

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI

KÜLTÜREL PEYZAJ NİTELİKLERİNİN
SAPTANMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: TALAS
(KAYSERİ) BAĞ YERLEŞMESİ ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Elif Nur DUMAN

Danışman
Doç. Dr. Ceyhan YÜCEL

Yüksek Lisans Tezi

Temmuz 2024
KAYSERİ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI

KÜLTÜREL PEYZAJ NİTELİKLERİNİN
SAPTANMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: TALAS
(KAYSERİ) BAĞ YERLEŞMESİ ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Elif Nur DUMAN

Danışman
Doç. Dr. Ceyhan YÜCEL

Temmuz 2024
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Elif Nur DUMAN

İmza

“Kültürel Peyzaj Niteliklerinin Saptanmasına Yönelik Bir Araştırma: Talas (Kayseri) Bağ Yerleşmesi Örneği” adlı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Elif Nur DUMAN

İmza

Danışman

Doç. Dr. Ceyhan YÜCEL

İmza

Şehir Planlama ABD Başkanı

Prof. Dr. Seda ÇALIŞIR HOVARDAOĞLU

İmza

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca beni yönlendiren, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan tez sürecimin her aşamasında bana ilham kaynağı olan ve geri bildirimleri ile çalışmamı destekleyen değerli danışmanım Doç. Dr. Ceyhan YÜCEL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürimde yer alan Prof. Dr. Barış ERGEN ve Dr. Öğr. Üyesi Merve ÇETİNKAYA SÖNMEZ'e değerli zamanlarını ayırdıkları, uzmanlıklarıyla beni yönlendirdikleri ve bu çalışmayı geliştirmemde yardımcı oldukları için teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans sürecim boyunca her türlü yardımı ve fedakarlığı sağlayan annem Şemsi DUMAN ve babam Yılmaz DUMAN'a beni her zaman motive ettikleri, anlayışları ve sonsuz sevgileri için minnettarım. Moral destekleri ile yanımda olan kardeşlerime ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Saha çalışması sürecimde yapmış olduğu katkılardan dolayı Dr. Hasan ÖZSOY'a, araştırmam süresince bana yardımlarını esirgemeyen Talas Belediyesi Kentsel Dönüşüm Müdürü Erman AĞMAZ ve Peyzaj Mimarı Feyza KİRAZ'a sağladıkları kaynaklar ve bilgiler için teşekkürlerimi sunarım.

Elif Nur DUMAN

Temmuz 2024, KAYSERİ

KÜLTÜREL PEYZAJ NİTELİKLERİNİN SAPTANMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: TALAS (KAYSERİ) BAĞ YERLEŞMESİ ÖRNEĞİ

Elif Nur DUMAN

Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2024
Danışman: Doç. Dr. Ceyhan YÜCEL

ÖZET

“Doğa” ve “Kültür” arasındaki karşılıklı etkileşimi yansıtan “Kültürel Peyzaj” kavramına yönelik çalışmalar 19.yy. in ortalarına doğru başlamıştır. Ulusal ve uluslararası düzeyde ele alınmaya başlayan kavramın doğa-insan-kültür etkileşimi sonucunda ortaya çıkan alanları tanımlamak için kullanıldığı görülmektedir. İnsanın çevresi ile olan ilişkisini anlamak ve yere özgü kültürel değerlerin korunmasını sağlamak, doğal ve kültürel niteliklerin kayıt altına alınması ile olmaktadır. Kültürel peyzaj alanlarının tespit edilmesi, onları kültürel peyzaj yapan niteliklerinin neler olduğunun bilinmesi son derece önemlidir. Buradan hareketle bu tez çalışmasında “Kültürel peyzaj alanlarının belirlenmesi ve analiz edilmesi için nasıl bir yol izlenmelidir?” sorusundan yola çıkılarak Kayseri Talas Bağ Yerleşmesi örneği üzerinden kültürel peyzaj unsurlarının neler olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada Talas bağ yerleşmesinin doğal ve kültürel unsurları ile şekillenmiş özgün peyzaj yapısı incelenmiş, bu bağlamda alanın kültürel çeşitliliği, doğal çevre ile uyumlu gelişimi ve geleneksel tarım pratikleri ele alınmıştır. Talas bağlarının mimari yapısı, terasları, su yönetimi ve bağcılık gibi unsurlarının yanı sıra topoğrafya, iklim, bitki örtüsü gibi doğal unsurları da detaylı olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda alanın fiziksel özelliklerinin yanında sosyal ve kültürel değer taşıdığı da tespit edilmiştir. Talas bağ yerleşmesi çok katmanlı kültürel yapısı ve doğal çevreyle kurduğu denge ile sürdürülebilir bir şekilde korunması gereken önemli bir kültürel peyzaj alanı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Peyzaj, Talas Bağ Yerleşmesi, Doğal ve Kültürel Nitelikler

**A RESEARCH ON THE DETERMINATION OF CULTURAL LANDSCAPE
CHARACTERISTICS: THE EXAMPLE OF TALAS (KAYSERİ) "BAĞ"
SETTLEMENT**

Elif Nur DUMAN

Erciyes University, Graduate School of Natural and Applied Sciences

Master Thesis, July 2024

Supervisor: Assoc. Dr. Ceyhan YÜCEL

ABSTRACT

Studies on the concept of "Cultural Landscape", which reflects the mutual interaction between "Nature" and "Culture", started towards the middle of the 19th century. It is seen that the concept, which started to be discussed at national and international level, is used to define the areas that emerged because of nature-human-culture interaction. Understanding the relationship between human beings and their environment and ensuring the protection of place-specific cultural values are achieved by recording natural and cultural qualities. It is extremely important to identify cultural landscape areas and to know what qualities make them cultural landscapes. In this context, starting from the question "How should a way be followed to identify and analyze cultural landscape areas?", the elements of cultural landscape will be determined through the example of Kayseri Talas Bağ Settlement.

In this study, the unique landscape structure of the Talas vineyard settlement, shaped by its natural and cultural elements, is analyzed. In this context, the cultural diversity of the area, its development in harmony with the natural environment and traditional agricultural practices are discussed. In addition to the architectural structure, terraces, water management and viticulture of Talas vineyards, natural elements such as topography, climate and vegetation were also analyzed in detail. As a result of the research, it was determined that the area has social and cultural value as well as physical characteristics. Talas's vineyard settlement has been evaluated as an important cultural landscape area that should be sustainably protected with its multi-layered cultural structure and the balance it establishes with the natural environment.

Keywords: Cultural Landscape, Talas Vineyard Settlement, Natural and Cultural Qualities

İÇİNDEKİLER

KÜLTÜREL PEYZAJ NİTELİKLERİNİN SAPTANMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: TALAS (KAYSERİ) BAĞ YERLEŞMESİ ÖRNEĞİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
HARİTALAR LİSTESİ.....	xv
RESİMLER LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

AMAÇ KAPSAM YÖNTEM

1.1.Tezin Konusu	2
1.2.Tezin Amacı ve Önemi.....	3
1.3.Tezin Kapsamı ve Yöntemi.....	3

2.BÖLÜM

KÜLTÜREL PEYZAJ KAVRAMI

2.1.Kültürel Peyzajlar, Tanımlar ve Kavramsal Açıklamalar	10
2.2.Uluslararası Yasal ve Örgütsel Çerçeve	17
2.3.Türkiye’de Kültürel Peyzajlar	21

3. BÖLÜM

KÜLTÜREL PEYZAJ ÖRNEKLERİ VE KORUMA PRATİKLERİ

3.1. Kültürel Peyzajların Tanımlanması, Değerlendirilmesi ve Belgelendirilmesinde Uluslararası Yaklaşımlar	27
3.2. Kültürel Peyzajların Envanterlenmesine Yönelik Örnekler	30
3.2.1.Amerika Birleşik Devletleri	30
3.2.2. Fransa	34
3.2.3. Kanada.....	34
3.3.Kültürel Peyzajlar Dünya Örnekleri İncelemesi.....	35
3.3.1.Bamiyan Vadisi Kültürel Peyzajı ve Arkeolojik Kalıntıları (Afganistan)	36
3.3.2.Portovenere, Cinque Terre ve Adalar (Palmaria, Tino ve Tinetto)	38
3.3.3.Bam Kültürel Peyzajı (İran)	39
3.3.4.Honghe Hani Pirinç Teraslarının Kültürel Peyzajı (Çin).....	41
3.3.5.Tütsü Rotası- Negev'deki Çöl Şehirleri (İsrail).....	44
3.3.6.Kahve Kültürel Peyzajı (Kolombiya)	45
3.3.7.Toskana Val d'Orcia (İtalya).....	46
3.3.8.Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (Türkiye)	47
3.4. Genel Değerlendirme	48

4.BÖLÜM

TALAS BAĞ YERLEŞMELERİNDE KÜLTÜREL PEYZAJ NİTELİKLERİNİN BELİRLENMESİ

4.1.ALANSAL ANALİZLER	51
4.1.1.Coğrafi Konum.....	51
4.1.2.Topografya	55
4.1.3.Toprak Yapısı.....	57
4.1.4.İklim ve Bitki Örtüsü	58
4.1.5.Jeolojik Yapı.....	59

4.1.6.Hidrolojik Yapı	61
4.1.7.Arazi Kullanımı.....	64
4.1.8.Tarihsel Gelişim	65
4.1.9. Sit Alanları	68
4.1.10.İdari Yapı	69
4.2.YERLEŞME ANALİZLERİ.....	70
4.2.1.Doğal ve Yapay Açık Alanlar	70
4.2.2.Topografya Kullanımı.....	71
4.2.3.Bakı.....	74
4.2.5.Yöresel Vejetasyon	75
4.2.6.Yerel Yerleşim Düzeni	79
4.2.7. Sirkülasyon	83
4.2.8.Mülkiyet.....	85
4.2.9.Geleneksel Mimari	86
4.2.10.Tescilli Yapılar	91
4.3.TOPLUMSAL ANALİZLER	91
4.3.1.Tarım ve Hayvancılık Faaliyetleri.....	91
4.3.2.Bağcılık/Bahçecilik Faaliyetleri	93
4.3.3. Su Kullanımı.....	95
4.3.4.Demografik Yapı.....	102
4.3.5. Sosyo-Ekonomik Yapı.....	104
4.3.6. Toplumsal Yapı	105
4.3.7. Somut Olmayan Kültürel Miras.....	107
4.4.Talas Bağ Yerleşmelerinde Kültürel Peyzaj Niteliklerinin Değerlendirilmesi (Çözümlemesi).....	107

5.BÖLÜM**SONUÇ VE DEĞERLENDİRME**

KAYNAKÇA.....	125
ÖZGEÇMİŞ	136

KISALTMALAR

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
BM: Birleşmiş Milletler
CCLC: Kolombiya Kahve Kültürel peyzajı
CE: Avrupa Konseyi
CLI: Kültürel Peyzaj Envanteri
CLR: Kültürel Peyzaj Raporu
COE: Mesleki Eğitim Konseyi
ELC: Avrupa Peyzaj Sözleşmesi
HALS: Tarihi Amerikan Peyzaj Araştırması
ICHO: Bam İran Kültürel Miras Örgütü
ICCROM: Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Çalışmaları Merkezi
ICLS: Kültürel Peyzaj Çalışma Enstitüsü
ICOMOS: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
IFLA: Uluslararası Peyzaj Mimarları Federasyonu
ISCCL: Uluslararası Kültürel Peyzajlar Bilimsel Komitesi
IUCN: Uluslararası Doğa Koruma Birliği
NPS: Amerikan Milli Park Servisi
TCLF: Kültürel Peyzaj Vakfı
UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu
WHC: Dünya Mirası Merkezi

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kültürel Peyzaj Kavramının Tarihsel Gelişimi	12
Tablo 2. Kültürel Peyzaj Bilgi Kaynakları.....	25
Tablo 3. Melnick’in Kırsal Tarihi Bölgelerini Tanımlamaya Yönelik Özellikleri.....	26
Tablo 4. Peyzaj Karakterini Tanımlayan Özellikleri ve Somut Olmayan Değerleri.	29
Tablo 5. Kültürel Peyzajda Bulunabilecek 13 Peyzaj Özelliği	32
Tablo 6. Peyzaj Karakter Tanımlayıcı Özellikler	34
Tablo 7. Kültürel Peyzajların Özelliklerinin Tanımlanmasında Kullanılan Kriterler	35
Tablo 8. Bitki Türleri	76
Tablo 9. 2022 Yılı Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	103
Tablo 10. Kültürel Peyzajın Doğal Nitelik Taşıyan Unsurları.....	108
Tablo 11. Kültürel Peyzajın Kültürel Nitelik Taşıyan Unsurları.....	112
Tablo 12. Kültürel Peyzajın Toplumsal Nitelik Taşıyan Unsurları.....	116

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1:</i> Çalışma Alanı Konumu ve Sınırları	5
<i>Şekil 2:</i> Tez Çalışmasının Yöntemine İlişkin Şema	7
<i>Şekil 3:</i> Tez Akış Şeması	8
<i>Şekil 4:</i> Sauer'in Kültürel Peyzaj Bileşenleri	10
<i>Şekil 5:</i> Kültürel Peyzaj Kavramı Tarihsel Gelişimi	20
<i>Şekil 6:</i> Kültürel Peyzaj Değerlendirilmesinde Kullanılan Unsurlar	49
<i>Şekil 7:</i> Kültürel Peyzaj Nitelikleri Araştırma Kurgusu Önerisi	51
<i>Şekil 8:</i> Yerleşme Dokusu	82
<i>Şekil 9:</i> Tarihi Doku Konut- Parsel İlişkisi	82
<i>Şekil 10:</i> Bağ-bahçe Dokusu Konut-Parsel İlişkisi	83
<i>Şekil 11:</i> Mahallelerin Yıllara Göre Nüfus Değişimi	102

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1 Çalışma Alanı Konumu	52
Harita 2: Kayseri Ovasına Yayılım Gösteren Bağ Alanları	53
Harita 3: Kayseri Kenti ve Çevresinin Peyzaj Nitelikleri ve Bağ Alanları.....	54
Harita 4: Ali Dağı ve Çevresi Yerleşim Özellikleri.....	55
Harita 5: Eğitim Analizi	56
Harita 6: Toprak Sınıfları	58
Harita 7: Çalışma Alanı Kayaç Yapısı.....	60
Harita 8: Çalışma Alanı Dirifay Haritası	61
Harita 9: Kayseri İli Hidrolojik Yapısı	62
Harita 10: Çalışma Alanı ve Çevresi Su Yolları.....	63
Harita 11: Arazi Kullanım Haritası.....	65
Harita 12: Tarihsel Gelişim	67
Harita 13: Sit Sınırları	68
Harita 14: Çalışma Alanı İçerisinde Kalan Mahalle Sınırları	69
Harita 15: Açık Alan Kullanım Haritası	72
Harita 16: Bakı Analizi	75
Harita 17: Doku Analizi	80
Harita 18: Ulaşım Hatları	85
Harita 19: Mülkiyet Haritası.....	86
Harita 20: Çalışma Alanı Su Yolları, Su Sarnıçları ve Su Kuyuları.....	96
Harita 21: Nüfusun Çalışma Alanı İçerisindeki Dağılımı.....	103

RESİMLER LİSTESİ

<i>Resim 1.</i> Bamiyan Vadisi Buda Heykelleri.....	37
<i>Resim 2.</i> Afganistan Bamiyan Vadisi Kültürel Peyzaj Alanı.....	37
<i>Resim 3.</i> Portovenere, Cinque Terre ve Adalar	39
<i>Resim 4.</i> Bam Kültürel Peyzaj Alanı	40
<i>Resim 5.</i> Honghe Hani Pirinç Terasları.....	42
<i>Resim 6.</i> Honghe Hani Pirinç Terasları.....	43
<i>Resim 7.</i> Pirinç Terasları Geleneksel Yerleşimi	43
<i>Resim 8.</i> Tütsü Rotası Kültürel Peyzaj Alanı	44
<i>Resim 9:</i> Kahve Bahçeleri Kültürel Peyzajı.....	46
<i>Resim 10.</i> İtalya Toskana Val d'Orcia	47
<i>Resim 11.</i> Diyarbakır Hevsel Bahçeleri	48
<i>Resim 12.</i> Güney-batı Yamaçları Taraça Alanları.....	57
<i>Resim 13.</i> Talas Bağları Meydanları.....	71
<i>Resim 14.</i> Çalışma Alanı Yükselti Değerleri	73
<i>Resim 15.</i> Çalışma Alanı Yerleşme Dokusu	74
<i>Resim 16.</i> Üzüm Asmaları.....	78
<i>Resim 17.</i> Talas 1950	81
<i>Resim 18.</i> Alanda Bulunan Çıkma Sokak Örnekleri.....	84
<i>Resim 19.</i> Ahır ve Depo Alanları.....	87
<i>Resim 20.</i> Atasoy Konağı'nın Mahzeninden görünüş.....	88
<i>Resim 21.</i> Yaman Dede Konağı ve Atasoy Konağı'ndaki Şirahane Delikleri	89
<i>Resim 22.</i> Atasoy Konağı Sofası	89
<i>Resim 23.</i> Geleneksel Bağ Evleri.....	90
<i>Resim 24.</i> Gedine İçinde Bulunan Bağ Evi	91
<i>Resim 25.</i> Tablakaya ve Kçüköy Mahalleleri arasında kalan Tarım Arazileri 1960.....	92
<i>Resim 26.</i> Harman Mahallesi Yukarıdan Görünüşü 1960.....	92
<i>Resim 27.</i> Harman Mahallesinde Küçükbaş Hayvan Varlığı.....	93
<i>Resim 28.</i> 1950 yılı Harman Camii ve Harman Deresi.....	97
<i>Resim 29.</i> 1965 yılı Kçüköy Mevkiinde Harman Deresi	97
<i>Resim 30.</i> 1972 yılı Harman Deresi ve Bağ Alanları.....	98

<i>Resim 31.</i> 1945 yılı 1910-1920 yılı arası yapıldığı düşünülen Dolaylı Köprü ve Şelale	98
<i>Resim 32.</i> 1960 yılı kışı karla kaplı Neslihan Deresi	99
<i>Resim 33.</i> Su Kanalları Sistemi	100
<i>Resim 34.</i> Sokak ve Avlu Kuyuları.....	101
<i>Resim 35.</i> Ev İçi Kuyuları	101
<i>Resim 36.</i> 1980 Yılı Harman Mahallesi Sakinleri Kapı Önü Oturması.....	106
<i>Resim 37.</i> 1960 Yılı Eşel Ailesi Bağ Bozumunda	107

GİRİŞ

Kültürel peyzaj, insanların farklı kültürel tercihleri ile içinde yaşadıkları coğrafyanın sunduğu şartların etkileşimi sonucunda oluşan alanlardır. Doğal alan ortam, kültür etmen, kültürel peyzaj ise sonuçtur (Sauer, 1925). Sauer, kültürel peyzajı oluşturan bileşenlerin zaman içerisinde kültürel etmenler altında çeşitli unsurlar ile oluştuğunu söylemektedir. İnsanlar ve yaşadıkları çevre arasındaki temel bağları ortaya koyan kültürel peyzaj hem doğal hem de kültürel nitelikleri iç içe geçmiş alanlardır.

Kültürel peyzajların tanınması ulusal ve uluslararası alanda arttıkça yerel yönetimler ve özel ya da kamu kuruluşları tarafından ilgi konusu haline gelmektedir. 19.yy. dan itibaren kültürel peyzajların giderek daha fazla tanınması bu alanların tespiti ve belgelenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Türkiye’de doğayı ve kültürü korumaya yönelik çabalar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile hız kazanmıştır. Ülkemizde doğal ve kültürel miras alanlarına yönelik çalışmalar çeşitli kurumlar tarafından farklı yasal düzenlemeler ile yapılmaktadır. Doğal nitelikteki alanlar ile ilgili çalışmalar Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yürütülürken kültürel nitelikteki alanlar Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde yapılan çalışmalar ile yürütülmektedir. Dolayısıyla doğal ve kültürel alanlara yönelik bu parçacıl yaklaşım kültürel peyzaj kavramı ile ters düşmektedir. Bu durum kültürel peyzajların tanımlanması, tespit edilmesi ve değerlendirilmesi için gerekçe oluşturmaktadır. Bu kapsamda bu tez çalışması “Ülkemizde kültürel peyzajların belirlenmesi ve analiz edilmesi için nasıl bir yol izlenebilir?” sorusuna yanıt aramaktadır.

1.BÖLÜM

AMAÇ KAPSAM YÖNTEM

1.1.Tezin Konusu

Doğayı ve peyzajı korumaya yönelik ilk girişimler 19. yy'ın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. İlk başlarda yapı ölçeğinde başlayan koruma anlayışı, zamanla gelişerek alan ölçeğinde değerlendirilmeye başlanmıştır; kentsel dokular, somut olmayan kültürel miras ve çevresel sorunların fark edilmesi ile doğal değerlerin korunması gerekliliği, korumanın gündemine girmiştir. Doğanın ve insanın oluşturduğu değerlerin korunması için gösterilen çabalar doğanın ve insanın ortaklaşa oluşturdukları alanlar için de geçerli olmuş, manzaraların kendi kültürel bağlamları içinde yorumlanması gerektiği anlayışı gelişmiştir (Antrop, 2005).

Bununla birlikte “Kültürel Peyzaj” kavramı 20.yy'da doğa-insan-kültür etkileşiminin sonucunda ortaya çıkan alanları tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. Korumanın da gündemine giren kültürel peyzaj kavramı, 1992 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne 'kültürel peyzaj niteliği taşıyan alanlar' olarak dahil olmuştur (Eryazıcıoğlu, 2012).

İnsanın çevresi ile olan ilişkisini çeşitlendirmek ve yere özgü kültürel değerleri korumak için kültürel peyzaj olarak nitelendirilen alanların değerlendirilmeleri ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için kayıt altına alınmaları gerekmektedir. Kültürel peyzaj alanlarının tespiti ve tescili konusu dikkate alınması gereken önemli sorunlardan biridir.

Bunun için kültürel peyzaj olarak nitelendirilecek alanların belirlenmesi için gerekli metodolojik yaklaşımlar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Bu kapsamda tezin ana sorusu “Ülkemizde kültürel peyzajların belirlenmesi ve analiz edilmesi sürecinde nasıl bir yol izlenebilir?” olarak belirlenmiştir.

1.2.Tezin Amacı ve Önemi

Yukarıda ifade edilen araştırma sorusu doğrultusunda araştırmanın amacı, seçilen örnek üzerinden kültürel peyzajların araştırılması ve değerlendirilmesi için bir izleni oluşturulmasıdır. Çalışma alanı olarak belirlenen Kayseri Talas Bağ yerleşmelerinin analizinin yapılması bunun için doğal, kültürel ve sosyal niteliklerin belirlenmesi ve Dünya örnekleri üzerinden yapılacak karşılaştırmaların sonucunda kültürel peyzaj alanlarının saptanması ve değerlendirilmesine yönelik bir araştırma kurgusu geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Kültürel peyzaj kavramına yönelik uluslararası alanda yapılan çalışmaların sayısı artmaktadır. Türkiye’de ise son 20 yılda kavram üzerine olan ilgi artmış olsa da henüz bu alanların tanımlanması için yerleşik hale gelmiş bir mevzuat ve uygulama çerçevesi oluşturulamamıştır. Kayseri Talas bağ yerleşmesi kültürel peyzaj kategorisinde değerlendirildiğinde barındırdığı doğal ve kültürel nitelikleri ile son derece önemli bir alandır. Kültürel peyzaj kavramını anlamak ve analiz etmek için bağ yerleşme geleneğine sahip olan Talas’ın iyi bir örnek olduğu kabulünden hareketle, bağ yerleşme geleneğinin giderek kaybolmasından dolayı Talas’ın bu kapsamda ele alınmasının öneminin daha da arttığı düşünülmektedir. Bu sebeple alanın doğal ve kültürel nitelikleri ve bu niteliklerin birbiri ile olan ilişkisini ortaya koyacak bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma ile hem Talas bağlarının kültürel peyzaj niteliklerinin değerlendirilmesi yapılacak hem de kültürel peyzaj alanlarını oluşturan temel unsurlar belirlenecektir.

1.3.Tezin Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmanın temelini Kayseri Talas ilçesi sınırları içinde yer alan geleneksel bağ yerleşme dokusu oluşturmaktadır (Şekil 1). Talas bağ yerleşiminin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler, mevcut arazi kullanımları ve sosyo-kültürel değerlerin tespit edilmesi amacıyla arazi etüt – analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Harita Genel Komutanlığı tarafından hazırlanmış olan 1/25000 ölçekli Kayseri kenti halihazır haritaları üzerinden çalışma alanının konumu ve çevresi ile ilişkisi gösterilmiştir. Talas Belediyesi’nden temin edilen Talas ilçesi halihazır haritaları arazi – etüt analiz çalışmaları için altlık olarak kullanılmıştır. Halihazır haritalar üzerinde yapılan arazi etüt çalışmaları ile **arazi kullanımı, tarihsel gelişim, sit sınırları, açık alan kullanımı,**

bakı, doku analizi, sirkülasyon analizlerini içeren haritalar bilgisayar ortamında oluşturulmuştur. **Jeolojik yapı ve toprak sınıfları** verileri Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Yerbilimleri Harita Genel Görüntüleyici websitesinden elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak jeolojik yapı haritaları oluşturulmuştur. **Eğim ve hidrolojik yapı** haritaları Talas Belediyesi tarafından temin edilen rapor ve haritalardan üretilmiştir.

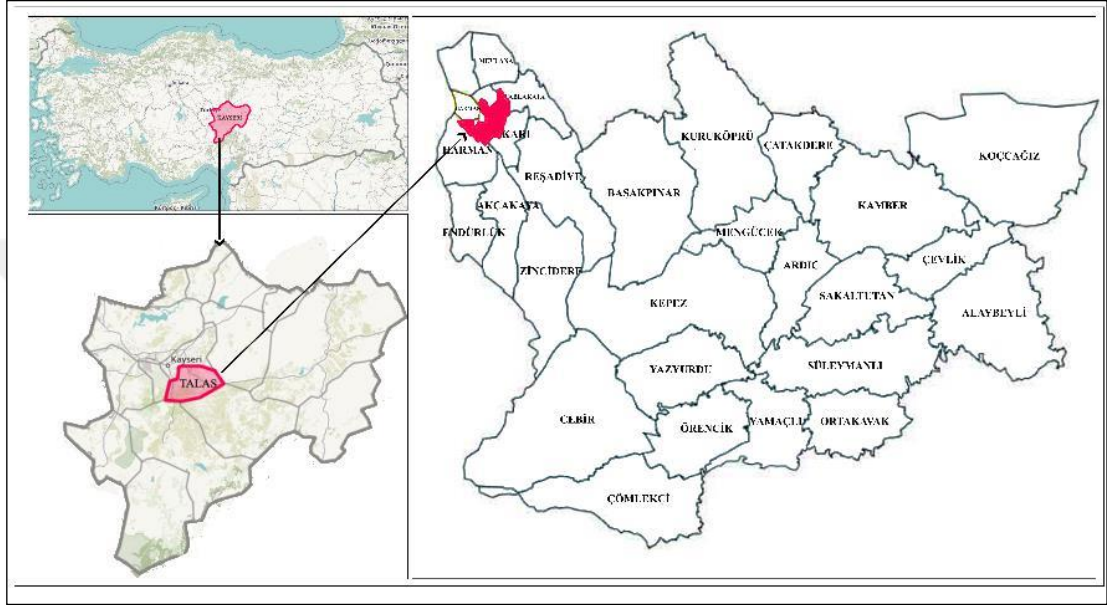
Çalışma alanı olarak Talas bağlarının seçilmesinde;

- Hem doğal peyzaj unsurlarını (dağ, yamaç, su) hemde insan yapımı unsurlarını (bağ evleri, teraslar, sulama sistemleri) bir arada barındırması,
- Kırsal yaşam tarzını ve hem doğal hem kültürel peyzaj unsurlarını içeren aynı zamanda kentleşme baskısı altında olan bir alan olması, kentsel yayılma ve kırsal alanların dönüşümünü incelemek için uygun bir alan olması
- Tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve bu medeniyetlerin ilerini taşıyor olması,
- Çalışma alanının doğal peyzajı bağcılık faaliyetleri ile şekillenmiş olan bu peyzaj, bitki örtüsü, toprak yapısı ve su kaynakları ile coğrafi ve iklimsel olarak uygun bir bölge olması etkili olmuştur.

Çalışma kapsamında yapılan arazi etüt çalışması, analiz ve değerlendirme aşamasında elde edilen sayısal, sözel ve görsel veriler;

- Talas Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü'nden elde edilen Talas Koruma Amaçlı İmar Planı ve Raporu, Harita Genel Komutanlığı tarafından hazırlanmış 1/25000 ölçekli halihazır haritalar,
- Arazi etüt-analiz çalışmaları sırasında çekilen fotoğraf, video ve drone görüntüleri,
- Araştırma alanına ilişkin daha önce yayınlanmış tez, makale, kitap ve araştırmalar,

- Araştırma alanında yaşayan yöre halkı ve mahalle muhtarları ile görüşmeler sırasında yerleşme alanına ilişkin görüş ve bilgiler,
- Araştırma alanına yönelik demografik veriler arazi etüt çalışması sırasında elde edilen veriler kullanılarak analiz çalışmaları yapılmıştır.

Şekil 1: Çalışma Alanı Konumu ve Sınırları

Bu tez çalışması başlıca 5 aşamadan oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan yöntemler Şekil 2’de Tez akış şeması ise Şekil 3’te yer almaktadır. **I. Aşamada** çalışmanın konusu, çalışmanın hazırlanmasına gerekçe oluşturan nedenler ile çalışmanın amacı ve kapsamı yer almaktadır. **II. Aşamada**, literatür araştırması kapsamında çalışmanın teorik çerçevesini oluşturmak ve kültürel peyzajlar hakkında metodolojik yaklaşımları öğrenmek için ulusal ve uluslararası düzeyde yayınlanmış akademik makaleler, kitaplar, tez ve raporlar incelenmiştir. **III. Aşama**, belirlenen çalışma alanına yönelik fiziksel ve coğrafi niteliklerin analiz edilmesi için arazi etüt- analiz çalışması kapsamında mekansal analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bunlar; topoğrafya, toprak yapısı, iklim ve bitki örtüsü, hidrolojik yapı gibi doğal faktörlerin yanı sıra arazi kullanımı, yerleşme düzeni, mülkiyet yapısı ve geleneksel mimari gibi beşerî faktörleri içermektedir. Yine arazi etüt – analiz çalışması sırasında alanın kültürel peyzaj öğelerinin tespit edilmesi ve kayıt altına alınması için yerinde saptama ve belgeleme yöntemi ile doğal, tarihi ve kültürel unsurlar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmanın nicel verilerle desteklemesi adına

demografik veriler, arazi kullanım verileri, tarımsal üretime yönelik veriler ve diğer ilgili istatistiksel veriler derlenmiş ve analiz edilmiştir. Çalışma alanının tarihi ve toplumsal yapısına ilişkin bilgi edinmek amacıyla yöre hakkında çalışmalar yapan araştırmacılar ve çok az sayıda olmasına rağmen alanda yaşayan kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiş bunun yanı sıra alan hakkında genel bir bilgi sahibi olmak ve halihazır haritaların temini için resmi kurum görüşleri alınmıştır. III. Aşama sonucunda elde edilen veriler analiz edilmiş harita, tablo, şema ve grafikler kullanılarak veriler görselleştirilmiştir. **IV. Aşamada** elde edilen bulgular bir araya getirilmiş, önerilen araştırma kurgusu çerçevesinde Talas bağ yerleşmesi kültürel peyzajına yönelik çıkarımlar ve yorumlar yapılmıştır. Çalışmanın **V. Aşamasında** ise ulaşılan çıkarımlar ve bulgular doğrultusunda değerlendirmeler yer almıştır.

Bu kapsamda hazırlanacak çalışmanın bölümlere göre dağılımı ise şu şekildedir:

1.BÖLÜM: Tezin konusu, amacı ve önemi, kapsamı ve yöntemi aktarılmıştır.

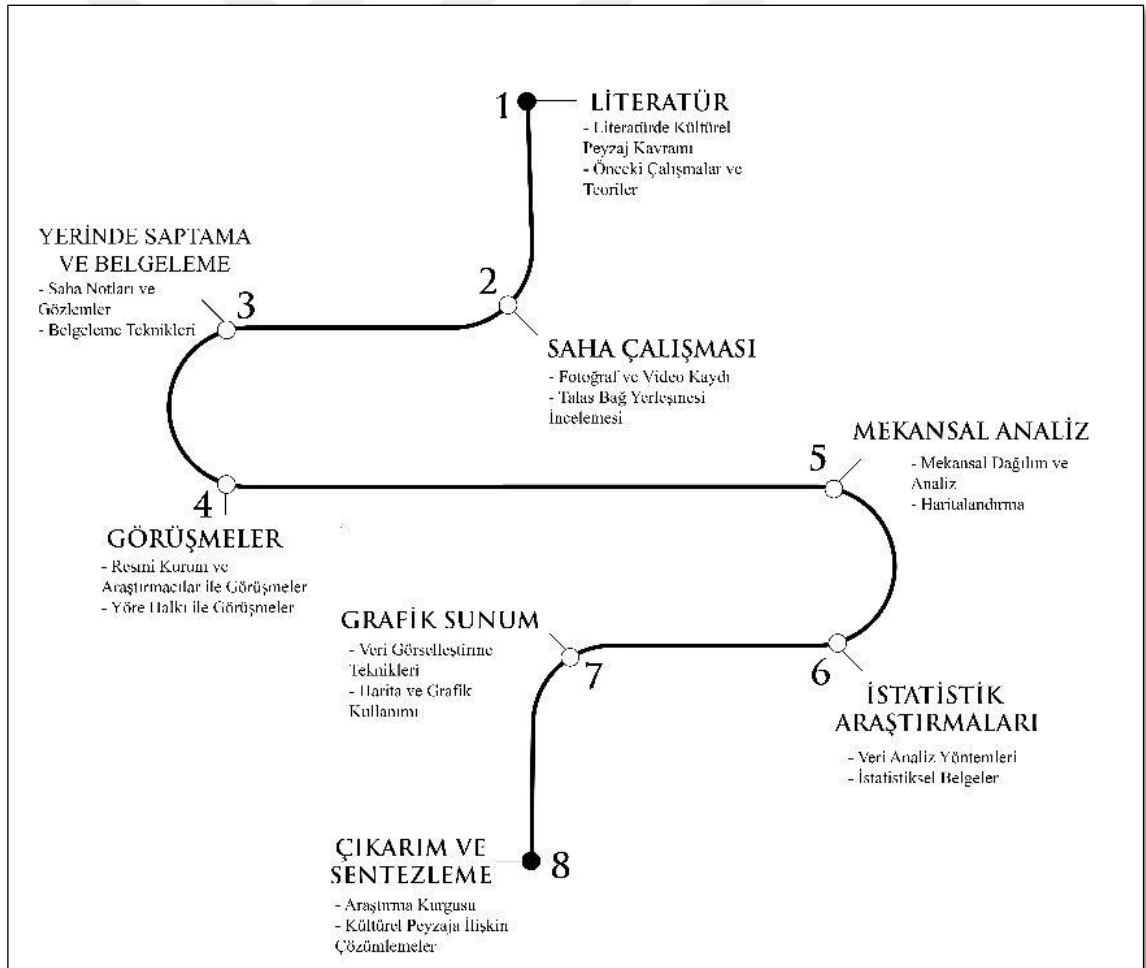
2.BÖLÜM: “Kültürel Peyzaj Kavramı” başlığı altında literatür taraması sonucunda elde edilen bilgiler aktarılmıştır. Bu kapsamda konuyla ilgili kültürel peyzajın farklı disiplinler ve kurumlar tarafından değerlendirmelerine yer verilmiştir. Aynı zamanda kültürel peyzaj kavramının tarihi süreç içindeki gelişimi, UNESCO, Amerika Milli Park Servisi gibi ulusal ve uluslararası kuruluşların koruma yaklaşımları ile uluslararası yasal ve örgütsel çerçevesi irdelenmiştir. Daha sonra kültürel peyzajın Türkiye mevzuatındaki yeri incelenmiş, burada 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” ile 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”a yer verilmiştir. Aynı zamanda konuya ilişkin ICOMOS tarafından yayımlanan Türkiye’nin de dahil olduğu uluslararası sözleşmeler bu bölümde yer almaktadır.

3.BÖLÜM: “Kültürel Peyzaj Örnekleri ile Koruma Pratikleri” başlığı altında derlenen kültürel peyzajların tanımlanması, değerlendirilmesi ve belgelendirilmesi için yapılan çalışmalar yer almıştır. Burada UNESCO, ICOMOS, IFLA, ISCCL, IUCN, ICCROM gibi uluslararası kuruluşlar ile Amerika, Fransa, Kanada ülkelerinin kültürel peyzaj yaklaşımları ele alınmıştır. Daha sonra UNESCO Dünya Miras Listesi’ne dahil olmuş kültürel peyzaj örnekleri irdelenmiştir. Bunlar; Bamiyan Vadisi ve Kültürel Peyzajı (Afganistan), Portovenere, Cinque Terre ve Adalar (İtalya), Bam Kültürel Peyzajı

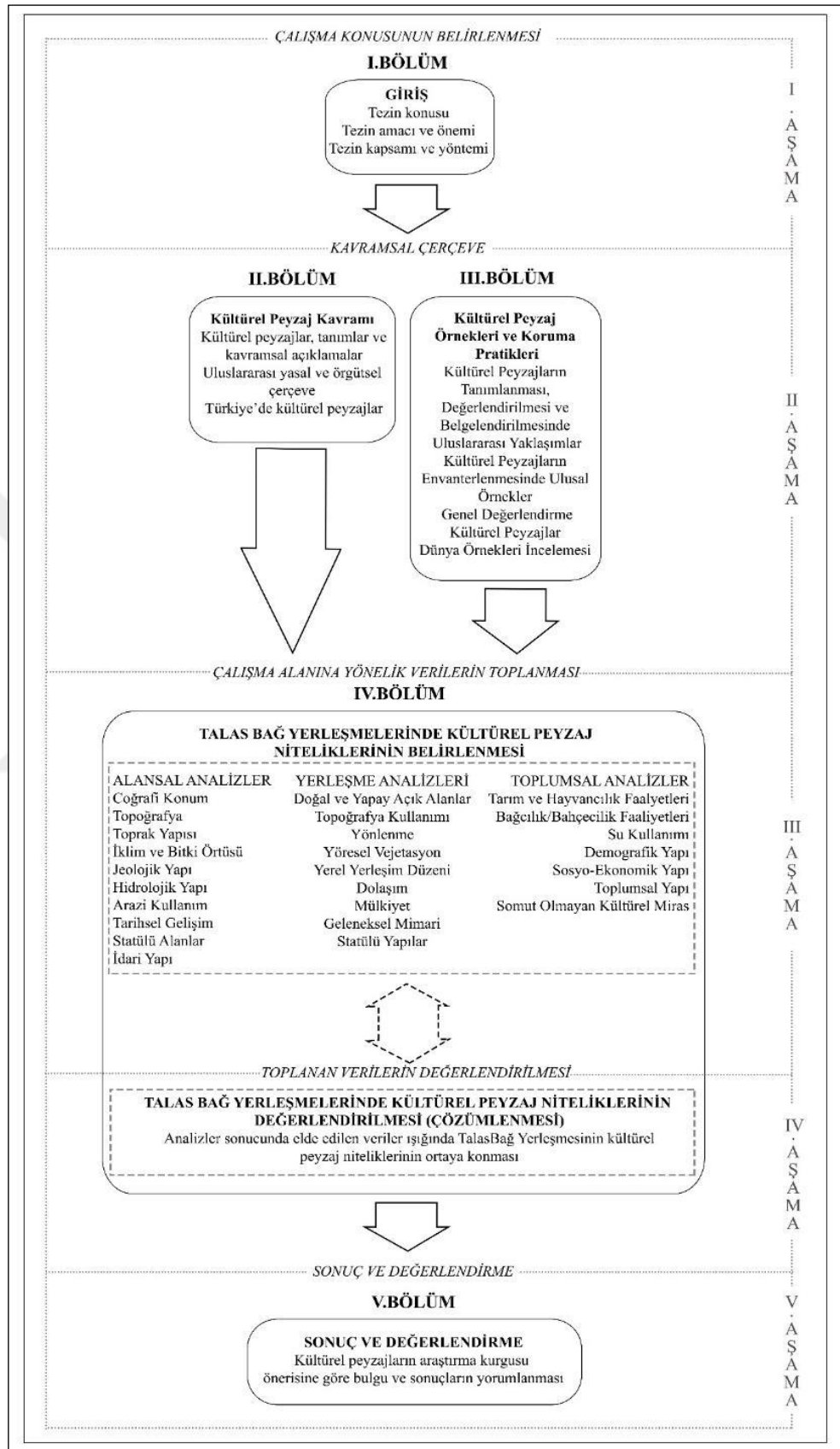
(İran), Honghe Hani Pirinç Terasları Kültürel Peyzajı (Çin), Tütsü Rotası (İsrail), Kahve Kültürel Peyzajı (Kolombiya), Toskana (İtalya), Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri (Türkiye) örnekleridir.

4.BÖLÜM: Çalışma alanına yönelik verilerin toplanması bu kapsamda Talas bağ yerleşmesi kültürel peyzaj özellikleri önerilen araştırma kurgusu çerçevesinde doğal ve kültürel nitelikler baz alınarak Alansal-Yerleşme-Toplumsal olmak üzere 3 başlık altında derlenmiştir. Daha sonra elde edilen veriler ışığında ortaya konan doğal ve kültürel unsurların Talas bağları kültürel peyzajına nasıl katkı verdiği ve onu nasıl şekillendirdiği üstünde durulmuştur.

5.BÖLÜM: Bütüne yönelik değerlendirmeler ve çalışmanın sonuçları yer almıştır.

Şekil 2: Tez Çalışmasının Yöntemine İlişkin Şema

Şekil 3: Tez Akış Şeması

2.BÖLÜM

KÜLTÜREL PEYZAJ KAVRAMI

Peyzaj kavramı, Fransızcada “kır” ya da “kıra ait” anlamını taşıyan “paysage” kelimesinden dilimize girmiştir. Benzer bir anlam hem manzara hem de belirli bir yönetim rejimi altındaki alan olarak peyzajı ifade eden Hollandaca “landschap” teriminde de bulunmaktadır (Antrop, 2005). ABD kültürel coğrafyacısı ve Berkeley California Üniversitesi'nde çalışmalar yürüten Carl O. Sauer, peyzaj teriminin tanımını “olguların coğrafi ilişkisini karakterize etmek” şeklinde yapmıştır. Landscape, Alman coğrafyacılar tarafından kullanılan terimin İngilizce karşılığıdır ve şekillendirme sürecinin sadece fiziksel olarak düşünülmediği bir arazi şeklidir. Bu nedenle, hem fiziksel hem de kültürel biçimlerin oluşturduğu bir alan olarak tanımlanabilir (Sauer, 1925). Arazi yapısı, bitki örtüsü gibi fiziki unsurlar içeren alanlar doğal peyzajı (natural landscape) oluştururken bu alanların insan faaliyetleriyle şekillenmesi sonucunda kültürel peyzaj (cultural landscape) ortaya çıkmaktadır (Arı, 2005).

Avrupa Konseyi (COE) Peyzajı, “İnsanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insan faktörlerinin eylemi ve etkileşiminin sonucu olan bir alan” şeklinde tanımlamaktadır (Antrop, 2005). Antrop, gerçek peyzajı anlamak için 3 farklı dönemde ortaya çıkmış doğal oluşumların iyi algılanması gerektiğini belirtmiştir:

1. Geleneksel peyzajlar (Birçok kalıntı ve yapının korunduğu 18. yy. ve öncesi peyzajlar): Bir yerin ya da bölgenin, bugünkü kompozisyon ya da yapısında da halen okunabilir durumda olan, karmaşık tarihini içerir. Avrupa’nın uzun ve karmaşık tarihi ve zengin kültürel çeşitliliği, kültürel mirasın bütünsel bir parçasını oluşturan geleneksel peyzajlarda zengin bir çeşitlilik ortaya çıkarmıştır.

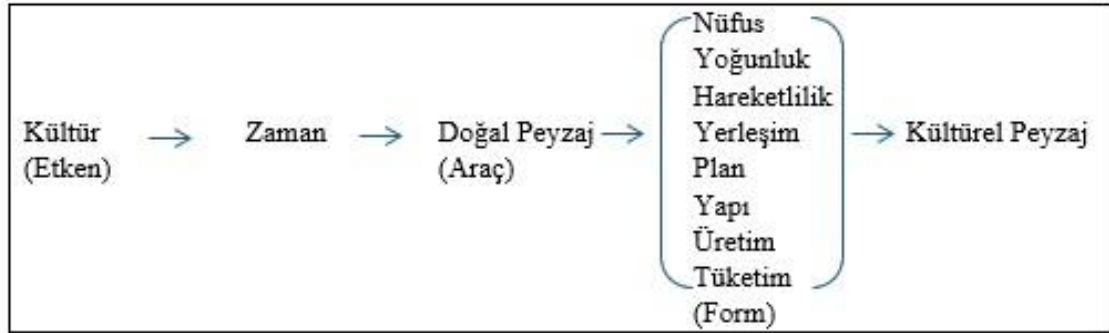
2. Devrim çağı peyzajları (Yaşam biçimlerinin ve toprağa bakışın değiştiği 19.yy’dan II. Dünya Savaşı’na kadarki süreçte genişleyen sanayileşme ve şehirlerin peyzajları): Demografide meydana gelen değişiklikler, uluslararası ticaret ve yeni ürünlerin

piyasaya sürülmesiyle öne çıkan ekonomi, yeni tekniklerle arazi kullanımının değişimi ile toplumun ve kültürün birçok alanında geçmişle kopuşlar yaşanmıştır. Böylece yaşam biçimleri ve toprağa yönelik bakış değişmiştir.

3. Postmodern yeni peyzajlar (Artan küreselleşme ve kentleşme ile karakterize edilen peyzajlar): İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dinamikler yeniden değişmiştir. Küresel bağımlılığın hızlanması ve yerel özerkliğin azalmasıyla günümüzün hızla değişen toplumu, hem doğal hem de kültürel olarak geleneksel peyzajın bozulmasına neden olmuştur (Antrop, 2005).

2.1.Kültürel Peyzajlar, Tanımlar ve Kavramsal Açıklamalar

Kültürel peyzaj kavramı coğrafya ekolü içinde ortaya çıkmıştır. İlk olarak 19. yy'ın sonlarına doğru Alman ve Fransız coğrafyacılar tarafından “insan eliyle şekillenen alanlar” düşüncesi etrafında gelişmiştir (Aplin, 2007). Carl O. Sauer (1925), Kültürel Peyzaj kavramını, “*sosyal bir grubun kültürel yaşantısı ile biçimlendirdiği doğal bir peyzajdır; Kültür etkindir, doğal alan ortamdır, kültürel peyzaj ise sonuçtur.*” (Şekil 4) şeklinde tanımlamaktadır (Sauer, 1925).

Şekil 4: Sauer'in Kültürel Peyzaj Bileşenleri (Sauer, 1925)

Sauer, 1925 yılında yapmış olduğu tanımlama ve açıklamalar ile kültürel peyzaj alanlarının Dünya mirası olarak değerlendirilmesi yönündeki fikirlerin gelişmesinde önemli katkılar sağlamıştır (Aplin, 2007). Alman coğrafyacı Otto Schlutter (1872-1959) peyzaj çalışmalarını, “Kultur” (Kültür, uygarlık) ve “landschaft” (kırsal peyzaj, manzara ya da politik anlamda toprak, küçük idari birim, sınırlı arazi alanı) kelimelerinin birleşimiyle oluşan “Kulturlandschaft (insan tarafından geliştirilen ve ekilen arazi)” kavramı etrafında geliştirmiştir. Antropolog ve coğrafyacı Franz Boas (1858-1942)

coğrafi araştırmaların temel nesnesinin kültürel bir ürün olarak peyzaj morfolojisi olduğu görüşünü savunmuştur. Farklı kültürlerin benzer çevrelere benzer şekillerde uyum sağladığını ve toplumların kültürel özelliklerini, davranışlarını, inançlarını incelemenin gerekliliğinin önemini vurgulamıştır. Ayrıca insanlar göç ettikçe ve zamanla kültürel bağlam değiştikçe, bir kültürün unsurlarının ve anlamlarının değişeceğini bunun için yerel tarihlerinin incelenmesinin önemini vurgulamaktadır. Onun antropoloji ve coğrafyadaki fikirlerinin temelini “peyzaj kültür için bir ipucudur” anlayışı oluşturmaktadır (Taylor, 2009).

1960’larda Dünya Mirası Sözleşmesi, Dünya miras alanlarını doğal ve kültürel olmak üzere iki türe ayırmaktaydı. Doğa korumacıları, bir alana ne kadar az insan müdahalesi olursa o kadar iyi olduğu düşüncesindeydi. Benzer şekilde “kültürel miras” estetik eğilime sahip kişilerce tek tek anıtları, binaları ve harabeleri içermektedir. 1970’li yıllara gelindiğinde kavram, bir alan ve sonuç ürünü değil, zaman içerisinde insan faaliyetleri ile gelişen bir süreç (Tablo 1) olarak ifade edilmiştir (Yücel ve Salt, 2018). 1980’lerde kültürel peyzajların belgelenmesi ve korunması için çalışmalar yürüten Oregon Üniversitesi profesörü Robert Z. Melnick kültürel peyzajı, hem ona karşı olan hem de onun içinde yer alan insan faaliyetlerinin ve inanışlarının bir ürünüdür” şeklinde tanımlamıştır (Melnick, 1984).

Kültürel peyzajlar, 1990’ların başında uluslararası koruma toplulukları tarafından büyük ilgi konusu haline gelmiştir. Dünya miras alanlarının kayıt altına alınması devam ederken “kültürel peyzaj kategorisi” Dünya Miras Komitesi tarafından insanlar ve çevresi arasındaki etkileşimin olağanüstü değeri nedeniyle UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi kapsamında 1992’de Dünya Miras Listesi’ne dahil edilerek yasal koruma statüsü vermiştir (Fowler, 2003; Rössler, 2006).

Venedik Tüzüğü’nden (1964), mirasla ilgili tartışmalardan ve uluslararası kuruluşların ortaya çıkışından 30 yıl sonra miras kavramı yeniden değerlendirilmiştir (Jacques, 1995). Zaman ilerledikçe Kültürel peyzaj kavramı mimarlık, ekoloji, peyzaj mimarlığı gibi farklı disiplinler tarafından kavram üzerinde çalışmalar sürdürülmüştür. Kavram kültürel miras yönetimi, planlama ve uygulama alanlarına da yayılmıştır (Jacques, 1995). Miras kavramından değer kavramına geçildiği bu dönemde kavram uluslararası platformlarda tartışılmaya başlanmıştır.

Tablo 1. Kültürel Peyzaj Kavramının Tarihsel Gelişimi (Yücel ve Salt, 2018)

Kavramın Ortaya Çıkışı	1920-1970	Kültürel peyzaj; coğrafik bir alan ve sonuç ürünüdür.
Gelişme Dönemi	1970-1990	İnsan faaliyetlerinin etkisiyle zaman içerisinde gerçekleşen bir süreçtir.
Uluslararası Dönem	1990-...	Miras kavramından değer kavramına geçiş. Kültürel peyzaj değerlerinin korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması ve yönetilmesi.

Kültürel peyzajlar konusunda etkinlik gösteren ulusal ya da uluslararası kuruluşların [Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO), Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN), Avrupa Konseyi (CE), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), Park Canada, Amerikan Milli Park Servisi (NPS), Kültürel Peyzaj Vakfı (TCLF), Kültürel Peyzaj Çalışmaları Enstitüsü (ICLS)] üretmiş oldukları mevzuat niteliğinde ya da teknik belgeler, kültürel peyzaj kavramına önemli katkılar yapmıştır. ABD Milli Park Servisi ve Uluslararası Doğa Koruma Birliği gibi kurumlar kültürel peyzajın doğal yapısıyla ilgilenirken UNESCO, Parks Canada, Avrupa Konseyi gibi kurumlar daha çok kültür ve doğanın etkileşimi üzerinde çalışmalar yapmışlardır (Yücel & Salt, 2018). Yapılan bu çalışmalarda ortak payda, kültür ve doğa bileşenlerinin ortak bir kümede bir araya getirilmesidir.

Avrupa Konseyi kültürel peyzajı, “belli bir dönemde bireyin ya da toplumun tanımlanmış bir bölgede var olan ve ortaya çıkması zaman içinde doğal ve beşerî faktörlerin etkileşimi sonucu gerçekleşen bir alandır.” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma göre, peyzajın kültürel bir boyuta sahip olması;

- belirli bir bölgenin birey ya da topluluk tarafından algılanma şekli ile tanımlanmış ve karakterize edilmiş olmasına,
- geçmişte ve gelecekte bireyler ile çevreleri arasındaki ilişkilere tanıklık etmiş olmasına,

- yerel kültürlerin, hassasiyetlerin, uygulamaların, inançların ve geleneklerin şekillenmesine bağlıdır (COE, 1995).

Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN), kültürel peyzajı, “*kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikte birlikte olan ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar.*” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım UNESCO’nun tanımıyla benzerlik göstermekle birlikte tarihi bir olayın yaşanmış olması, kültürel, estetik, etnolojik ve antropolojik değerleri içermesi gerektiğini de belirtmektedir (Anonim, 2008).

Tarihi yerleri, milli parkları ve deniz koruma alanlarını yöneten ulusal bir kuruluş olan ve kültürel miras için de çalışmalar yapan Parks Canada, kültürel peyzajı “insanlar tarafından değiştirilmiş, etkilenmiş ya da özel kültürel anlamlar yüklenmiş coğrafi alanlar.” olarak tanımlamaktadır (Buggey, 1999).

UNESCO kültürel peyzajı, Dünya Mirası Sözleşmesinde belirtildiği gibi “*Kültürel Peyzaj, 'doğa ve insanın birleşik eserlerini' temsil eder. Bunlar, "doğal çevreleri tarafından sunulan fiziksel kısıtlamaların ve/veya fırsatların ve hem dış hem de iç, ardışık sosyal, ekonomik ve kültürel güçlerin etkisi altında, insan toplumunun ve yerleşimin zaman içindeki etkileşiminin sonucudur.*” şeklinde tanımlamaktadır (UNESCO, 2002). Bu tanıma göre; kültürel peyzaj alanları toplumun yaşantısının ve kültürünün etkisiyle oluşan doğal alanlar olarak betimlenmekte ve bu alanların kültürel etkileşimler sonucunda oluştuğunu vurgulamaktadır.

1948 yılında kurulan hem hükümet hem de sivil toplum kuruluşlarından oluşan ve doğal alanların sürdürülebilir bir şekilde korunması için gerekli önlemleri almak üzere faaliyet gösteren Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) ise korunan alanları 6 farklı kategori altında toplamıştır:

Kategori I: katı koruma, Ia; katı doğa rezervi, Ib; vahşi yaşam alanı (bilimsel amaçlı olarak korunan doğal alanlar ve yaban hayatının korunması için yönetilen alanlar)

Kategori II; ekosistemin korunması (doğal park v.b.)

Kategori III; doğal özelliklerin korunması (doğal anıt v.b.)

Kategori IV; aktif yönetim yoluyla koruma (habitat/tür yönetimi alanı v.b.)

Kategori V; kara/deniz peyzajlarının korunması ve rekreasyon (koruma altındaki peyzajlar ve kıyı alanları v.b.)

Kategori VI; doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı (yönetilen kaynak koruma alanı vb.) (IUCN, 1994).

Amerikan Milli Park Servisi (NPS) kültürel peyzajı; tarihi olay, kişi ya da farklı kültürel ve estetik değerler ile ilişkili yaban ve evcil hayvanları içeren, kültürel ve doğal değerlerin bir arada olduğu coğrafi alanlar olarak tanımlamıştır. Kültürel peyzaj alanlarını 4 kategoriye ayırmaktadır:

1.Tarihi Peyzajlar: Yaşanmış tarihi bir olay, kişi ya da aktivite ile ilişkili olan peyzajlardır. Bu alanlar sahip oldukları özellikleri nedeniyle tarihi bir olaya tanıklık etmiş, tanımlanması ve yorumlanmasına katkı sağlamıştır. Tarihi peyzajlar, konut bahçelerini ve topluluk parklarını, doğal otoyolları, kırsal toplulukları, kurumsal alanları, mezarlıkları, savaş alanlarını ve hayvanat bahçelerini içerir.

2.Tarihi Tasarlanmış Peyzajlar: Belirli tasarım ilkeleri ile mimar, peyzaj mimarı, bahçe uzmanı, bitki uzmanı tarafından bilinçli olarak ya da bir amatör tarafından belirlenmiş tarza ve geleneklere göre tasarlanmış sanatsal değer taşıyan alanlardır. Tasarlanan peyzajlarda estetik değerler önemli bir rol oynamaktadır. Örnekler arasında parklar, kampüsler ve siteler yer alır.

3.Yöresel Peyzajlar: İnsan faaliyetleriyle gelişen, içinde bulunduğu yerleşimleri ve aktiviteleriyle şekillenen aynı zamanda inanç, gelenek ve göreneklerin yansıtıldığı peyzajlardır. Günlük yaşantıyı fiziksel, biyolojik, kültürel karakterleri yansıtan kültürel peyzaj çeşitidir. Yerel peyzajlarda işlev önemli bir rol oynar. Bir çiftlik gibi tek bir mülk veya bir nehir vadisi boyunca tarihi çiftliklerden oluşan bir bölge bir mülk koleksiyonu olabilirler. Örnekler arasında kırsal köyler, endüstriyel kompleksler ve tarımsal peyzajlar yer alır.

4.Etnografik Peyzajlar: Geleneksel yöntemlerle kullanılan ve miras niteliği taşıyan, doğal ve kültürel kaynakları da içinde barındıran alanlardır. Aynı zamanda “Miras Coğrafyalar” olarak da tanımlanabilmektedir. Küçük bitki toplulukları, hayvanlar, geçim ve tören alanları dahil edilebilir (Birnbaum, 1994; Page vd., 1998).

Uluslararası alanda kültürel peyzajlarla ilgili çalışmaların başlıca yönlendiricisi konumunda olan UNESCO, en son 2021 yılında yaptığı sınıflandırmada kültürel peyzajları 3 kategoriye ayırmıştır. Bunlar;

1.*Açıkça Tanımlanabilen Kültürel Peyzaj Alanları:* İnsanlar tarafından bilinçli bir şekilde belirli bir amaç için tasarlanmış alanlardır. Bu alanlar dini ya da anıtsal yapı ile ilişkili olarak çeşitli estetik kaygılar ile inşa edilmiş bahçe ya da ağaçlıklı peyzaj alanları içermektedir.

2.*Organik Olarak Gelişmiş Kültürel Peyzaj Alanları:* Bu alanlar; sosyal, ekonomik, yönetsel veya dini zorunluluklardan dolayı mevcut halinin doğal çevresi ile kurduğu karşılıklı ilişki sonucu oluşan alanlardır. Kendi içinde iki alt kategoriye ayrılmaktadır;

-*Gelişimini tamamlamış kalıntı ya da fosil alanlar:* geçmiş bir zaman diliminde evrimini tamamlamış ya da aniden gelişimi sona eren peyzaj alanları için kullanılmaktadır.

-*Gelişimi devam eden peyzajlar:* Günümüzde geleneksel yaşam tarzını sürdüren ve günümüz toplumuyla iç içe geçmiş, gelişimi halen devam eden peyzaj alanlarıdır. Belirli bir zamana yayılmış olmasının yanı sıra önemli fiziksel kalıntılar barındırmaktadır.

3.*Yardımcı Kültürel Peyzaj Alanları:* Somut kültürel oluşumlardan çok güçlü dinsel, kültürel ya da sanatsal değerlerin doğal elemanlar ile ilişkisinden ortaya çıkan ve bu sebeple Dünya Miras Listesi'ne dahil edilen alanlardır. Bu alanlarda somut kültürel izler bu kategoride önemsiz ya da mevcut değildir (UNESCO, 2021).

IFLA (Uluslararası Peyzaj Mimarları Federasyonu), kültürel peyzajı: “Kültürel peyzajlar, insan ve doğa etkileşiminin birleşik ürünleridir” şeklinde genel bir tanım yapmıştır (IFLA, 2022).

2000 yılında imzalanan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ile ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar, kültürel peyzaj alanlarının tespit edilmesi, değerlendirilmesi ve yönetimi yönündeki çalışmalara ağırlık vermişlerdir. Bu konuda tavsiye niteliğindeki belgelerin başında Avrupa Konseyi tarafından yayımlanan “Kültürel Peyzaj Alanlarının Bütüncül Korunmasına İlişkin Tavsiye” başlıklı belge gelmektedir. Bu belgede temel ilkeler:

- Kültürel peyzaj alanlarının birer sosyo-ekonomik kaynak oldukları, bu nedenle bütünlüğünün ve niteliğinin sürdürülmesi gerektiği,
- Tarihi ve kültürel değerlerinin belirlenmesi ve herkesçe tanınması gerektiği ve bu konuda duyarlılık gösterilmesi gerektiği,
- Kültürel peyzaj alanlarının gerekli önlemler alınarak toplumlar tarafından kullanılması ve bunun kontrol altında yapılması, şeklinde vurgulanmıştır (Madran ve Özgönül, 2005).

UNESCO 2002’te yayımladığı “Kültürel Peyzajlar: Koruma Zorlukları” başlıklı belgede kültürel peyzaj alanlarının korunması ve yönetiminde karşılaşılan zorlukları:

- Uluslararası iş birliğinin yetersizliği,
- Alanların etkin yönetimi için kurum ve kuruluşların zayıflığı, kaynakların yetersizliği,
- Geleneksel arazi kullanımını sürdürmedeki zorluklar, olarak sıralanmaktadır (UNESCO, 2002).

Yine UNESCO’nun 2009’da yayımladığı “Dünya Mirası Kültürel Peyzajlar, Koruma ve Yönetim Rehberi”nde kültürel peyzaj alanlarının korunması ve yönetimine ilişkin 6 ilke tanımlanmıştır:

İlke-1: Kültürel peyzaj alanlarında yaşayan halk yönetimde birincil paydaştır;

İlke-2: Başarılı yönetim, kapsayıcı ve şeffaftır, önemli paydaşlar arasında diyalog ve anlaşma yoluyla şekillenir;

İlke-3: Kültürel peyzajın değeri, insanlar ve çevreleri arasındaki etkileşime dayanmaktadır ve yönetimin odağı bu ilişki üzerinedir;

İlke-4: Yönetimin odak noktası, kültürel peyzajın değerlerini korumak üzere değişime rehberlik etmektir;

İlke-5: Kültürel peyzajların yönetimi, daha geniş bir peyzaj bağlamı içine entegre edilmiştir;

İlke-6: Başarılı yönetim, sürdürülebilir bir topluma katkıda bulunur (UNESCO, 2009).

Ulusal bir kuruluş olan Amerika Milli Park Servisi, “Kültürel Peyzajlar İçin Rehber: Koruma Planlaması ve Kültürel Peyzajlara Yapılacak İşlemler” belgesinde:

- Bir projeye başlanmadan önce kültürel peyzajın araştırılması ve analiz edilmesini,
- yapılacak envanterlemede kültürel peyzajın güncel durumunu ortaya koymak ve yapılacak çalışmalara temel oluşturmak için kültürel peyzaj envanterinin çıkarılması,
- Kültürel peyzajı tarihi bir süreç içerisinde değerlendirmenin kültürel ve tarihi değerlerinin belirlenmesinde kritik öneme sahip olmasını,
- Kültürel peyzajın öneminin kabul edilebilmesi için tarihi öneminin vurgulandığı karakter belirleyici değerlerin yanı sıra tarihi bütünlüğe sahip olmasını,
- Kültürel peyzajlar için yapılacak koruma planlarının birçok değişkeni içermesini başlıca ilkeler olarak ifade etmiştir (NPS, 1996).

2.2.Uluslararası Yasal ve Örgütsel Çerçeve

Kültürel peyzajlar, dünya üzerindeki çeşitli bölgelerin kültürel ve doğal miraslarını ifade etmektedir. Önemleri ve hızla azalmaları nedeniyle kültürel peyzajların ve bileşenlerinin kayıt altına alınması ve korunmasına yönelik çabalar artmakta uluslararası koruma politikalarının bir parçası haline gelmektedir. Bu kapsamda önemli çalışmalar yürüten kuruluşlar arasında başta UNESCO olmak üzere Avrupa Konseyi, ICOMOS ve IFLA yer almaktadır. Bu kuruluşlar, kültürel peyzajların korunması ve sürdürülebilirliği için ortaklaşa hareket ederken birçok tüzük, tavsiye kararı ve sözleşmeye öncülük etmişlerdir. Kültürel peyzajları küresel ölçekte tanıyan ve koruyan ilk uluslararası sözleşme, UNESCO tarafından 1962’de yayınlanan “Peyzaj ve Sitlerin Karakterinin ve Güzelliklerinin Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararları”dır. Sözleşmenin 1. maddesi doğal, kırsal ve kentsel peyzajların korunması ve restorasyonunu kapsamaktadır. Kültürel, estetik bir değere sahip ya da doğal çevreyi oluşturan (ister doğal ister insan eliyle oluşturulmuş olsun) bu alanların doğal mirası koruma tedbirlerine dahil edilmesi gerektiği bildirilmiştir (UNESCO, 2009). UNESCO 1972’de kabul ettiği “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme” ile doğal ve kültürel miras alanlarının korunması gerekliliğini vurgulamıştır (UNESCO, 1972).

1979 Burra Tüzüğü (Kültürel Öneme Sahip Yerlerin Korunması Tüzüğü), somut olmayan kültürel mirasın önemini vurgulamakta ve kültürel peyzaj alanlarının yönetimi açısından önemli bir belge niteliği taşımaktadır. ICOMOS’un yayımladığı Burra

Tüzüğü'nde yer kavramı, “*Doğal ve kültürel özellikleri bünyesinde barındıran geniş bir kapsama sahip büyük ya da küçük ölçekli mekanlardır.*” şeklindedir. Bunlar; bir anıt, bir ağaç, tek bir bina ya da bina grubu, tarihi bir olayın yeri, kentsel bir alan veya kasaba, kültüre bir peyzaj, bahçe ya da endüstriyel bir tesis olabilir. Her biri aynı zamanda kültürel miras değeri ile eşdeğer tutulmuştur (ICOMOS-Australia, 2013).

1992'de UNESCO'nun Fransa'da yaptığı uzman toplantısında kültürel peyzaj alanları Dünya Miras Komitesi tarafından “üstün evrensel değer (outstanding universal value)” taşıdığı ve korunması gerektiği gerekçesi ile uluslararası düzeyde yasal nitelik kazanmıştır. Dünya Miras Komitesi 1992-2007 yılları arasında kültürel peyzaj alanlarının tanımlanması, sınıflandırılması ve değerlendirilmesi konusunda yöntemler geliştirebilmek adına 22 uzman toplantısı düzenlemiştir. Bu uzman toplantılarının sonucunda Dünya Miras Listesi'ne girecek kültürel peyzaj alanları belirlenmiştir (UNESCO, 2009).

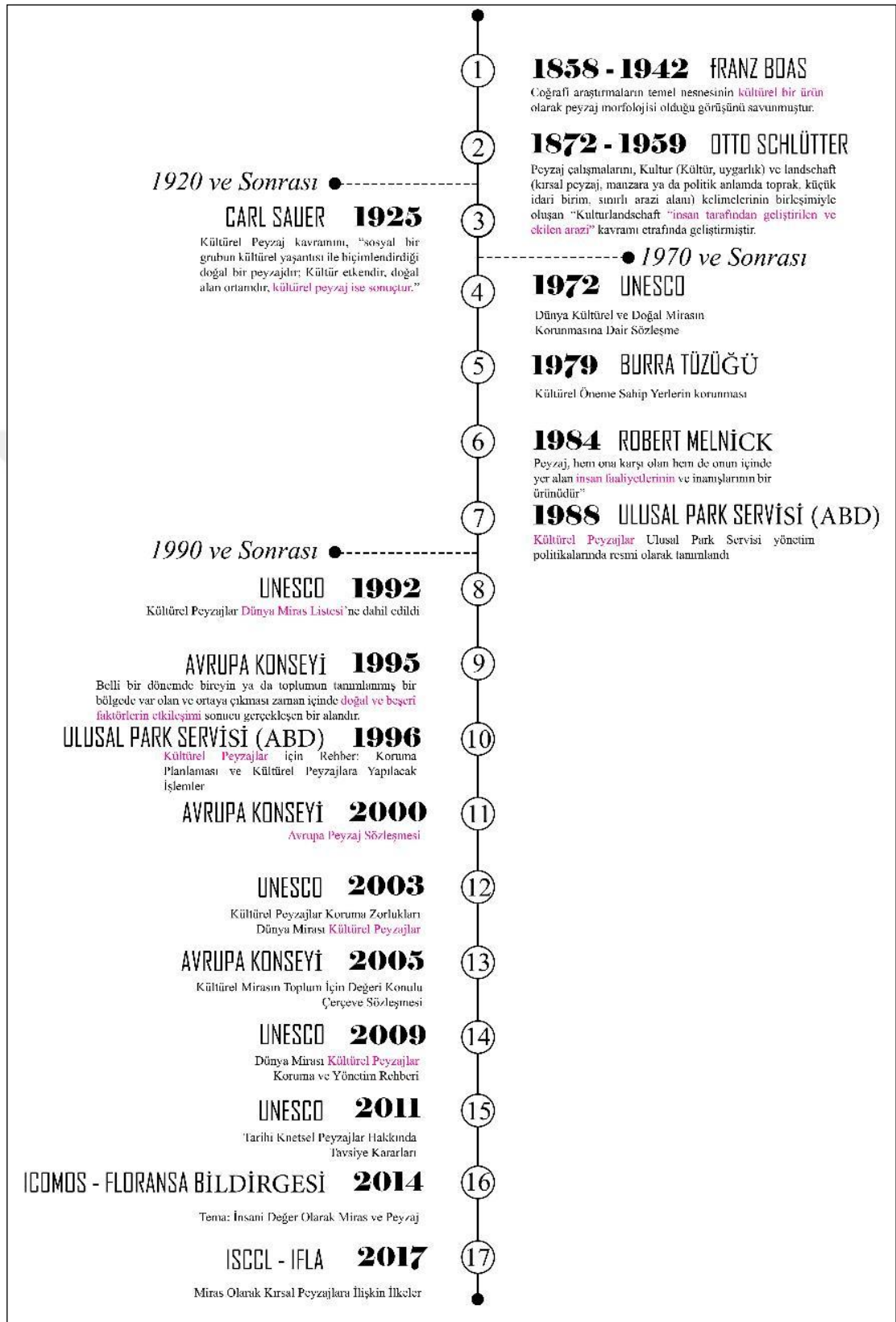
1995'te Avrupa Konseyi tarafından “Kültürel Peyzaj Alanlarının Bütüncül Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararları” yayımlanmıştır. Tavsiyenin amacı, kültürel peyzaj alanlarının korunması ve yönetimi için önlemler alınması ve bunun için gerekli peyzaj politikalarının belirlenmesi olarak ifade edilmiştir (COE, 1995). 2000 yılında Avrupa Konseyi tarafından imzalanan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nde (European Landscape Convention) peyzajın kültürel, ekolojik ve sosyal alanda önemli kamu rolü olduğuna vurgu yapılmakta, doğal ve kültürel mirasın korunması, yönetilmesi ve planlanması için iş birliği yapılmasının gerekliliği dile getirilmektedir (Anonim, 2003).

UNESCO, 2003'te “Dünya Mirası Kültürel Peyzajlar, 1992-2002” ve “Kültürel Peyzajlar Koruma Zorlukları” başlıklı iki belge yayımlamıştır. Dünya Mirası Kültürel Peyzajlar adlı belgenin giriş kısmında 1992-2002 yılları arasında resmi olarak açıklanmış 30 kültürel peyzaj alanı listelenmiş ve sonrasında kültürel peyzaj alanlarının analizlerine yer verilmiştir. Belge aynı zamanda kültürel peyzaj alanlarının kategorizasyonunu içermektedir (Fowler, 2003). 2005 yılında Avrupa Konseyi “Kültürel Mirasın Toplum için Değeri Konulu Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi”nde kültürel mirasla ilgili hakları, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan kültürel yaşama katılma hakkı ile ortak bir anlayış çerçevesinde ele almaktadır (COE, 2005).

UNESCO 2009’da “Dünya Mirası Kültürel Peyzajlar: Korunması ve Yönetimi için Rehber” adlı belgeyi yayımlamıştır. Belgenin 1. bölümünde kültürel peyzajın tanıtımı yapılarak Dünya Miras Sözleşmesi kapsamındaki yerine değinilmiş ve kültürel peyzajla ilgili sözleşmeler, tüzükler ve tavsiyeler hakkında açıklamalar yapılmıştır. 2. Bölümde kültürel peyzajın yönetimine ilişkin konular yer alırken 3. bölümde kültürel peyzajların yönetimine ilişkin sorunlardan bahsedilmektedir (UNESCO, 2009). UNESCO 2011 yılında yayınladığı “Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı”nda daha önceki belgeleri dayanak göstererek tarihi kentleri peyzaj kavramıyla birlikte ele almaktadır. Tarihi kentsel alanların, ortak kültürel mirasın birer ürünü olduğunu ve geçmiş nesiller tarafından şekillendiğini belirtmekte ve bu alanlar için sürdürülebilir bütünlüklük bir peyzaj yaklaşımı önermektedir (UNESCO, 2011).

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından 2014 yılında yayınlanan “Floransa Bildirgesi”nin teması, “insani değer olarak miras ve peyzaj” olarak belirlenmiştir. 94 ülkenin katıldığı bu toplantıda kültürel miras ve peyzajın, tüm toplumların ve bireylerin ortak ürünü olduğunu, gelecek nesillere aktarılması için gerekli koruma önlemlerinin alınması gerektiğini bildirmektedir (ICOMOS Türkiye, 2014). ICOMOS’un kültürel peyzaj konusunda çalışmalar yapan “International Scientific Committee on Cultural Landscapes (ISCCL)” bilimsel komisyonu ve IFLA (International Association of Library Associations and Organizations)’nın 2017’de ortaklaşa yayımladığı “Miras Olarak Kırsal Peyzajlara İlişkin İlkeler (Principles Concerning Rural Landscapes as Heritage)” adlı belgede Dünya çapında kültürel öneme sahip birçok kırsal peyzaj alanının bulunduğu ve bunların birer kültürel peyzaj niteliği taşıdığı belirtilmektedir (ICOMOS-IFLA, 2017).

Kültürel peyzaj kavramını daha iyi anlamak ve hem teorik hem de uygulamalı alanlardaki değişimi takip etmek amacıyla kavramın tarihsel süreç içindeki gelişimi şekli Şekil 5’te aktarılmıştır. Şemada kavramın tanımlanması ve korunmasına yönelik sözleşmeler, bildirgeler ve politikalar yer almaktadır. 19. yy’ın ortalarından itibaren Franz Boas ve Otto Schöler gibi coğrafyacılar tarafından ele alınmaya başlayan kavram, Carl Sauer ve R. Melnick’in katkılarıyla gelişmiş ve UNESCO, ICOMOS gibi uluslararası kuruluşların çalışmalarıyla evrensel bir konu haline gelmiştir.

Şekil 5: Kültürel Peyzaj Kavramı Tarihsel Gelişimi

2.3.Türkiye’de Kültürel Peyzajlar

Türkiye’de doğal ve kültürel değerlerin korunması konusunda yasal ve örgütsel çerçeve bazı düzenlemeler ve kurumlar aracılığıyla yönetilmektedir. Bunlardan en önemlisi, 1983 tarihli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’dur. Bu kanunun amacı, kültürel mirasın tespit edilmesi, kayıt altına alınması, korunması ve kullanılması gibi konuları düzenlemektir. Kanunda Kültür varlıkları; *“tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.”* şeklinde tanımlanırken tabiat varlıklarını; *“jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerler”* olarak tanımlamaktadır (Anonim, 1983). 2863 sayılı kanunun 10. maddesi kültürel değerlerin korunmasında “Kültür ve Turizm Bakanlığı”nı yetkili kılmıştır. Bu yasa ile kültürel ve doğal değerlerin korunmasında Koruma Yüksek Kuruluna ve Koruma Bölge Kurullarına önemli görevler verilmektedir (Anonim, 1983). 2863 sayılı kanun ve 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile “sit alanı” ve “ören yeri” alan bazında değerlendirilen “kültürel miras” olarak ele alınmaya başlanmıştır. Sit alanları 4 grupta incelenmekte (doğal, kentsel, tarihi, arkeolojik) her bir grup Kültür Bakanlığı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu” tarafından ilke kararlarında tanımlanmaktadır.

2011 yılında çıkarılan 648 sayılı “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” Kültür ve Turizm Bakanlığı sorumluluğundaki kültür ve tabiat varlıklarını ikiye ayırarak tabiat varlıkları ile ilgili yetkiyi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesindeki “Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü”ne vermiştir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda yer alan “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu” ibaresi “Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu” şeklinde ve “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu” ibaresi “Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu” şeklinde değiştirilmiştir (Anonim, 2011).

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun amacı, ulusal ve uluslararası düzeydeki milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının belirlenmesi, korunması ve yönetilmesi hakkındaki düzenlemelerin yapılmasıdır. Bu kanunda yer alan Milli parkların tabii ve kültürel kaynak değerleri ile korunması, tabiat parklarının bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde ele alınması ve tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanının doğa ve doğa olaylarının meydana getirdiği özelliklerle korunması esas alınmıştır (Anonim, 1983). 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin sürdürülebilir bir şekilde korunmasını sağlamaktır. Bu kanunda çevre; “Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı” ifade etmektedir. Kanunun 9. maddesinde ulusal ve uluslararası ölçekte ekolojik öneme sahip, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı toprak ve su alanlarını, biyolojik çeşitliliğin, doğal kaynakların ve bunlarla ilgili kültürel kaynakların gelecek kuşaklara ulaşmasını emniyet altına almak için “Özel Çevre Koruma Bölgesi” olarak tespit ve ilan edilmesi yer almaktadır (Anonim, 1983).

Türkiye, doğal ve kültürel değerlerin korunması konusunda, 1982’de “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme’yi, 2003’te ise “Avrupa Peyzaj Sözleşmesi”ni imzalamıştır. Türkiye’de kültürel peyzaj alanında çalışmalar yapan ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, Kapadokya’da düzenlediği toplantı sonucunda yayımladığı bildiride kültürel peyzajı;

“Dünya Kültürel Mirası Sözleşmesi’nin 1. maddesinde tanımlandığı üzere kültürel peyzajlar, “doğa ve insanlığın ortak ürünleri”ni temsil ederler. Bu alanlar, toplum ve insan yerleşimlerinin, doğal çevrelerinin getirdiği fiziksel sınırlamalar ve/veya olanakların, tarih içinde birbirini izleyen sosyal, ekonomik ve kültürel güçlerin etkisiyle, zaman içinde geçirdiği evrimin göstergeleridir. Bu alanlar, Üstün Evrensel Değerleri ve coğrafi oluşumları içeren bir kültürel bölgeyi tanımlayarak ve bölgeye özellik kazandıran kültürel değerleri temsil etme kapasitelerine dayanarak seçilmelidir. Kültürel peyzaj terimi, insanlık ve doğal çevresi arasındaki etkileşiminin tüm gösterimlerini içerir”

olarak tanımlamıştır (ICOMOS Türkiye, 2012).

ICOMOS Türkiye, 2013 yılında yayımladığı “Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi”nde kültürel peyzaj tanımına yer vermiştir. Bildirgede kültürel peyzaj

alanlarından *“Toplumun ve insan yerleşmelerinin, tarih içinde ekonomik, sosyal ve kültürel etkenler bağlamında doğal çevreleriyle birlikte ve etkileşim içinde bulunarak dönüştürdüğü alanların yanı sıra, insanın ve doğanın birlikte oluşturduğu kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte anılan, ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar”* olarak bahsedilmektedir (ICOMOS Türkiye, 2013).

Türkiye’de doğal ve kültürel mirasın korunmasına yönelik çeşitli kurumlar tarafından farklı yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Tabiat ve Orman Bakanlığı tarafından korunan milli parklar ve tabiat koruma alanları doğal miras olarak değerlendirilirken kültürel miras alanları genellikle Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından korunmaktadır. Farklı kurumlar tarafından yönetilen doğal ve kültürel miras alanları bütüncül bir şekilde ele alınamaması bu alanların kültürel bileşenlerinin entegre bir şekilde değerlendirilmesinin önüne geçmektedir.

Doğal ve kültürel olanın bir arada ele alınması bu alanların korunması için bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir. Nitekim Türkiye’de kültürel peyzajlara yönelik çalışmalar ve yasal düzenlemelerdeki eksiklikler kültürel peyzajlara yönelik daha kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum kültürel peyzajların tanımlanması, sınıflandırılması ve korunmasına yönelik yasal düzenlemelerin gerekliliğini göstermektedir. Buradan hareketle bir sonraki bölümde uluslararası örnekler incelenerek Türkiye’nin mevcut mevzuatını geliştirecek ve kültürel peyzajlara yönelik çalışmalara ışık olacak çalışmalara yer verilmiştir.

3. BÖLÜM

KÜLTÜREL PEYZAJ ÖRNEKLERİ VE KORUMA PRATİKLERİ

Son yıllarda artan küreselleşme sonucunda farklı bölgelerin ayırt edici özelliklerini kaybetmesi ve çevresel değişim sürecinin hızlanması nedeniyle kültürel peyzajlara olan akademik ilgi artmıştır. Daha önce somut ve somut olmayan miras öğelerinde olduğu gibi; bu durum kültürel ve doğal değerleri tehlikeye atan potansiyel tehditler karşısında, kültürel peyzajların anlaşılması ve korunmasına yönelik ilk adım olarak kültürel peyzajların envanterlenmesine yönelik arayışları beraberinde getirmiştir (Fernández Cacho, 2023). Kültürel peyzaj envanterine yönelik çalışmalarda, peyzaj alanlarının görünümünü, kültürel ve doğal süreçlerini ve fiziksel özelliklerini tanımlamak için çeşitli sınıflandırma sistemleri ve terimlerin kullanıldığı, bu sınıflandırma çalışmalarında da “peyzaj bileşenleri”, “peyzaj özellikleri” ve “karakter tanımlayıcı özellikler” gibi kavramsallaştırmalara başvurulduğu görülmektedir. “Peyzaj Özellikleri” bir peyzajın görünümünü karakterize eden ve kültürel değerinin anlaşılmasına yardımcı olan somut ve somut olmayan karakteristikler olarak tanımlanmaktadır (Fernández Cacho, 2023). Bu değerlerin anlaşılması için çeşitli yöntemler bulunmaktadır: Görüşmeler, anketler, katılımcı tasarım atölyeleri, peyzaj kaydı, görsel analiz araştırmaları. Bu anlamda peyzaj özellikleri ile ilgili bilgiler 2 ana kaynaktan elde edilmektedir. Bu kaynaklar tablo 2’de gösterilmiştir

Tablo 2. Kültürel Peyzaj Bilgi Kaynakları (Buckle, 2002)

I. Tarihi Kaynaklar	II. Saha Kaynakları
Tarihsel Raporlar	Ön Saha Araştırması/Saha Araştırması
Arşiv Araştırması	Güncel Hava Fotoğrafları
Yerel Kaynaklar	Haritalar
Yerel Yetkililer ve Yerel Halk	Yerinde Röportajlar
Hava Fotoğrafları	
Tarihi Fotoğraflar ve Haritalar	

Çevreyi oluşturan doğal ve yapay unsurların bir araya gelerek oluşturduğu bütünlüğü ifade eden kültürel peyzaj alanlarının belirlenmesine yönelik çalışmalarda, bu bütünlüğün tanıtılması ve karakterizasyonunun elde edilebilmesi için envanter çalışmaları önemli bir adımı oluşturmaktadır. Peyzajın dinamiklerinin değerlendirilmesi ise peyzajın gelişiminin gözle görülür belirtilerinin tanımlanması ile gerçekleştirilmektedir. Bu belirtiler, alanında yapılan gözlemler sonucunda tespit edilir ve peyzajın geleceği için önemli bilgiler sağlamaktadır. Tüm bu çalışmaların yapılması, peyzajın korunması ve yönetimi için önemli bir adımdır. Envanterler, miras yönetimi, koruma ve halkın takdiri de dahil olmak üzere bir dizi amaç için miras alanlarını tanımlamak için devam eden kayıtlardır. Envanter tipik olarak uluslararası, ulusal, bölgesel, yerel ve alan seviyeleri dahil olmak üzere çeşitli coğrafi ölçeklerde üretilmektedir.

Kültürel peyzajı anlamak ve değerlendirmek için Robert Melnick'in kırsal tarihi bölgeleri tanımlamaya yönelik belirlemiş olduğu 12 özellik (Tablo 3) kapsamlı bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Melnick'in kırsal tarihi bölgeler kitabının yayınlanmasının en önemli katkılarından biri kırsal peyzajın o zamanki özelliklerinin tanımlanması ve bunların araştırılması, belgelenmesi için bir temel oluşturmıştır. Robert Melnick'in Amerikan Park Servisi için hazırlamış olduğu bu 12 peyzaj özelliği, tarihi ortamlar için sıradan peyzajları tanımlamak ve peyzaj envanterinde dikkate alınması gerekenleri listelemektedir.

Tablo 3. Melnick'in Kırsal Tarihi Bölgelerini Tanımlamaya Yönelik Özellikleri
(Melnick, 1984)

	Karakteristik	Örnekler
Süreç	1. Mekânsal Organizasyon Kalıpları 2. Arazi Kullanım ve Faaliyetler 3. Doğal Özelliklere Tepki 4. Kültürel Gelenekler	Izgara Plan Tarla/Sulama Sığınaklar Geleneksel Çatılı Ahırlar
Özellikler	5. Sirkülasyon Ağı 6. Sınırlar 7. Arazi Kullanımı ile İlgili Bitki Örtüsü 8. Yapısal Tipler 9. Küme Düzenlenmesi 10. Arkeolojik Alanlar 11. Küçük Ölçekli Elemanlar 12. Algısal Nitelikler	Yollar Siyasi/ Görsel (Visual) Meyve Bahçesindeki Ağaçlar Ahırlar Çiftlik Evleri Terk Edilmiş Çiftlikler Çitler Görünümler (Views)

Cacho (2023), Peyzaj envanteri, kataloğu veya atlası kavramına ilişkin olarak birbirinden farklılaşan iki yaklaşım olduğunu ifade etmektedir: İlk yaklaşımı “Kapsamlı Yaklaşım” olarak adlandırdığı peyzajların coğrafi değişkenler (topografya, arazi kullanımı, bitki örtüsü, vb.) nedeniyle homojen özellikler gösterdiği geniş coğrafi alanların (genellikle daha küçük birimlere bölünmüş) sınırlandırılması ve karakterize edilmesine yöneliktir. İkinci yaklaşımı ise “doğal ve/veya kültürel nitelikleri nedeniyle özel bir ilgiye sahip olan peyzajları içeren bir yaklaşım”dır. Bu tür peyzajlar farklı isimler almıştır. Kültürel peyzajlar, miras değerleri nedeniyle diğer bölgelerden farklı olarak tanımlanır ve yönetilirler. Yani, kültürel peyzajlar tarihi, kültürel ve doğal nitelikleri bünyesinde barındırır ve bu nitelikleriyle öne çıkmaktadır. Bu farklılıklar peyzajların korunması, yönetilmesi ve gelecek nesillere aktarılması için önem arz etmektedir. Bu yaklaşım, kültürel peyzajların 1993 yılında Unesco Dünya Mirası'na yeni bir kategori olarak dahil edilmesiyle kurumsallaşmış ve farklı isimler altında tüm sorumluluk düzeylerindeki (ulusal, bölgesel ve yerel) miras normlarında yer almıştır (Fernández Cacho, 2023).

Bu bölümde, kültürel peyzaj envanteri konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde yapılmış her bir envanterde kaydedilen peyzajların farklılıkları ve benzerlikleri, bu peyzajlara hangi ölçekte yaklaşıldığı, kaydedilen bilgilerin ve bunların hangi amaçla üretildiği ve kültürel peyzajların kayıt altına alınması ve belgelenmesine ilişkin yapılmış çalışmalar incelenecektir.

3.1. Kültürel Peyzajların Tanımlanması, Değerlendirilmesi ve Belgelendirilmesinde Uluslararası Yaklaşımlar

Karma (kültürel ve doğal) miras ile toplumlar ve doğal çevreleri arasındaki ilişki, Dünya Mirası Sözleşmesi'nin 1972 yılında kabul edilmesinden bu yana tartışılmaktadır. İlk yıllarda doğal ve kültürel miras arasındaki dengenin yanı sıra “insan ve doğanın birleşik eserleri”nin nasıl değerlendirileceği konusunda da tartışmalar devam etmiştir. Dünya Miras Komitesi, 1992 yılında Rio de Janeiro'da “Dünya Zirvesi” olan BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kültür ve doğayı birbirine bağlayan, insan ve çevresi üzerine yeni bir düşüncenin önünü açmıştır. Kültürel peyzaj kategorisinin 1992 yılında kabul edilmesi ve operasyonel kılavuzlara dahil edilmesi, Dünya Mirası Listesi'ne de girmesinin yolunu açmıştır. Böylelikle Dünya Mirası Sözleşmesi, kültürel peyzajların tanınması ve korunmasına yönelik ilk uluslararası yasal araç olmuştur (UNESCO, 2009).

Üstün evrensel değer (outstanding universal value-OUV), Dünya Mirası Listesi için alan seçiminde kilit noktadır. Belirli bir kültürel olgunun veya doğal özelliğin evrenselliği, benzersizliği ve temsiliyeti arasında bir bağlantı sağlamaktadır. Dünya Mirası Sözleşmesinin amaçları doğrultusunda kültürel peyzajlar, insanlar ve doğa arasındaki etkileşimin üstün evrensel değere sahip olması halinde Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmeye uygun bulunmuştur. Üstün evrensel değer, alanın kültürel ve doğal değerleri ile doğrudan ilişkilidir. Kültürel bir peyzaj, içinde yaşayanların veya bazı tasarlanmış peyzajlar söz konusu olduğunda çevresinde yaşayanların gelenekleriyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Bu çağrışımlar peyzajın zaman içinde algılanış biçimi gibi etkileşimlerden ve peyzaj algılarından kaynaklanmaktadır (UNESCO, 2009).

Kültürel peyzajlar, onları yaratan kültürleri yansıtmalarının yanı sıra içinde bulundukları doğal çevrenin özelliklerini, sınırlarını ve sürdürülebilir arazi kullanımının (doğayla olan belirli bir manevi ilişkiyi göz önünde bulundurarak) belirli tekniklerini de yansıtmaktadır. Kültürel peyzajların çoğu bu doğal değerlerin yanı sıra kültürel değerlere de sahip olduğundan, Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmişlerdir (UNESCO, 2009). Bir kültürel peyzaj Dünya Miras Listesi'ne girebilmek için Dünya Mirası Kriterleri'nden en az birini içermelidir. Bu kriterlerin ilk altısı kültürel değerlere vurgu yaparken diğer dördü doğal değerlere vurgu yapmaktadır.

Dünya Miras Sözleşmesi'nin uygulanması için kriterler:

- I- İnsan yaratıcı dehasının bir başyapıtını temsil etmesi; veya
- II- Bir zaman zarfı içinde veya dünyanın bir kültürel alanında, mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı alanlarındaki gelişmeler ile ilgili insani değerler arasında önemli bir değişimini sergilemesi; veya
- III- Yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir uygarlığa yönelik ünük veya en azından istisnai bir tanıklık etmesi; veya
- IV- İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünü veya peyzajın istisnai bir örneği olması; veya
- V- Özellikle geri döndürülemez değişimin etkisi altında hassas hale geldiği zaman, bir kültürün (veya kültürlerin) veya insanın çevresiyle etkileşiminin temsilcisi olan geleneksel insan yerleşiminin, arazi kullanımının veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olması; veya
- VI- İstisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler ile, fikirler ile, veya inançlar ile, sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilgili olması; (Komite bu kriterin tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir.) veya
- VII- Üstün doğal bir fenomeni veya istisnai bir doğal güzelliğe ve estetik öneme sahip alanları içermesi; veya
- VIII- Yaşamın kaydı, yer şekillerinin oluşumunda devam eden önemli jeolojik süreçler veya önemli jeomorfik veya fizyografik özellikler dahil dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden istisnai örnekler olması; veya
- IX- Kara, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemlerinin ve bitki ve hayvan topluluklarının evrim ve gelişimindeki devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri temsil eden istisnai örnekler olması; veya
- X- Bilim veya koruma açısından istisnai evrensel değere sahip tehdit altındaki türleri ihtiva edenler dahil biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve dikkat çeken doğal habitatları içermelidir (UNESCO, 2009).

ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) ile peyzaj mimarlığı mesleğinde küresel değişim ve ilerlemeleri kaydeden IFLA (Uluslararası Peyzaj Mimarları

Federasyonu) 'nın ortaklaşa kurmuş oldukları Uluslararası Kültürel Peyzajlar Bilimsel Komitesi (ISCCL) 1971 yılında faaliyetine başlamıştır. İlk başlarda tasarlanmış peyzajlara odaklanan komite, bahçelere odaklanmaktan, ilişkilerin ve dinamik işlevlerin sabit olduğu insan eylemlerinden etkilenen daha geniş peyzaj kavramına doğru bir küresel değişime uğramıştır (ICOMOS-IFLA, 2019).ISCCL'nin amacı; kültürel peyzajların anlaşılmasını, korunmasını ve yönetimini teşvik etmektir. Komite, IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği), ICCROM (Uluslararası Kültürel Varlığın Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Merkezi) ve UNESCO ile iş birliği yapmaktadır (ICOMOS-Australia, 2009).Kültürel mirasın değerlerinin ve evriminin anlaşılması, mirasın bakımı ve korunmasının, fiziksel biçimine, malzemelerine, inşasına, tarihi ve kültürel önemine duyarlı olmak için kültürel mirasın kaydedilmesi esastır. Bunun için kültürel peyzajın ayrıntılı belgelenmesi, peyzajın tarihi karakteri ve bu karakterin belirgin olduğu envanterinin araştırılması ve belgelenmesi gerekmektedir. Bunun için IFLA CLC (Kültürel Peyzaj Komitesi) bir envanter geliştirirken peyzajı oluşturan tüm kaynakları algılamaya ve belgelemeye yönelik bir kılavuzda peyzaj karakterini tanımlayan özellikleri ve onun somut olmayan değerlerini sıralamıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Peyzaj Karakterini Tanımlayan Özellikleri ve Somut Olmayan Değerleri (IFLA, 1996).

Peyzaj Karakter Tanımlayıcı Özellikler	Somut Olmayan Kültürel Peyzaj Değerleri
- Arazi kullanımları, Desenler, Kümeler - Doğal Sistemler - Mekânsal organizasyon - Görsel İlişkiler - Topografya, Yüzey Drenajı - Bitki örtüsü - Sirkülasyon Sistemleri - Su Özellikleri, Doğal ve Yapılı - Yaşama Elverişsiz Peyzaj Yapıları ve Binalar - Yaşanabilir Yapıların Mekânsal Karakteri - Site Döşemeleri ve Nesneleri Sözlüğü	- Festivaller için yer - Geleneksel müzik, dans, performans için ortam - İbadet için yer - Geçmiş olayların hafıza yeri - Geleneksel uygulamaların yeri - Yerel bitkiler için buluşma yeri - El işi malzemelerinin toplanma yeri

Bu listede belirtilen peyzajın somut, karakteri tanımlayan özellikleri, arşiv araştırmasında, tarihi dönem anlatılarında, mevcut koşulları ele alan saha çalışmasında ortaya konmaktadır. Kültürel peyzajın korunmasını ve sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla çeşitli koruma müdahaleleri de uygulanmaktadır

3.2. Kültürel Peyzajların Envanterlenmesine Yönelik Örnekler

3.2.1.Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde doğal ve kültürel değerlerin korunmasıyla ilgili birçok yasa ve politika bulunmaktadır. Bunlar ulusal düzeyde belirlenen ilkelere bağlı olarak yürütülmektedir. 1966 yılında çıkarılan “Ulusal Tarihi Koruma Yasası”, ulusal bir koruma programı ve tarihi kaynakların tanınması ve korunmasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Kanunun amacı; ulusun mirasının korunması için federal politikaları belirlemek, Ulusal Tarihi Yerler'in Listesi ve Ulusal Tarihi Yer İşaretleri programlarını oluşturmaktır (Anonim, 1966).Ulusal Tarihi Koruma Yasası tarafından yetkilendirilen Ulusal Park Servisi'nin hazırladığı ulusun korunmaya değer tarihi yerlerin listesini içeren Ulusal Tarihi Yerler Listesi, Amerika'nın tarihi ve arkeolojik kaynaklarını belirleme, değerlendirme ve korumaya yönelik çalışmasıdır (Anonim, 1966).

Amerika Birleşik Devletleri federal hükümeti içinde İç İşleri Bakanlığı'na bağlı Ulusal Park Servisi (NPS), ABD'deki milli parkları, milli anıtları, tarihi yerleri ve savaş meydanları gibi federal devlet koruması altında arazileri geliştirip idare etmekle yükümlü bir kuruluştur. NPS 1960'lardan bu yana tarihi yapılar, arkeolojik kaynaklar ve müze objeleri gibi kültürel kaynakların sistem çapında envanterini çıkarmaktadır. Ancak, 1990'lardan bu yana kültürel peyzajların artan tanınırlığı ışığında, bu kaynakların bir envanterine ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Bunun sonucunda 1988 yılında kültürel peyzajlar NPS yönetim politikalarında resmi olarak milli park sisteminde bir tür kültürel kaynak olarak tanımlanmıştır (Page vd., 2009). NPS, Eyalet Tarihi Koruma Ofisleri ve yerel yönetimler ile ABD'deki tarihi açıdan önemli kültürel varlıkların envanterini, değerlendirmesini ve listelenmesini yönetir. Bu politika hem kültürel hem de doğal özelliklerin ve doğal süreçlerin dikkate alınmasının önemini vurgulamaktadır. NPS, 1990'ların ortalarında kültürel peyzajlar için araştırma ve planlamaya yönelik iki araç geliştirmiştir. Bu araçlardan ilki, kültürel peyzajların tarihsel gelişimi, konumu, peyzaj özellikleri, ilişkili özellikleri ve yönetimi hakkında

bilgi sağlayan Kültürel Peyzaj Envanteri'dir (CLI). Diğer araç ise kültürel peyzaj için Kültürel Peyzaj Raporu'dur (CLR) Ayrıca NPS, kültürel peyzajı korumak ve muhafaza etmek amacıyla 1992 yılında Olmsted Peyzaj Koruma Merkezi'ni kurmuştur. Bu merkez, daha iyi planlama, peyzaj araştırması ve eğitimi desteklemek için milli parklar, üniversiteler, devlet kurumları ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla iş birliği yapmıştır. 1998 yılında NPS, kültürel peyzajın korunması ve muhafazası için yeni araçlar ve stratejiler geliştirmek üzere Koruma Çalışmaları Enstitüsü'nü (CSI) kurmuştur. Bu enstitünün vizyonu, kültürel peyzajın doğal ve kültürel mirasını koruyarak kentte bir yer duygusu oluşturmak ve toplumun rolünü güçlendirmektir (Samsudin ve Maliki, 2015).

Historic American Landscapes Survey (HALS-Tarihi Amerikan Peyzaj Araştırması), Cultural Landscape Inventory (CLI-Kültürel Peyzaj Envanteri) ve Cultural Landscape Report (CLR-Kültürel Peyzaj Raporu) Ulusal Park Servisi bünyesinde peyzajlara yönelik yürütülen programlardır. CLR kırsal peyzajın tarihini önemini ve işleyişini belgeleyen birincil rapordur. Bu rapor 3 bölüme ayrılmaktadır. 1.bölüm, bir peyzajın coğrafi bağlamı, özellikleri, tarihi ve bütünlüğünün değerlendirildiği bölümdür. Bölüm 2'de peyzajın geleceği için tavsiyeleri ve yönergeleri içeren “İyileştirme-Planı” yer almaktadır. Bölüm 3 ise iyileştirme planının geçmişteki uygulamalarının belgelendiği “İyileştirme Planı”nı içermektedir (Page vd., 1998). Ulusal park sistemindeki tüm kültürel peyzajların kapsamlı bir envanteri olan CLI (Cultural Landscape Inventory) Ulusal Tarihi Yerler Listesi ya da listelenmeye uygun olan kamusal bir planlama süreciyle kültürel kaynak olarak yönetilen ve NPS'nin yasal bir menfaatinin olmadığı tarihi öneme sahip tüm peyzajların değerlendirilmiş bir envanteridir (Page vd., 1998). HALS ise önemli kültürel ve tasarlanmış peyzajların kalıcı, kamuya açık bir kaydını oluşturmakla görevlidir. Karakter olarak tasarlanmış peyzajlardan yerel peyzajlara, kırsal peyzajlardan kentsel peyzajlara ve tarımsal peyzajlardan endüstriyel peyzajlara kadar çeşitlilik gösteren alanları içerir (NPS, 2000).

CLI ile Ulusal Park Sistemi'ndeki kaynakların kapsamı ve durumu bilinmeye başlanmış, bir peyzajın fiziksel niteliklerini, biyotik sistemlerini ve kullanımını korumaya odaklanan NPS kültürel peyzaj programı için çerçeve sağlamıştır (Page R., 2001). NPS programı üç temel faaliyeti içerir: Araştırma, planlama, yönetim. Araştırma, bir peyzajı tarihi açıdan önemli kılan peyzaj özelliklerini ve bunlarla ilişkili özellikleri, değerleri ve ilişkileri tanımlar. Planlama, uzun vadeli koruma için konuları ve

alternatifleri ana hatlarıyla belirler. Yönetim ise durum değerlendirmesi, bakım ve eğitim gibi faaliyetleri içerir. Bu faaliyetlerle ilgili ilk belgelendirme aracı kültürel peyzaj envanteri (CLI) ve kültürel peyzaj raporudur (CLR). Kültürel peyzajın konumu, tarihsel gelişimi, peyzaj özellikleri ve ilişkili kültürel peyzajlar hakkında temel bilgiler sağlar (Page vd., 1998). Araştırma, çalışma için hedeflenen alanın tarihi, yerel ya da eyalet bağlamlarıyla ilgili olarak; arşiv kaynaklarının incelenmesi, mevcut peyzaj özelliklerinin araştırılması gibi adımları içerir. Kırsal bir peyzajı anlamak, okumak ve onu şekillendiren doğal ve kültürel değerleri anlamak için geliştirilen bir özellik sınıflandırma sistemine dayanmaktadır. Ulusal Park Servisi herhangi bir kültürel peyzajda potansiyel olarak bulunabilecek 13 tür peyzaj özelliği (kültürel peyzaj karakteristiği) tanımlar (Tablo 5).

Tablo 5. Kültürel Peyzajda Bulunabilecek 13 Peyzaj Özelliği (NPS, 2009).

Doğal Sistemler ve Özellikler	Jeomorfoloji, jeoloji, hidroloji, ekoloji, iklim, doğal bitki örtüsü
Mekânsal Organizasyon	Dolaşım Sistemleri, arazi kullanım, yapı kümeleri vb.
Arazi Kullanımı	Tarlalar, meralar, meyve bahçeleri, açık alan, teraslar, oyun alanları, mezarlıklar, taş ocakları vb.
Dolaşım	Yol, park yolu, araç yolu, kaldırım, demiryolu, akarsular vb.
Topoğrafya	Yönlendirme ve yükseklik ile karakterize edilen peyzaj yüzeyinin üç boyutlu konfigürasyonu. Drenaj hendekleri, tepecikler, teraslar vb.
Bitki Örtüsü	Meyve bahçeleri, koruluklar, meralar, bahçeler, ormanlar, otlaklar vb.
Binalar ve Yapılar	Evler, ahırlar, okullar, kiliseler, fabrikalar, köprüler, çardaklar, barajlar, istinat duvarları
Görünümler ve Vistalar	Bir gözetleme yapısı veya bitki örtüsü ile çevrelenmiş bir görünüm gibi diğer peyzaj özelliklerinin bileşimi
İnşa Edilmiş Su Özellikleri	Çeşmeler, havuzlar, göletler, kanallar gibi peyzajda estetik veya faydacı işlevler için suyu kullanan inşa edilmiş öğeler
Kültürel Gelenekler	Arazi kullanımı, bina formları, üslup tercihleri ve malzeme kullanımı açısından bir peyzajın gelişimini etkileyen unsurlar

Küme Düzenlenmesi	Peyzajdaki binaların, yapıların ve ilgili alanların konumu. Bu köy merkezlerini, çiftlik arazilerini, kavşakları, limanları, çiftlik komplekslerini ve madencilik komplekslerini içerebilir
Arkeolojik Alanlar	Tarihsel kalıntılar, izler ya da eserler
Küçük Ölçekli Özellikler	Banklar, çitler, anıtlar, yol işaretleri, bayrak direkleri, tabelalar, yaya köprüleri, bordür taşları, patika izleri, menfezler vb.

HALS programının birincil amacı, çeşitlilik gösteren peyzaj gelişiminin türlerini, dönemlerini ve modellerini yansıtan peyzajların kalıcı bir kaydını oluşturmaktır. Dokümantasyon, peyzaj koruma projelerinin planlanması ve finansmanı için temel gerekçeler sağlamaktadır. HALS dokümantasyonunun genel ilkeleri; önemli kültürel ve tasarlanmış peyzaj kaynaklarının çalışma amaçlı kalıcı ve arşivsel kaydını oluşturmak, tarihçe dokümantasyonu, alanın önemini ve oluşturulduğu ve daha sonra geliştiği bağlamı aktarmayı amaçlamaktadır. Tarihçe, orijinal planların yanı sıra daha sonraki eklemeler ve değişiklikler de dahil olmak üzere mülkün/alanların zaman içindeki gelişimini tartışmaktadır. Raporda ayrıca, mevcut haliyle alanın peyzaj mimarisi ve fiziksel karakteri de tanımlanmaktadır. Amaç, alan hakkında temel bir anlayışa sahip olmak için, peyzaj özelliklerini ortaya koyarak peyzaj hakkında genel bir değerlendirme yapmaktır. Koşullar hakkında genel bir açıklama yapmak ve belirli peyzaj özelliklerinin durumunu ortaya koymak için belirli başlıklar altında ele alınmaktadır. Bunlar “Karakter Tanımlayıcı Özellikler” olarak adlandırılmaktadır (Tablo 6). Mekanları tanımlayan ve yaratan zemin, dikey ve baş üstü düzlemlerin eklemelenmesi de dahil olmak üzere, bir peyzajdaki fiziksel formların ve görsel ilişkilerin üç boyutlu organizasyonuna atıfta bulunmaktadır. Mekânsal organizasyon, peyzajın kültürel ve doğal özelliklerinden etkilenir (NPS, 2005).

Tablo 6. Peyzaj Karakter Tanımlayıcı Özellikler

Karakter Tanımlayıcı Özellikler	
Doğal Özellikler	Tasarlanmış Özellikler
Topoğrafya Su Bitki Örtüsü İklim	Arazi Şekilleri Dolaşım Görünüm ve Vistalar Binalar ve Yapılar Su Küçük Ölçekli Elemanlar Arkeolojik Alanlar

3.2.2. Fransa

Fransa, peyzajları hakkında bilgi sahibi olmak ve yerel düzeyde kararlar almak için geliştirdiği peyzaj atlasları (Les Atlas De Paysages Of France) yaklaşımının temel ilkeleri 1997 yılında yayımlanmıştır (Anonim, 2015). Atlas, peyzaj birimlerinin tanımlanması, topoğrafya, hidrografi, arazi kullanımı, yaşam alanı, bitki örtüsü gibi coğrafi unsurların analiz edilmesini içermektedir. Peyzaj atlasının metodolojik çerçevesi peyzajların tanımlanması ve karakterizasyonu ile peyzaj dinamiklerinin değerlendirilmesi olarak 2 aşamadan oluşmaktadır. Bir peyzajı karakterize etmenin amacı, peyzaj yapılarını tanımlamaktır. Peyzaj birimlerinin belirlenmesi için saha gözlemi yapılmakta, bu kapsamda mevcut yasal düzenlemeler doğrultusunda korunan alanların ve peyzajların envanteri oluşturulmaktadır. Her peyzajın benzersizliğini bu peyzajın algılanma ve gelişim şekline göre yapar. Bunu yapmak için peyzaj atlası, peyzaj birimi, peyzaj yapısı ve peyzaj elemanı kavramlarını kullanır (Anonim, 2015). Peyzaj elemanları, bir bölgenin karakteristik özelliklerini yansıtırken bölgenin algılanmasında ve şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Toplumun kültürel, ekonomik ve çevresel özellikleri ile bir bölgenin kimliğini oluşturmaktadır.

3.2.3. Kanada

Kanada'nın 10 eyaletinden birisi olan Ontario'da Kültürel Miras Peyzaj Envanterleri (CHLI_Ontario), Ontario Miras Yasası'na göre kültürel miras peyzajları yasal bölgeleri oluşturur ve özel veya tarihsel olarak önemli miras kaynaklarına sahip peyzajları içerir.

Mississauga şehrinin miras kaynaklarına ilişkin anlayışını bireysel miras varlıklarının tanımlanmasının ötesine genişletmesi ve doğal peyzajların tanımlanmasını ve korunmasını içermesi önemlidir. Tablo 7 Kanada'nın kültürel peyzajları tanımlamak için kullandığı kriterleri içermektedir. UNESCO'nun Kültürel Peyzaj kavramı, insan ve doğa eserlerinin bir kombinasyonunu ifade ederken, Mississauga'da doğal peyzajın insan yapımı özellikler tarafından tamamen alt edildiği birçok alan bulunmaktadır. Bu nedenle UNESCO'nun kültürel peyzaj özelliklerin tanımının, Mississauga'daki çeşitli koşulları daha kapsayıcı bir şekilde ele alabilmek için değiştirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden kültürel peyzajlar, bir toplumun canlılığını, estetik kalitesini, ayırt ediciliğini, tarih duygusunu veya yer duygusunu geliştiren bir ortam olarak tanımlanabilir. Kültürel Özellikler, bir kültürel peyzaj içinde görsel olarak ayırt edici nesneler ve benzersiz yerler olarak tanımlanabilir. Yakın doğal çevreleri, bitişik peyzaj, bitişik binalar veya yapılarla tutarlı olmaları gerekmez. Bu özellikler nesneleri, patikaları, ağaçları, ormanlık alanları, demiryolu hatları, tarihi otoyollar ve havaalanları gibi özellikleri içerebilir (Anonim, 2005)

Tablo 7. Kültürel Peyzajların Özelliklerinin Tanımlanmasında Kullanılan Kriterler

PEYZAJ ORTAMI - Görünüm ve Görsel Kalite - Doğal Çevre - Bahçecilik İlgi - Peyzaj Tasarımı, tipi ve teknolojik ilgi	YAPILI ÇEVRE - Estetik/Görsel Kalite - II. Dünya Savaşı Öncesi Çevre ile Uyumlu - Yapı Özelliklerinin Tutarlı Ölçeği - Özgün Mimari Özellikler/Binalar - Belirlenmiş Yapılar
TARİHİ DERNEKLER - Bir stili, Trendi ya da modeli gösterir. - Önemli bir kişi ya da olayla doğrudan ilişkili - Önemli bir tasarımcının çalışmaları	DİĞER - Tarihi ya da Arkeolojik İlgi - Olağanüstü Özellikler/İlgi - Önemli Ekolojik İlgi - Simgesel Değer

3.3.Kültürel Peyzajlar Dünya Örnekleri İncelemesi

Dünya Mirası, insanlık için olağanüstü evrensel değere sahip olan ve Dünya Mirası Listesi'ne kaydedilen, şimdiki ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla korunan Dünya üzerindeki yerlerin belirlenmesidir. Kültürel peyzajların öneminin giderek artmasıyla

birlikte bu mirasın saptanması ve korunmasına yönelik çalışmalar da hız kazanmıştır. Dünya'nın farklı bölgelerinde bulunan çeşitli kültürel peyzaj alanları bulunmaktadır. 2024 Ağustos ayı itibariyle 231'i doğal, 952'si kültürel ve 40'ı karma (doğal ve kültürel) olmak üzere toplamda 1223 varlık Dünya Miras Listesi'ne girmiştir (UNESCO, 2024). Yukarıda sunulan açıklamalar ışığında bu bölümde kültürel peyzajların daha iyi anlaşılabilmesi için Dünya Miras Merkezi tarafından kültürel peyzaj olarak belirlenmiş, miras listesine dahil edilmiş ve Dünya'nın çeşitli yerlerinden seçilmiş 8 adet kültürel peyzaj alanı incelenmiştir. Kültürel mirasın çeşitliliğini ve zenginliğini yansıtan bu örnekler, Dünya Mirası Merkezi'nin web sitesinde yer alan bilgi, belge ve raporlardan derlenmiştir. Böylece kültürel peyzajların anlaşılması için bir temel oluşturulması amaçlanmaktadır.

3.3.1.Bamiyan Vadisi Kültürel Peyzajı ve Arkeolojik Kalıntıları (Afganistan)

Afganistan'ın orta dağlık bölgelerindeki Hindu Kush dağları arasında yer alan Kabil'in yaklaşık 200 km kuzeybatısında bulunan Bamiyan Vadisi, uzun ve yüksek kayalıklar ile çevrili bir havzada yer almaktadır. Bamiyan Vadisi'nin Kültürel Peyzajı ve Arkeolojik Kalıntıları, vadi ve kolları içinde sekiz ayrı alandan oluşmaktadır. Manastırları'na oyulmuş dev Buda heykellerinin (Resim 1) bulunduğu 2001 yılında yok edilen iki kaya oyması ve Budist manastırları, şapelleri ve kutsal alanlarından oluşan çok sayıda mağara bulunmaktadır. Büyük uçurumun güneyinde yer alan Shahr-i Ghulghulah Kalesi, Çin ve Hindistan'ı birbirine bağlayan İpek Yolu'nun kolu üzerindeki durak yeri olarak Bamiyan'ın ilk yerleşim yeridir. Bamiyan Vadisi, antik Bakhtria'yı karakterize eden ve çeşitli kültürel etkileri Gandhara Budist sanatı okuluna entegre eden ve sanatsal, dini gelişmeleri temsil eden iki Buda heykeli ile ünlüdür. İslami dönemini belgeleyen tarihi yerleri de içermektedir. Bamiyan Vadisi, jeolojik oluşum ve insan müdahalesi ile gelişen bir peyzajdır. Bamiyan Nehri, geniş sulama kanalları ve ekili terasları ile doğal bir peyzaj oluşturmaktadır (WEB_1).

Resim 1. BamiyanVadisi Buda Heykelleri (WEB_1)

Resim 2. Afganistan Bamiyan Vadisi Kültürel Peyzaj Alanı (WEB_1)

2001 yılında Buda heykellerinin ve çok sayıda İslam öncesi objenin imha edilmesi üzerine Dünya Mirası Komitesi'nin 2003'teki 27. Oturumunda "Bamiyan Vadisi'nin Kültürel Peyzajı ve Arkeolojik Kalıntıları" olarak Dünya Miras Listesi'ne kaydedilmiştir (Rössler & Lin, 2018). UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne alındığı kriterler:

Kriter (i): Bamiyan Vadisi'ndeki Buda heykelleri ve mağara sanatı, Orta Asya bölgesindeki Budist sanatında Gandharan okulunun üstün bir temsilidir.

Kriter (ii): İpek Yolu üzerindeki önemli bir Budist merkezi olan Bamiyan Vadisi'nin sanatsal ve mimari kalıntıları, belirli bir sanatsal ifadenin gelişiminin temeli olarak Hint, Helenistik, Roma ve Sasani etkilerinin değişik tokuşunun istisnai bir kanıtıdır. Buna daha sonraki dönemde İslami etkilerin de eklendiği söylenebilir.

Kriter (iii): Bamiyan Vadisi, Orta Asya bölgesinde ortadan kaybolan bir kültür geleneğine istisnai bir tanıklık göstermektedir.

Kriter (iv): Bamiyan Vadisi, Budizm'de önemli bir dönemi gösteren bir kültürel peyzajın üstün bir örneğidir.

Kriter (vi): Bamiyan Vadisi, Batı Budizminin anıtsal ifadesidir. Yüzyıllar boyunca önemli bir hac merkezi olmuştur (WEB_1).

Bamiyan Vadisi ve Kültürel Peyzajı Budizm'in yayılmasına ve gelişmesine katkı sağlayan Budist manastırları ve Budist sanatının ender örnekleri olan Buda heykelleri ile Bamiyan Vadisi'nin Kültürel peyzajını oluşturmaktadır. Farklı medeniyetlere ve kültürlerle tanıklık eden vadi, farklı sanatsal ve mimari kalıntıları barındırmasının yanı sıra geleneksel arazi kullanımı ile Dünya mirası Kriterlerini sağlamaktadır.

3.3.2.Portovenere, Cinque Terre ve Adalar (Palmaria, Tino ve Tinetto)

Beş ülke anlamına gelen Cinque Terre, Liguria'nın doğusunda, La Spezia eyaletinde 5 tarihi İtalyan köyü olan Vernazza, Montorosso, Corniglia, Riomaggiore ve Manarola'dan oluşan bir bölgedir (Shirvani Dastgerdi vd., 2022). Batıda Punta Mesco'dan doğuda Punto Persico'ya kadar olan mülk; Porto Venere bölgesini, takım adalarındaki üç adayı (Palmaria, Tino, Tinetto) ve Cinque Terre'yi kapsar. 5 tarihi İtalyan köyün geçmişi Orta Çağ'ın sonlarına kadar uzanmaktadır. Portovenere, Roma dönemine kadar uzanan arkeolojik kalıntıların günümüze ulaştığı önemli bir ticaret ve kültür merkezidir. Portovenere sahilinin açıklarında Palmaria, Tino ve Tinetto adlı üç ada doğal oluşumunun yanı sıra erken dönem manastır kalıntıları ile Cinque Terre kültürel peyzajını oluşturmaktadır Yerel halk Liguria bölgesinin dağlık arazisini eğimli teraslara dönüştürerek tarım arazileri oluşturmuştur. Bu teraslar üzüm bağları ve zeytin yetiştirmek için kullanılmaktadır (WEB_2).

Resim 3. Portovenere, Cinque Terre ve Adalar (WEB_2)

1997'de İtalya'nın Napoli kentindeki Dünya Mirası Komitesi'nin 21. oturumunda (ii), (iv) ve (v) kriterleri altında kültürel peyzaj olarak kaydedilmiştir. Bu Kriterler:

Kriter (ii): Cinque Terre ve Portovenere arasındaki doğu Ligurya Rivierası, bin yıldır var olan geleneksel bir yaşam biçimini gösteren ve halkın yaşamında önemli bir sosyo-ekonomik rol oynamaya devam eden olağanüstü değere sahip bir kültürel sit alanıdır.

Kriter (iv): Cinque Terre'den Portovenere'ye kadar olan Ligurya kıyı bölgesi, denizle ilişkili ve tarihsel olarak tabakalaşmış küçük kasabaların düzeninin ve yerleşiminin ve denizin dezavantajlarının üstesinden gelen çevredeki terasların şekillendirilmesinin olağanüstü bir peyzaj örneğidir. Dik, engebeli arazi, son bin yılda bu bölgedeki insan yerleşiminin sürekli tarihini özetler.

Kriter (v): Portovenere, Cinque Terre ve Adalar (Palmaria, Tino ve Tinetto), engebeli ve dramatik bir doğal ortamda bin yılı aşkın bir süredir insan emeğinin yarattığı olağanüstü bir kültürel peyzajdır. Olağanüstü kaliteye sahip bir manzara üretmek için insanlar ve doğa arasındaki uyumlu etkileşimi temsil eder (WEB_2).

3.3.3.Bam Kültürel Peyzajı (İran)

Bam şehri, İran'ın Kirman eyaletinin güneydoğu kesiminde Lut-e Zengi Ahmad çölünde yer almaktadır. Mevcut Bam şehrinin kökeni Arg-e Bam'dır (Bam Kalesi). Arkeolojik kalıntılara göre kale, MÖ 6. ve 4. yüzyıllar arasındaki Ahameniş dönemine kadar uzanmaktadır. Arg-e Bam ve onunla ilişkili orta çağ şehri, çöl ortamındaki zengin bir kültürel medeniyeti temsil eden, İran'daki en eski İslami şehir modellerinden biridir. 10.

yüzyılda İslam yazarlarına göre Bam, İpek Yolu'na bağlı, geniş bir tarım alanıyla çevrili ve pamuklu kumaşları, ipek endüstrisi, çarşıları ve palmiye ağaçlarıyla tanınan bir pazar yeri idi. Berberian (2005) tarafından yürütülen bir araştırmaya göre, Orta Çağ'dan kalma Bam şehir merkezi birkaç kez yıkılmış ve restore edilmiştir. Kalenin mevcut kalıntılarının çoğu Safevi döneminin ortalarına (18. yüzyılın sonları) kadar uzanmaktadır (Ravankhah, 2020). Tarihi şehrin ortasında bulunan Hisar, orta çağ dönemini yansıtan kerpiç duvarlı devasa bir yapıdır. Bam Doğu ve Batı ülkeleri arasındaki uluslararası bir yol olan İpek ticaret yolu üzerindeki coğrafi konumu nedeniyle dönemin önemli ticaret merkezlerinden biridir. Bam ve kültürel peyzajının karakteri onu şekillendiren ve içinde yaşamaya devam eden insanların değerini yansıtır. Bam'ın çeşitli somut ve somut olmayan miras kaynakları aynı zamanda şehrin uzun ve karmaşık tarihiyle ilişkili değerleri ifade eder. Sakinlerin zihinlerinde ve yaşam tarzlarında yer alan efsaneler, kültür, sanat ve dini ritüeller Bam'ın özgünlüğünün ve kültürel mirasının önemli bir parçasıdır (Rouhi, 2016).

Resim 4. Bam Kültürel Peyzaj Alanı (WEB_2)

1979 İslam Devrimi'nden sonra Arg-e Bam İran Kültürel Miras Örgütü'nün (ICHO) sorumluluğuna verilmiş ve 2004 yılında Bam ve Kültürel Peyzajı UNESCO Dünya Mirası listesi'ne alınmıştır (Ravankhah, 2020). Dünya Miras Listesi Kriterleri:

Kriter (ii): Bam, İran yüksek platosunun güney tarafında önemli ticaret yollarının kavşağında gelişti ve çeşitli etkilerin etkileşiminin olağanüstü bir örneği haline geldi.

Kriter (iii): Bam ve Kültürel Peyzajı, Orta Asya bölgesinin çöl ortamında bir ticaret yerleşiminin gelişiminin istisnai bir kanıtını temsil ediyor.

Kriter (iv): Çamur tabakası tekniğinin (Chineh) kerpiç tuğlalarla (Khesht) bir arada kullanıldığı Bam şehri, Orta Asya bölgesindeki müstahkem bir yerleşim ve kalenin olağanüstü bir örneğini temsil ediyor.

Kriter (v): Bam'ın kültürel manzarası, insan ve doğanın çöl ortamındaki etkileşiminin Qanats kullanılarak olağanüstü bir temsilidir. Sistem, bugüne kadar kullanımda tutulan, ancak artık geri dönüşü olmayan değişikliklere karşı savunmasız hale gelen, kesin görev ve sorumluluklara sahip katı bir sosyal sisteme dayanmaktadır.

3.3.4.Honghe Hani Pirinç Teraslarının Kültürel Peyzajı (Çin)

Honghe Hani Pirinç Teraslarının Kültürel Peyzajı, Çin'in Güney Yunnan eyaletinde bulunan 16.603 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Yüksek Ailao Dağları'nın yamaçlarından Hong Nehri kıyılarına kadar uzanan teraslarıyla dikkat çekmektedir. Honghe Hani Pirinç Terasları, Yuanyang, Honghe, Lvchun ve Jinping dahil olmak üzere başlıca dört ilçede bulunmaktadır. Honghe Hani Pirinç Terasları'nın Dünya Mirası Alanı 8866.82 hektarı pirinç tarlası olmak üzere toplam 46.100 hektar alana sahip Yuanyang İlçesinde yer almaktadır. Yüksek dağlar ve derin vadiler nedeniyle medana gelen çarpıcı yükseklik farklılıkları dikeyde çeşitlendirilmiş bir arazi oluşturmaktadır. Malizhai, Dawazhe, Geta ve Amengkong Nehirleri dahil olmak üzere korunan alandan geçen dört nehir bulunmaktadır. Son 1300 yılda Hani halkı, suyu ormanlık dağ zirvelerinden teraslara taşımak için karmaşık bir kanal sistemi geliştirmiştir. Ayrıca bufalo, sığır, ördek, balık ve yılan balığı içeren ve bölgenin ana ürünü olan kırmızı pirinç üretimini destekleyen bütünleşmiş bir tarım sistemi oluşturmuşlardır (WEB_4). Sosyal sistemi ve kültürel ideolojisi, insanlar ve doğal çevreleri arasındaki etkileşimden oluşmuştur. Honghe Hani'de orman, köyler, pirinç tarlaları ve su sistemi şeklinde ekolojik bir sistem gelişmiştir. Köylerin sınırlarından itibaren vadilere kadar tüm dağ ortasında pirinç tarlaları bulunmaktadır (Hua & Zhou, 2015).

Resim 5. Honghe Hani Pirinç Terasları (WEB_4).

2013 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne alınan Honghe Hani Pirinç Terasları aynı zamanda BM Gıda ve Tarım Örgütü tarafından 2010 yılında belirlenen 'Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras Sistemleri' olarak belirlenmiştir (Gao vd., 2021).

Honghe Hani Dünya Mirası Kriterleri:

Kriter (iii): yaşayan veya yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete benzersiz veya en aından istisnai bir tanıklık taşımak,

Honghe-Hani terasları, uzun süredir devam eden ve farklı sosyo-ekonomik dini sistemlerle güçlendirilmiş tarım, ormancılık ve su dağıtım sistemlerinin olağanüstü bir yansımasıdır. Pirinç yetiştirme süreci hem kendi topraklarına hem de daha geniş topluluklara karşı yükümlülükleri olan, insanların çevreyle ilişkilerini güçlendiren ve doğanın kutsallığını onaylayan ayrıntılı sosyo-ekonomik-dini sistemler tarafından sürdürülür. "İnsan-Tanrı Birliği sosyal sistemi" olarak bilinen bu sistem ve bununla birlikte gelişen teraslar hala yaşayan istisnai bir kültürel gelenek oluşturmaktadır.

Kriter (v): geleneksel bir insan yerleşiminin seçkin bir örneği olmak,

Bir kültürü ya da kültürleri temsil eden bütünleşmiş tarım ve su yönetim sistemlerinin kullanıldığı, insanlar ile tanrılar arasındaki ilişkiyi sosyo-ekonomik-dini sistemler ile destekleyen insan-çevre ilişkisini ifade eder.

Resim 6. Honghe Hani Pirinç Terasları (WEB_4)

Resim 7. Pirinç Terasları Geleneksel Yerleşimi (WEB_4)

3.3.5. Tütsü Rotası- Negev'deki Çöl Şehirleri (İsrail)

MÖ 4. yüzyılın başlarında, aromatik maddelerin Arap Yarımadası'ndan Akdeniz havzasına taşınmasını kolaylaştırmak için Tütsü Yolu kullanılmıştır. 2 km uzunluğundaki bu rotanın bir kısmı Haluza, Mamshit, Avdat ve Shivta'dan oluşan 4 Nabate kasabası, ilgili kaleleri (Kazra, Nekarot, Makhmal, Grafon) ve onları Akdeniz'e bağlayan tarımsal arazileriyle İsrail'in güneyindeki Negev Çölü'nde yer almaktadır. Negev'deki rota boyunca ve çevresinde bulunan kalıntıların çoğu Nebati kültürüne aittir. Bu kalıntılar tütsü ticaretinin getirdiği önemi göstermektedir. Nabatean toplumuna ait çöl yerleşmelerinin ve tarım arazilerinin kalıntıları, Hellenistik-Roma dönemlerinde Arabistan'dan Akdeniz'e uzanan uzun bir çöl ticaret yolunu ve bu yol üzerinde kasabaların, kalelerin ve kervansarayların (Moa ve Saharonim) gelişimini ve kontrolünü sağlayan tütsü vb. ürünlerin ekonomik gücünün kanıtlarını oluşturur. Ayrıca, kent planlama ve yapılaşmada beş yüzyılı aşan Nabatean teknolojisinin geniş çaplı örneklerini sergilemekte ve zorlu çöl koşullarında kapsamlı ve sürdürülebilir bir tarım sistemi oluşturmak için, özellikle su muhafaza yapılarında gözlenebilen, yeniliğe ve emeğe tanıklık etmektedirler (WEB_5).

Resim 8. Tütsü Rotası Kültürel Peyzaj Alanı (WEB_5)

Dünya Mirası Komitesi, 15 Temmuz 2005'te Negev'deki Tütsü Rotası- Çöl Şehirlerini UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'ne kaydetmiştir. Dünya Miras Listesi kriterleri:

Kriter (iii): Nabatean kasabaları ve ticaret yolları, tütsünün Helenistik-Roma dünyası için ekonomik, sosyal ve kültürel önemine dair anlamlı bir tanıklık oluşturmaktadır.

Rota ayrıca, sadece tütsü ve diğer ticari mallar için değil insanlar ve fikirler için de bir pasaj rolü üstlenmişti.

Kriter (v): Negev çölünde Tütsü Rotası boyunca dizilmiş kasaba, kale, kervansaray ve gelişmiş tarım sistemlerinin neredeyse fosilleşmiş kalıntıları, hasmane bir çöl ortamına beş yüzyıl boyunca gelişimini sürdüren üstün bir karşılık olarak görülmektedir (WEB_5).

3.3.6.Kahve Kültürel Peyzajı (Kolombiya)

Kolombiya Kahve Kültürel Peyzajı (CCLC), 19. yy'da gelen Antioquian yerleşimcilerinin günümüze kadar gelen ve 18 yerleşme ve 6 tarım alanını içeren kahve üretim geleneğinin istisnai bir örneğidir. %25'in üzerinde eğime sahip arazilerde ortaklaşa yetiştirilen kahvenin Eje Cafetero olarak bilinen bu bölgede sosyal ve kültürel değerlerle karakterize edilmiştir. Kentlerdeki İspanyol kültürel kalıpları ile şekillenen ve kahve üretim sürecine uyum sağlamış olan evler geleneksel olarak 'bahareque' yapı sistemiyle inşa edilen bambu tabakasıyla kaplanmış duvarlarıyla bütünlük göstermektedir. Bu yapılar hem konut hem de ekonomik faaliyet merkezleri olarak işlev görmektedir (WEB_6).

Kahve Kolombiya'da yetiştirilen yerel bir ürün değildir. 18. yy'da sömürge döneminde Cizvit rahipleri tarafından Kolombiya'ya getirilmiştir. Kahve, zaman içerisinde ülkenin sosyal ve ekonomik yapısını etkileyen bir üretim faaliyetine dönüşmüştür. 20. yy'da özellikle And Dağları ve çevresinde yaygınlaşan kahve yetiştiriciliği ülkenin en önemli tarımsal faaliyetlerinden biri haline gelmiştir. Kahve yetiştiriciliği ekonomik bir faaliyet olmasının ötesinde kahve yetiştiren aileler arasında kültürel bir gelenek haline gelmiştir. Bu gelenek, nesiller boyu aktarılan tarım teknikleri, iş birliği ile kahveye dair ortak bir kimlik oluşturmuştur (Rodríguez vd., 2022).

Kriter (v): CCLC, Alan, birkaç kuşak köylü ailesinin ortak çabasının, olağanüstü zorlu coğrafi koşullarda doğal kaynakların yenilikçi yönetim uygulamalarını ürettiği, süreklilik gösteren arazi kullanımının üstün bir örneğidir. Hayatın her alanında kahve üretimine odaklanan güçlü topluluk, somut ifadesini kahve çiftçiliği için kullanılan kültürel örüntü ve malzemelerin yanı sıra kentsel yerleşimlerde de bulan benzersiz bir kültürel kimlik üretmiştir.

Kriter (vi): Kahve geleneği, Kolombiya'nın dünya çapında tanınmasını sağlayan ve ulusal kültürünü en iyi temsil eden sembolüdür. Alanda bu kahve kültürü, zengin somut ve somut olmayan ürünlere olanak sağlamıştır. Üretim süreçleri sosyal organizasyon ve konut tipolojisine başarılı bir şekilde entegre olmuş, yerel gelenekler ve kahve üreticilerinin kullandığı geleneksel kostümler (şapka, çanta vb.) kullanımlarını günümüzde de sürdürmüştür (WEB_6).

Resim 9: Kahve Bahçeleri Kültürel Peyzajı (WEB_6)

3.3.7.Toskana Val d'Orcia (İtalya)

Val d'orcia peyzajı, Toskana'nın (Orta İtalya) Sienna eyaletinde yer alan Rönesans Dönemi'nin tarımsal, ticari ve savunma niteliklerini yansıtan çiftlikler, köyler ve kasabalardan oluşmaktadır. Karakteristik kırsal peyzajının oluşmasındaki en büyük etken Sienna şehrinin 13. ve 14.yy'daki gelişimi olmuştur. Dönemin Siennalı tüccarları tarımın gelişmesine katkı sağlamış birçok sur, kilise ve villa inşa etmişlerdir. Tepe kasabaları olarak adlandırılan binlerce yıllık insan yerleşmeleri Roma İmparatorluğu Dönemi'nde gelişmiştir. Bölgede tahıl, üzüm, meyve ve sebze yetiştirilen küçük ölçekli karma üretim çiftlikleri bulunmaktadır. Dünya Mirası varlığının sınırları, günümüz Val d'Orcia Parkı sınırlarıdır (WEB_7).

Kriter (iv): Val d'Orcia, Rönesans döneminde peyzajın iyi yönetim ideallerini yansıtmak ve estetik açıdan hoş bir resim yaratmak için yeniden yazılma şeklinin olağanüstü bir yansımasıdır.

Kriter (vi): Val d'Orcia'nın manzarası, Rönesans döneminde gelişen Sienese Okulu'ndan ressamlar tarafından kutlandı. Val d'Orcia'nın görüntüleri ve özellikle insanların doğayla uyum içinde yaşadığının tasvir edildiği manzara tasvirleri, Rönesans'ın ikonları olarak görülmeye başlandı ve peyzaj düşüncesinin gelişimini derinden etkiledi (WEB_7).

Resim 10. İtalya Toskana Val d'Orcia (WEB_7)

3.3.8.Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (Türkiye)

Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı, Yukarı Dicle Havzası'nda bir yamaç üzerinde yer almaktadır. Şehir ve bağlantılı peyzajı Helenistik, Roma, Sasani ve Bizans dönemlerinde, İslam ve Osmanlı dönemlerinden günümüze kadar önemli bir merkez ve bölgesel başkent olmuştur. Alan, birçok burcu, kapısı ve farklı tarihsel dönemlere ait 63 kitabesi ile ünlüdür. 5800 metre uzunluğundaki Diyarbakır Şehir Surları ile çevrili, şehri Dicle Nehri'ne bağlayan ve şehre yiyecek, su sağlayan verimli Hevsel Bahçeleri bulunmaktadır. Şehir surları ve üzerinde barındırdığı Roma döneminden bu yana kadar ki hasar, onarım ve güçlendirme izleri, bölge tarihinin birçok dönemine dair güçlü bir fiziksel ve görsel tanıklık sunmaktadır. Bu alan öğeleri, İçkale, şehir surları, Hevsel Bahçeleri, Dicle Nehri ve Vadisi ile On Gözlü Köprü'dür. Alanın işlevsel ve görsel niteliklerini destekleyen hidrolojik ve doğal kaynaklar kadar duvarları, kendi kentsel ve peyzaj bütünlüğü içinde görebilme olanağı da önemlidir (WEB_8).

Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri, kentin tarihini ve kültürel mirasını simgeleyen iki önemli unsurdur. Bölgedeki yerleşmelerin merkezinde yer alan Diyarbakır Kalesi,

savunma merkezi olmasının yanı sıra barındırdığı sanatsal değerler ile “Yazıtlar Müzesi” ve “Sanat Eseri” niteliği kazanmıştır. Hevsel bahçeleri, Asur döneminden itibaren Diyarbakır topografyasına uygun bir tarım merkezi haline gelmiştir. Bu bahçelerden elde edilen sebze ve meyveler kentin ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte ticari faaliyetlerde de önemli rol oynamıştır (Soyukaya, 2015).

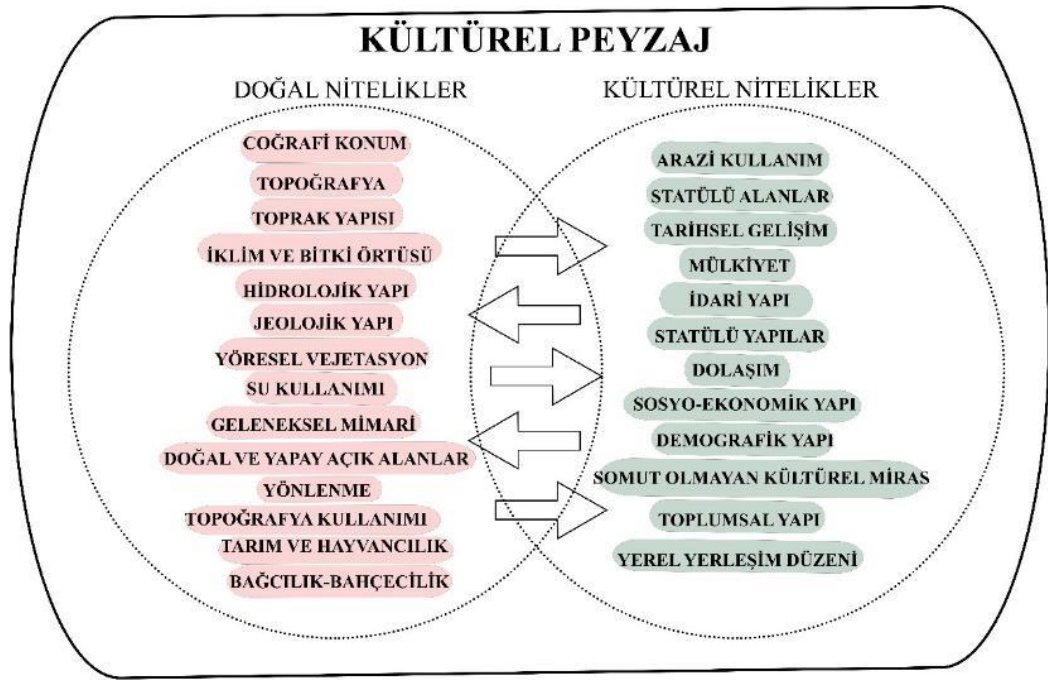
Resim 11. Diyarbakır Hevsel Bahçeleri (WEB_8)

Kriter (iv): Ender ve etkileyici Diyarbakır Kalesi ve ilişkili olduğu Hevsel Bahçeleri, geniş yığma surları ve kapıları (pek çok onarım ve ekleme dahil), yazıtları, bahçeleri ve Dicle Nehri ile bağlantılı peyzaj ortamı ile Roma döneminden günümüze kadar bu bölgede bir dizi önemli tarihi dönemi göstermektedir.

3.4. Genel Değerlendirme

2. bölümde kültürel peyzaj kavramının tarihsel gelişimi, tanımları ve farklı disiplinlerdeki yaklaşımları ele alınmakta, 3. bölüm ise kavrama yönelik ulusal ve uluslararası kuruluşların çalışmalarını içermektedir. Kültürel peyzaj kavramı incelendiğinde kavramın coğrafya ekolü içinde ortaya çıktığı, zaman içerisinde insan faaliyetlerinin etkisiyle gerçekleşen bir süreci ifade ettiği anlaşılmaktadır. Doğal ve kültürel faktörlerin etkileşimi sonucu karmaşık alanlar olarak nitelendirilen kültürel peyzajlar, insan ve çevre arasındaki ilişkilerin anlaşılmasında kilit bir rol oynamaktadır. 20.yy.’ın başlarında ortaya çıkan kavramın zamanla farklı disiplinler tarafından ele alınmaya başlanması ile kavramın kapsamı genişlemiş, her disiplin kültürel peyzajın farklı yönlerine odaklanmıştır. Böylece kavramın çok katmanlı bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Kültürel peyzajların karmaşık yapısının anlaşılması için bütüncül yaklaşımlar geliştirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak yapılan literatür çalışması

sonucunda kültürel peyzajların anlaşılması için peyzaj alanlarının görünümünü, kültürel ve doğal süreçlerini, fiziksel özelliklerini tanımlamak için çeşitli sınıflandırma sistemleri ve terimler kullanıldığı görülmüştür. Tüm bu çalışmalar ışığında, tez kapsamında kültürel peyzajın ele alınışı konusundaki çerçeveyi ortaya koymak ve yapılacak saha çalışmasına yol göstermek üzere kültürel peyzajı oluşturan unsurlar Şekil 6'daki gibi özetlenmiştir.

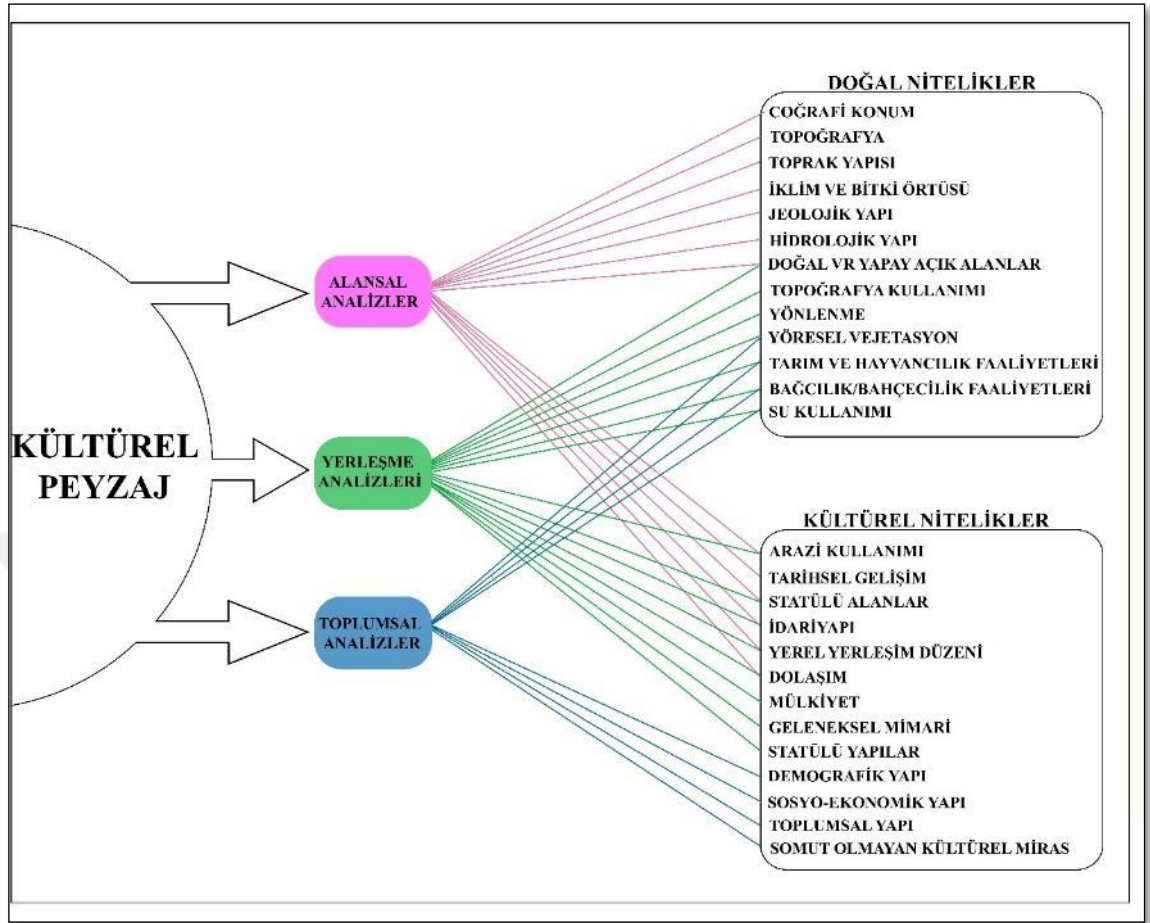
Şekil 6: Kültürel Peyzaj Değerlendirilmesinde Kullanılan Unsurlar

4.BÖLÜM

TALAS BAĞ YERLEŞMELERİNDE KÜLTÜREL PEYZAJ NİTELİKLERİNİN BELİRLENMESİ

Kayseri Bağ sisteminin önemli bir parçası olan Talas, kentin tarih içindeki doğal ve kültürel nitelikleri ile bugüne kadar özgün bir biçimde korunan geleneksel dokusu dikkat çekmektedir. Kültürel peyzajın anlaşılması ve değerlendirilmesine yönelik yapılan çalışmalar bir önceki bölümde yer almaktadır. Bu bilgilerden hareketle, Talas'ta yapılacak saha çalışmaları için alan sınırlarının belirlenmesinde; Talas'ın geleneksel yerleşme dokusu, bağlık-bahçelik alanları, sit alanları ve topografik eşikler dikkate alınmıştır.

Bu bölümde Talas bağ yerleşme alanının analizini ve alanın kültürel peyzaj karakterini oluşturan niteliklerinin saptanmasına yönelik çalışmalar yer almaktadır. Kültürel peyzajı oluşturan bileşenlerin niteliklerinin belirlenmesi için bölüm değerlendirmesi sonucunda belirtilen doğal ve kültürel nitelikler baz alınarak, Alansal analizler, Yerleşme analizleri ve Toplumsal analizler olarak 3 başlık altında derlenmiş ve çalışmanın araştırma kurgusu önerisi oluşturulmuştur (Şekil 7). Araştırma kurgusu oluşturulurken Melnick'in kırsal tarihi yerleri tanımlamaya yönelik belirlemiş olduğu 12 peyzaj özelliği, IFLA'nın peyzaj karakter tanımlayıcı özellikleri, Amerika'nın Ulusal Park Servisi (NPS) tarafından belirlenmiş kültürel peyzajlarda bulunabilecek 13 peyzaj özelliği, Amerikan HALS programının belirlemiş olduğu peyzaj karakter tanımlayıcı özellikleri, Kanada tarafından kültürel peyzaj özelliklerinin tanımlanmasında kullanılan kriterler dikkate alınmıştır.

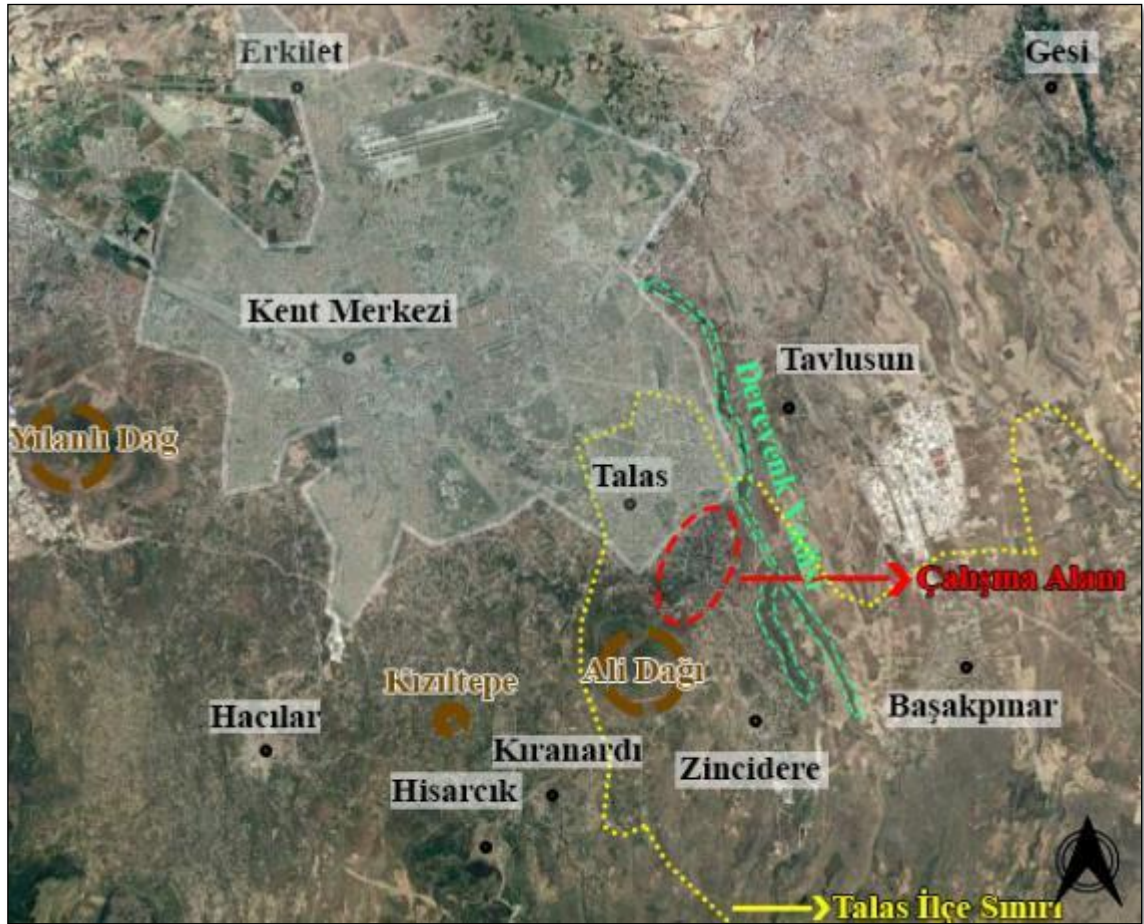
Şekil 7: Kültürel Peyzaj Nitelikleri Araştırma Kurgusu Önerisi

4.1.ALANSAL ANALİZLER

4.1.1.Coğrafi Konum

Kayseri ili, İç Anadolu'nun Orta Kızılırmak bölümünde yer almaktadır. Erciyes Dağı eteklerinde kurulan şehir, 16.917 km²'lik yüz ölçümü ile Türkiye'nin %2,2'lik bir bölümünü kaplamaktadır. Ortalama yüksekliği 1054 metredir. Talas, Kayseri'nin merkez ilçelerinden biri olup 450 km²'lik yüz ölçümü ile Kayseri'nin güney doğusunda yer almaktadır. Yerleşim, Erciyes Dağı'nın volkanik faaliyetleri sonucunda oluşan Ali Dağı'nın doğusundan başlayarak kuzey yönünde çevrelemiştir. 1869 metre yüksekliği ile ilçenin en yüksek noktası olan Ali Dağı, tüflü arazi yapısı ve topografik yapısıyla öncelikli yerleşme alanı olmuştur. Ali Dağı'nı çevreleyen Han, Harman, Tablakaya, Kçüköy, Yukarı Talas, Reşadiye, Zincidere, Akçakaya ve Endürlük mahalleleri Talas'taki tarihi kent yerleşiminin önemli yapılarını barındırmaktadır (Anonim, 2024a).

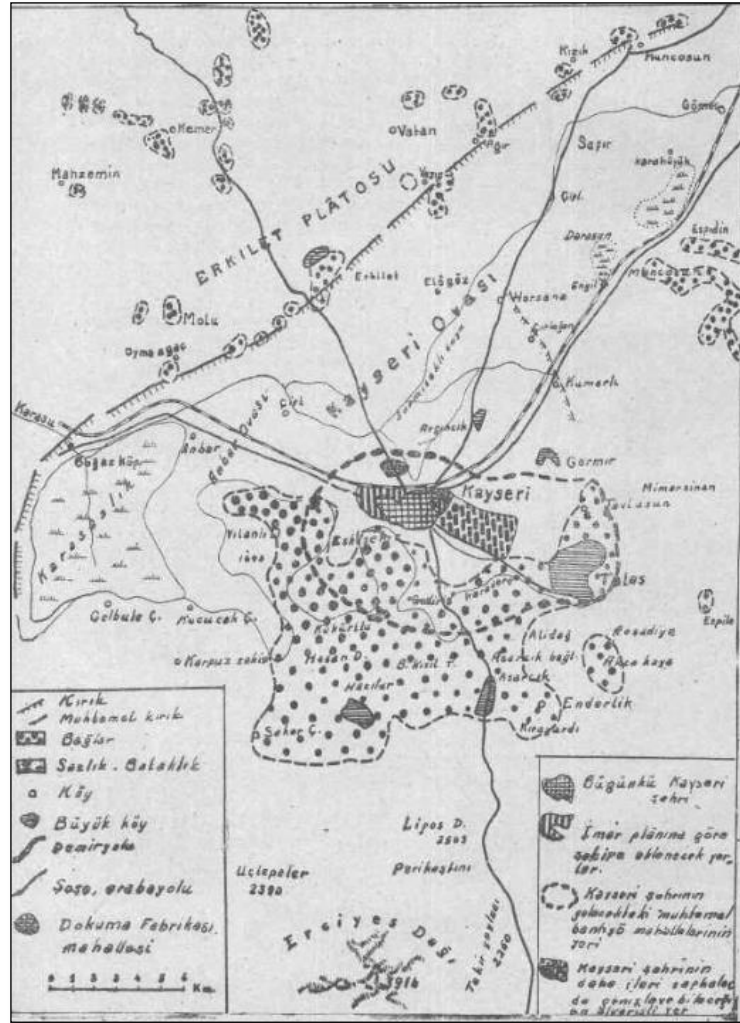
Kayseri yöresine hâkim olan Orta Anadolu bozkır bitki örtüsü içinde yer yer ortaya çıkan yeşil dokuyu tarım, mera, orman alanlarının yanı sıra bağ karakterli alanlar oluşturmaktadır. Kayseri'nin bağları Erciyes Dağı'nın kuzeyine doğru gelişim göstermiştir. Bunun en önemli sebebi Erciyes Dağı'nın volkanik faaliyetlerine bağlı olarak verimli toprakların bu bölgede yayılım göstermiş olmasıdır. Erciyes Dağı kentin bağları için önemli bir su kaynağıdır. Özellikle kentin kuzeyinde Erkilet, kuzeydoğusunda Gesi, doğusunda ise Germir yerleşmeleri ve bu bölgelere ait bağlar bulunmaktadır. Kayseri bağları isimleri ve özellikleri bakımından büyük bir çeşitlilik göstermekte ve önemli bağ alanlarının başında Hisarcık, Hacılar ve Talas gelmektedir (Harita 1).

Harita 1: Çalışma Alanı Konumu

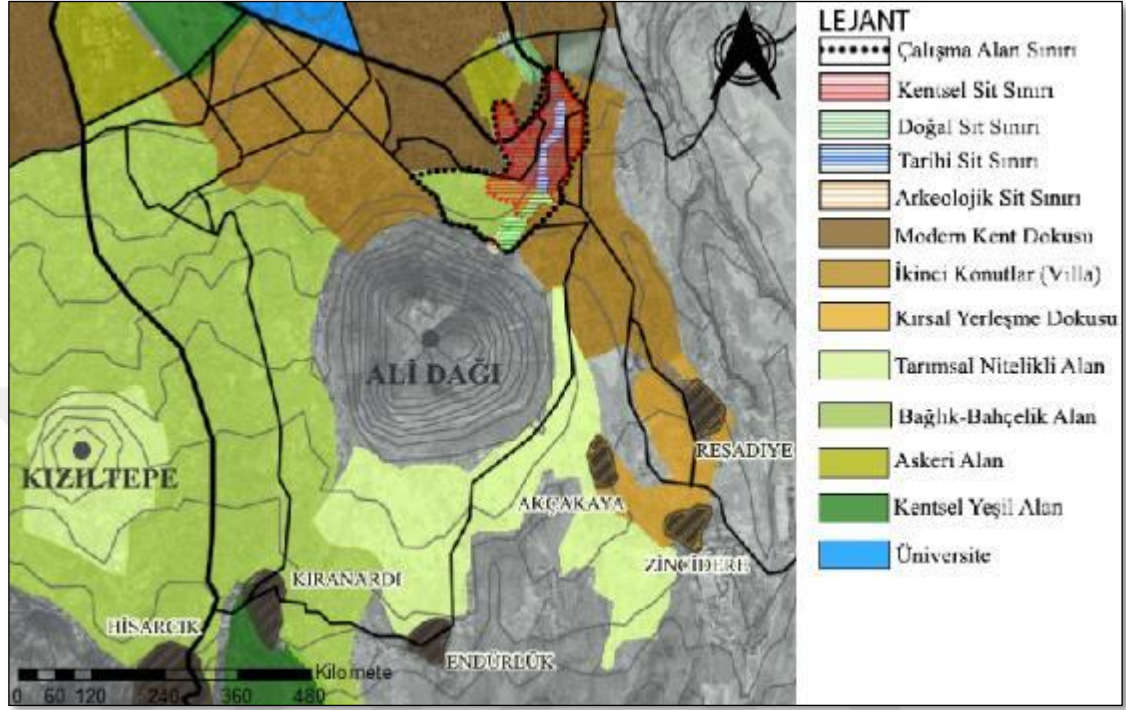
Batıda Yılanlı Dağ, doğuda Ali Dağı'nın eteklerine kadar uzanan bölgede bağ alanlarının ve yerleşmelerinin varlığı dikkat çekmektedir (Harita 2). İzbirak (1947),

Kayseri bağlarını coğrafi yapılarına göre dört ana bölümde incelemiştir. Bunlardan ilki Kayseri ovasının güney, güneybatı ve batısında yer alan ova bağları (Gediriş, Karadere, Yazıbağları, Kanlıyurt) olarak nitelendirdiği bağlardır. İkinci olarak Erciyes Dağı'ndan kaynaklanan akarsuların oluşturduğu platolarda yer alan Merdivenli, Merkep Meydanı gibi bağlardır. Üçüncü olarak Erciyes'in volkan konileri (Küçük Kızıltepe, Büyükkızıltepe, Ali Dağı) etrafında oluşan bağlardır. Son olarak akarsu vadi tabanlarında yer alan (Hisarcık, Kıranardı, Karacaören gibi) bağlardır (İzbrak, 1947). Kent merkezinin kuzeyinde tarıma elverişli alanlar (Alagöz, Akçatepe, Cırgalan) güneyinde ise topoğrafik eşikler (Ali Dağı, Yılanlı Dağ, Erciyes Dağ) ile sınırlanmış bağlık bahçelik alanlar (Hacılar, Hisarcık, Kıranardı, Talas) bulunmaktadır (Harita 3).

Harita 2: Kayseri Ovasına Yayılım Gösteren Bağ Alanları (İzbrak, 1947)

Alanın doğusunda yer alan ve güney-kuzey doğrultuda uzanan Derevenk Vadisi bölgenin makroformu üzerinde önemli bir yere sahiptir.

Harita 4: Ali Dağı ve Çevresi Yerleşim Özellikleri

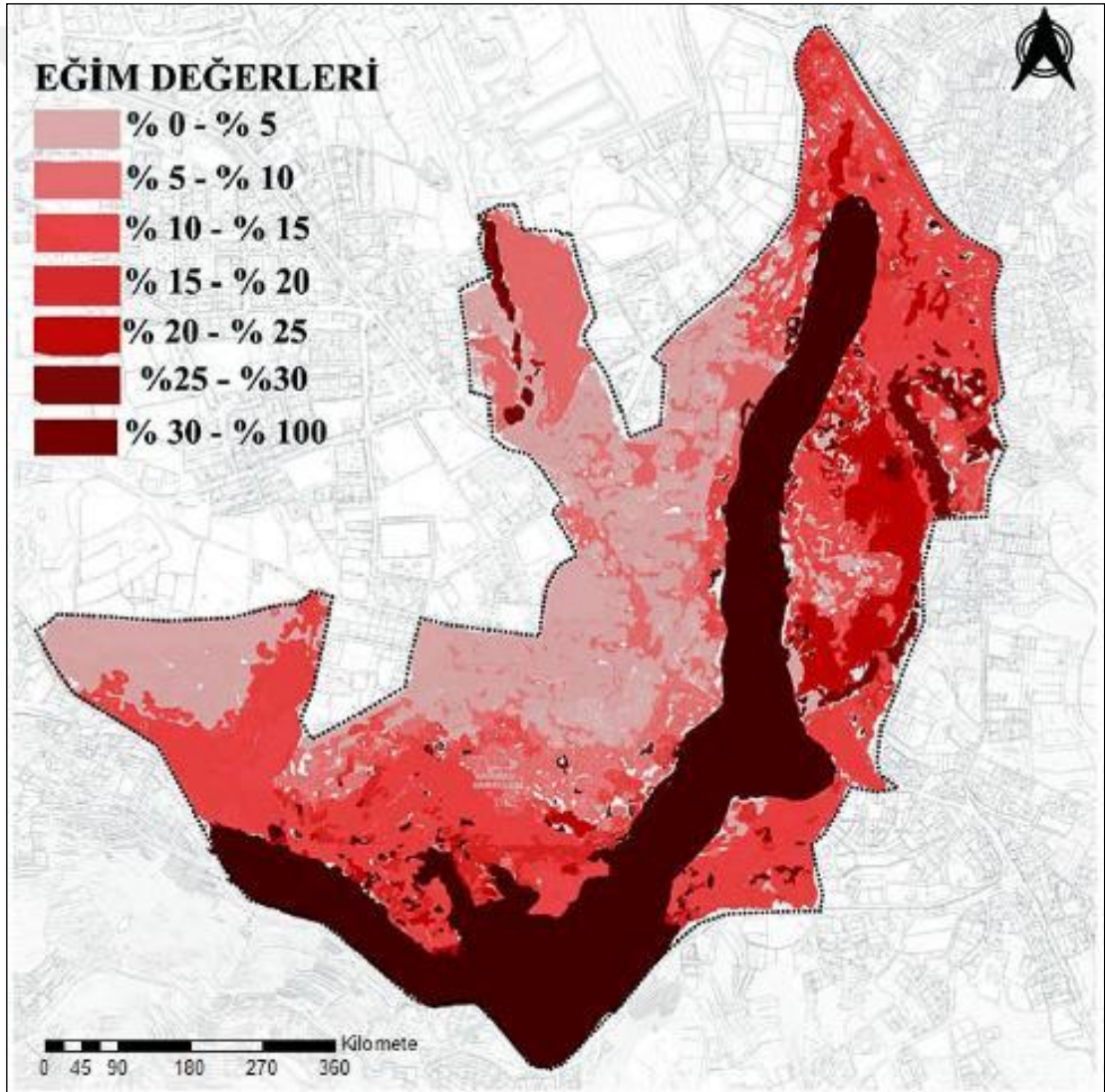
4.1.2. Topografya

Kayseri ili engebeli bir coğrafyaya sahiptir. Kuzeydoğudan başlayarak güneybatıya doğru üç sıra halinde uzanan dağlar ile çevrelenmektedir. Bunlardan en önemlisi Orta Torosların İç Anadolu'ya uzanan koludur. Bu sıradağlar üzerinde başlıca Hınzır, Dumanlı, Bey Dağı, Binboğa, Tahtalı, Soğanlı gibi önemli dağlar bulunmaktadır. İç Anadolu'nun en yüksek dağı olan 3917 metre yüksekliği ile Erciyes Dağı Kayseri'nin jeomorfolojisi açısından önemli yer tutmaktadır. Erciyes Dağı'nın kuzeyinde bulunan ve ilin en geniş ovası olan Kayseri Ovası, tarih boyunca önemli yerleşimlerin ve ticaret yollarının merkezi olmuştur (Kayseri İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2024).

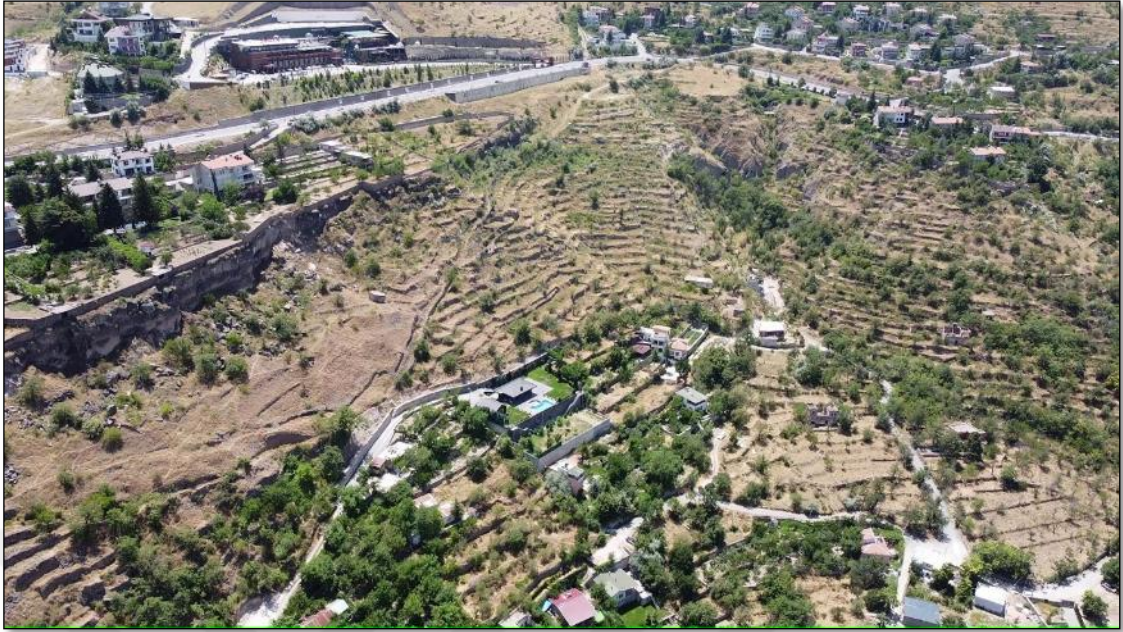
Talas, Koramaz Dağları'nın ve Erciyes Dağı'nın birleştikleri noktada Ali Dağı'nın eteklerinde, taraça şeklinde eğimli, sarp bir yamaçta kurulmuştur (Tuzcu, 2017). Aşağı Talas ve Yukarı Talas olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Aşağı Talas 1100 metrelik bir vadi özelliği gösterirken Yukarı Talas 1191 metrelik bir plato özelliği

göstermektedir. İki yerleşim yeri arasında bulunan Doğal sit olarak nitelendirilen kayalık bölgede mağara yerleşimleri bulunmaktadır.

Alana ait eğim değerleri Harita 5'te gösterilmiştir. Alan güney-kuzey doğrultuda %30-%100 eğim aralığındaki dik yamaçlar iki kısma ayrılmaktadır. Bağ alanlarının bulunduğu güney-batı bölümü %5 eğimden başlayarak Ali Dağı yamaçlarına gidildikçe %40 eğimlere ulaşmaktadır. Burada dikkat çeken eğimden faydalanılarak oluşturulan taraçalardır (Resim 12). Bu sayede güneş ışığından sağlanacak en üst verim amaçlanmış ayrıca yağış ve sulama sularının bağ alanlarına hızlı bir şekilde ulaşması sağlanmıştır.

Harita 5: Eğim Analizi

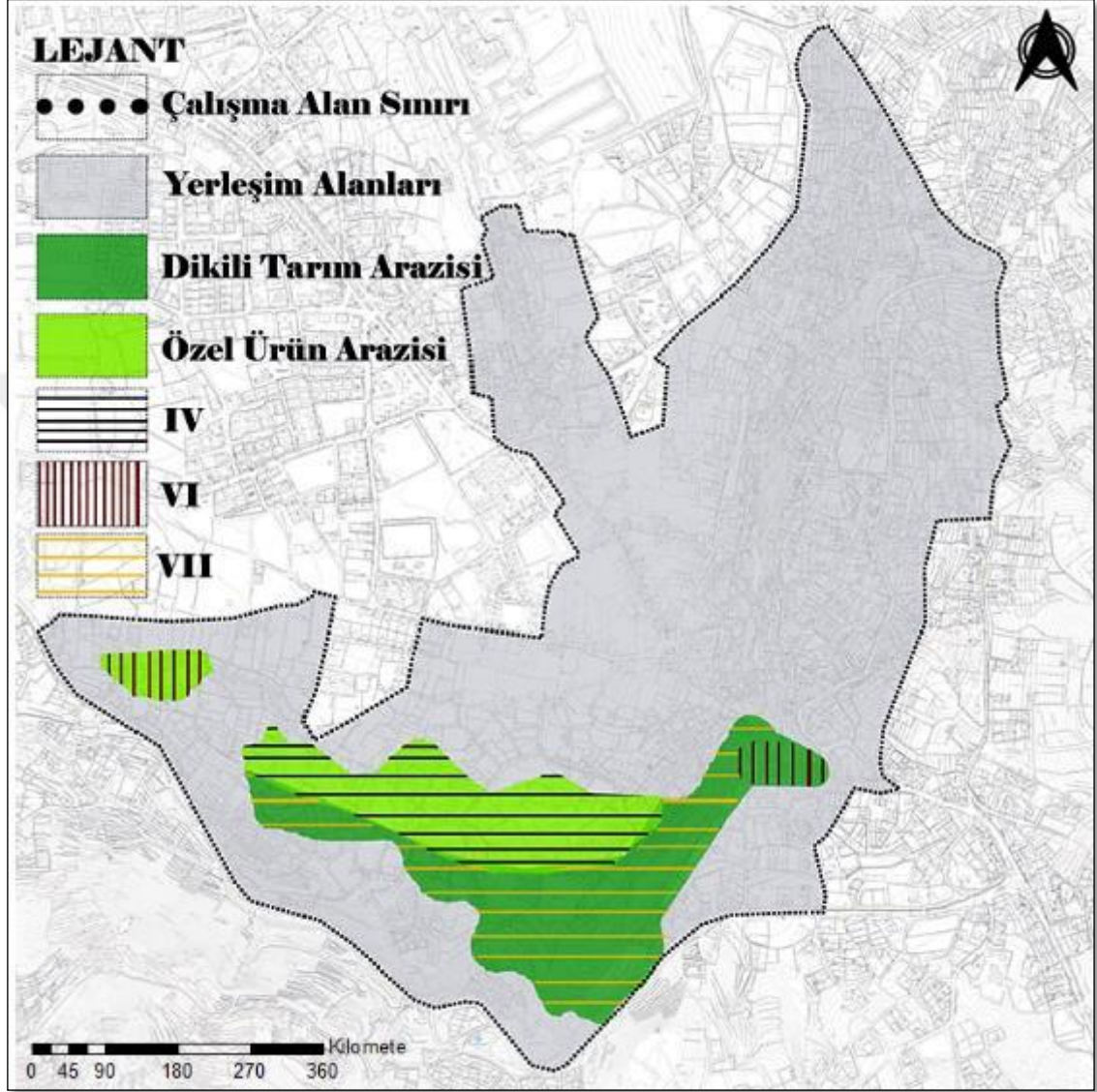
Resim 12. Güney-batı Yamaçları Taraça Alanları (Duman E. Arşivi)

4.1.3. Toprak Yapısı

Kayseri iklimi ve jeolojik yapısı nedeniyle farklı özelliklere sahip topraklardan oluşmaktadır. Kızılırmak ve Seyhan havzaları içerisinde yer alan bölgede büyük toprak gruplarına rastlanmaktadır. Çöküntü havzalarda bulunan ovalarda verimli alüvyal topraklar bulunmaktadır. Alüvyal topraklar Kayseri, Sarioğlan, Bünyan ve Develi ovaları ve çevresinde bulunmaktadır. Alüvyal topraklar üzerinde genellikle kuru-sulu tarım yapılmakta bir bölümünde bağ-bahçe tarımı yapıldığı da görülmektedir (Kayseri İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2024a).

Arazi kullanım kabiliyetine göre kategorilere ayrılan topraklar, I. Sınıftan VIII. sınıfa doğru gidildikçe daha zayıf niteliktedir. Ali Dağı ve çevresi ağırlıklı olarak VI-VII. sınıf araziden oluşmaktadır. VI. ve VII. Sınıf araziler bulundukları bölgeye uyum sağlamış yerli bitkilerin yetişmesinde elverişlidir. Tarıma elverişli IV. sınıf araziler mineral bakımından zengindir. Çalışma alanı içerisindeki IV. sınıf arazi ise özel ürün arazisi olarak nitelendirilmektedir (Harita 6). Burada cehri bitkisi gibi yöresel bitki türleri bulunmaktadır. VI. ve VII. sınıf araziler dik eğimli alanlardır. Verimli bir toprak çeşidi olmakla beraber VII. sınıf araziler orman olarak kullanılmaktadır. Çalışma alanı

içerisinde ise dikili tarım olarak değerlendirilmiş olup burada meyve ağaçları bulunmaktadır.

Harita 6: Toprak Sınıfları

4.1.4. İklim ve Bitki Örtüsü

Kayseri il genelinde karasal iklimi özelliği göstermektedir. Kışın soğuk ve kar yağışlı, yazın sıcak ve kuraktır. Çukurda kalan yerler daha yumuşakken dağlık kesimlere doğru gidildikçe iklim sertleşir. Yaz mevsimi kısa, kış mevsimi uzun sürmektedir. Yaz ve kış ayları arasında sıcaklık farkları yüksektir. En sıcak aylar temmuz ve ağustos ayları iken en soğuk aylar Aralık, Ocak ve Şubat aylarıdır. İl en fazla yağışı nisan, mayıs ve haziran

aylarında almaktadır. Kayseri iline hâkim bitki örtüsü Bozkır'dır. Dağlık bölgelere orman örtüsü hakimdir. Orta Torosların bulunduğu dağlık bölgede karaçam, kızılçam, köknar, ladin ve meşe türleri bulunmaktadır. İç kesimlere doğru gelindiğinde çalılar ile otluklar geniş yer tutmaktadır. Ovalar genellikle tarım arazisine çevrilmiştir. Dağların etek bölümleri ise daha çok dağlık ve bahçeciliktir (Kayseri İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2024b).

Talas ilçesinde tipik karasal iklim özellikleri hakimdir. Kayseri'ye göre daha yüksekte bulunması sebebiyle yazları daha serin olup rüzgarlar daha fazla esmektedir. Yağmur genellikle ilkbahar ve sonbahar mevsiminde yağar. Talas'ta kışlar soğuk ve kar yağışlı yazları sıcak ve kurak geçmektedir. Bitki örtüsü çayır, mera ve otlaklardan oluşan ilçenin bazı köylerinde yaylalar bulunmaktadır. İlçede sıcaklıklar mart ayından itibaren yükselmeye başlar. En yüksek sıcaklıklar temmuz ve ağustos aylarında 30-40 dereceye kadar görülmektedir. Gece-gündüz arasındaki sıcaklık farkları karasal iklime bağlı olarak fazladır. Kışları soğuk geçen Talas'ta ortalama sıcaklık -1, -2 °C'dir (Anonim, 2017).

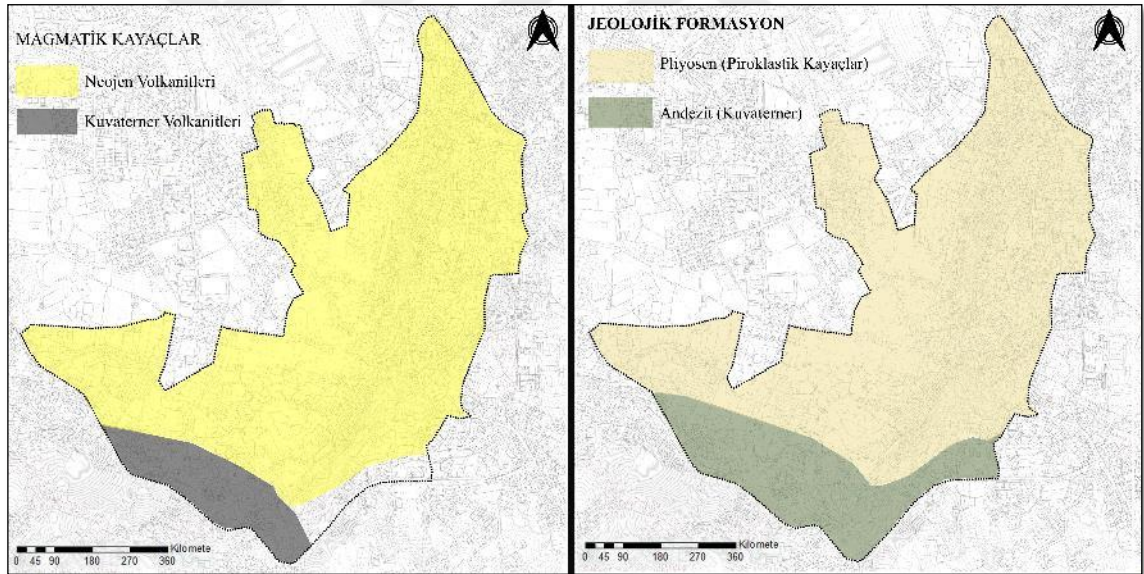
4.1.5. Jeolojik Yapı

Kayseri ve çevresi 1. jeolojik dönemden beri çeşitli yaşta katmanları ile volkanik araziler ve yer kabuğu hareketleri sonucunda çökmüş ya da yükselmiş arazilerden oluşmaktadır. Bölgenin yüzeylerini oluşturan kayalar, Erciyes Dağı'nın volkanik etkisiyle oluşmuş tuf volkanik kayalarındır. Bu yöredeki volkanizma, geç miyosen dönemde başlamış ve pliyosen dönemde de devam etmiştir. Pliyosen dönemi oluşumlarından olan piroklastikler, volkanik faaliyetler sonucunda çıkan malzemelerin birikmesi sonucunda oluşmaktadır. Kalın volkanik örtülerle kaplı Erciyes ve çevresi, çeşitli andezit, volkanik tuf ve yer yer neojenlerle kaplıdır. Talas'ta Erciyes volkanik sisteminin doğu bölümünü meydana getiren Koçdağı kompleksine ait pliyosen volkanitleri, Erciyes stratovolkanı ürünü olan pliyokuvaterner volkanik kayaları ve ayrıca kuvaterner yaşlı alüvyon çökellerine ait birimler bulunmaktadır. Çalışma alanının ana volkanik yapısını oluşturan pliyosen ve kuvaterner döneme ait volkanik kayaları andezit ve çeşitli piroklastik kayalar oluşturmaktadır (Harita 7).

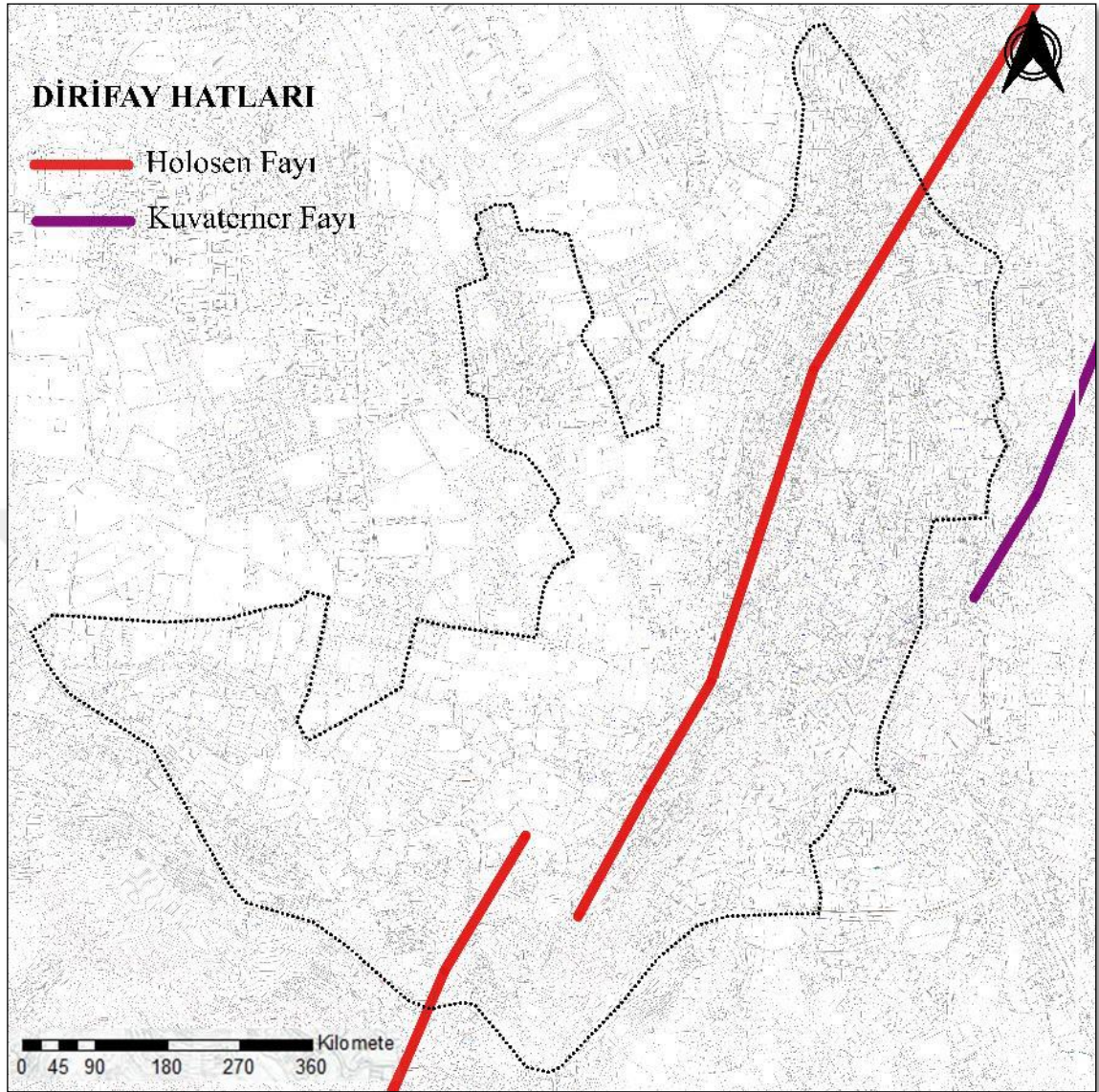
Han, Harman, Kızıköy, Tablakaya ve Yukarı Talas Mahallelerini kapsayan jeolojik-jeoteknik etüt raprına göre, çalışma alanındaki kayaların çok düşük-düşük dayanımlı

kayaç sınıfında yer aldığı, bozulmuş zon kalınlığının fazla olduğu görülmüştür. Kayaların bulunduğu sahaların eğimli olduğu ve kayaların kırıklı ve çatlaklı yapıda olduğu belirtilmiştir (Akıl vd., 2009).

Kayseri ve çevresi, tektonik açıdan oldukça hareketli bir bölgedir. Bölgenin jeolojik yapısı incelendiğinde aktif faylar olduğu görülmektedir. Kayseri'nin Güneydoğusunda Erciyes fay zone (Harita 8) bulunmaktadır. Bu zone birbirine paralel uzanan birçok fayın bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bu kollardan biri Yahyalı-Develi-Tekiryayla-Talas-Bünyan doğrultusunda uzanmakta ve bu zone çalışma alanını geçerek kuzeydoğuya devam etmekte ve orta-yüksek büyüklükte deprem üretmektedir. Kayseride 1900 yılına kadar birçok deprem gerçekleşmiş bu depremler arasındaki 1835'te gerçekleşen 6 şiddetindeki depremden Talas ilçesinde etkilenmiştir. Bu depremde rapor edilen can kaybı 600 ile 1064 arasında olduğu belirtilmiştir.

Harita 7: Çalışma Alanı Kayaç Yapısı (Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur)

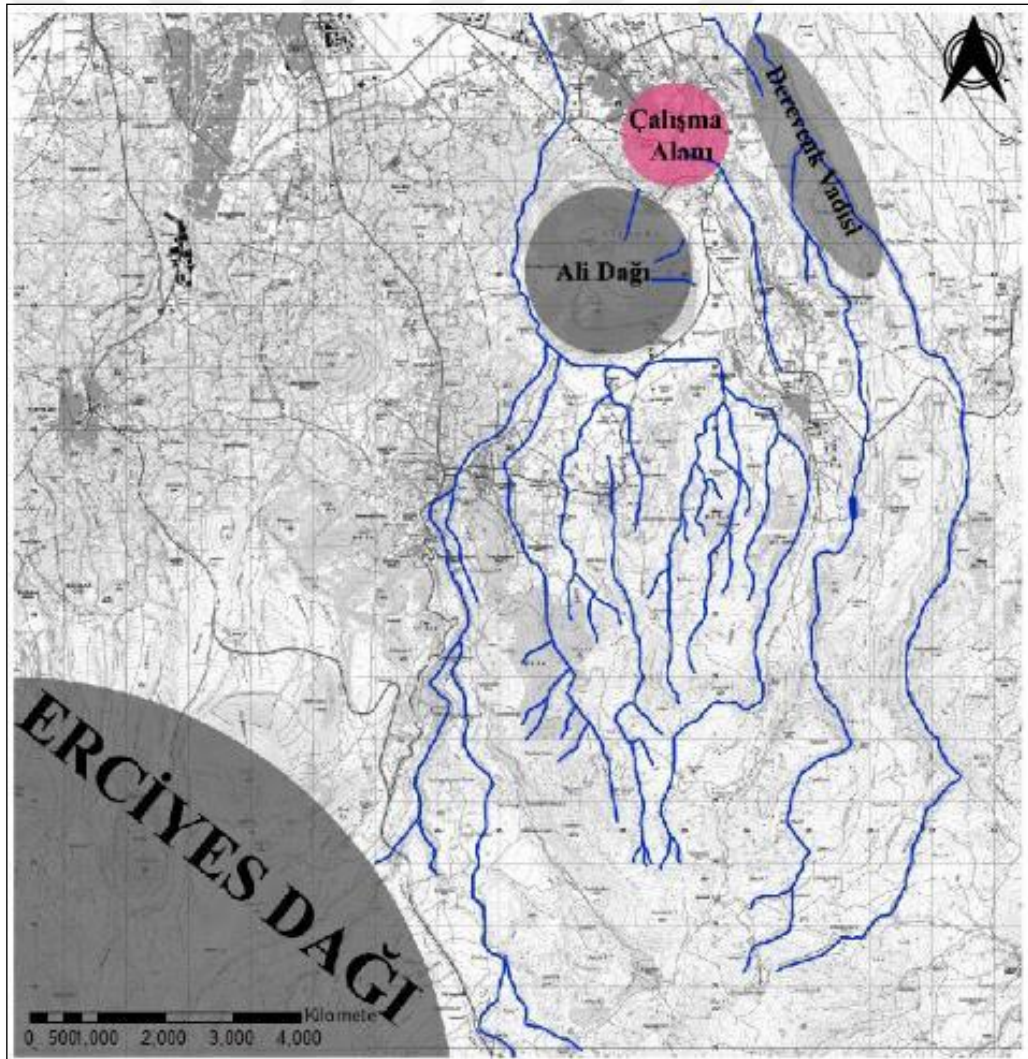
Harita 8: Çalışma Alanı Dirifay Haritası (Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur)

4.1.6.Hidrolojik Yapı

Kayseri kenti su varlığının (Harita 9) en önemli bileşenlerinden olan Erciyes Dağı, bölgedeki önemli su kaynaklarını barındırmaktadır. Erciyes Dağı zirvesinden gelen kar ve yağmur suları, çeşitli akarsu ve dere yatakları vasıtasıyla Kayseri ovasına ulaşmaktadır. Talas'ın, tarih boyunca yerleşim alanı olmasının önemli sebeplerinden birisi de Erciyes Dağı'ndan kaynaklanan bu su varlığının olmasıdır. Bu su kaynakları Talas'ın çevresini zenginleştirmiş tarım ve hayvancılık faaliyetlerini destekleyerek bölgenin sosyal ve ekonomik yapılanmasına katkı sağlamıştır. Zengin su kaynakları

(Kevseroğlu, 2022). Talas'ın doğusunda bulunan Derevenk Vadisi, yerleşim özellikleri bakımından çalışma alanı ile benzerlik göstermektedir.

Çalışma alanı ve çevresi incelendiğinde zengin dere yataklarının olduğu görülmektedir. Bu yataklar sayesinde Erciyes'te erimeye başlayan kar ve yağmur suları bölgedeki verimli toprakların sulanmasına olanak sağlamaktadır. Erciyes Dağı yakınlarında birçok baraj bulunmakta, su kanalları aracılığıyla bu barajlardaki su gerekli bölgelere ulaştırılmaktadır. Su kemerleri ve kanallar aracılığıyla ulaştırılan su, ihtiyaca yönelik yöre halkı tarafından sarnıçlarda ve su kuyularında depolanmış, tarım ve hayvancılık için kullanılmıştır. Değişen iklim ve coğrafi koşullar sonucunda su kanallarının yetersiz kalması ve altyapı imkanlarının gelişmesiyle birlikte kanallar kapatılmıştır.

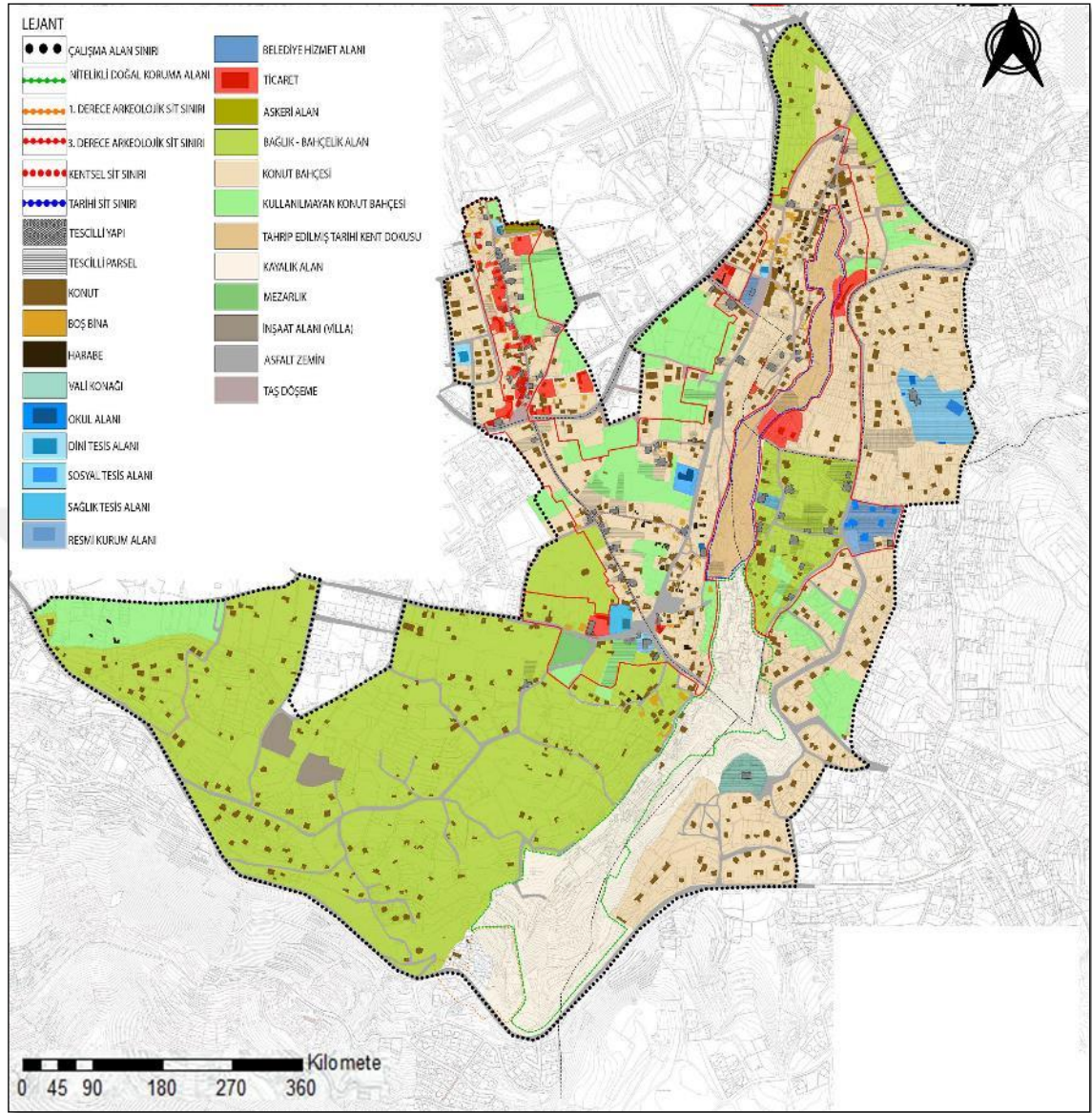
Harita 10: Çalışma Alanı ve Çevresi Su Yolları

4.1.7.Arazi Kullanımı

Çalışma alanının %20'si kayalık, %35'i bağlık-bahçelik, %45'ini ise yerleşme alanlarından oluşturmaktadır. Alanın Güney-Batı yamaçlarını teraslamalar ile oluşmuş bağ ve bahçeler oluşturmaktadır. Alan içerisinde büyük ölçüde konut alanları bulunmakta, alandaki yapılaşma konutlar dahil sosyal tesisleri de içermektedir. Harman Meydan'ında bulunan sağlık tesisi alanın geneline hizmet vermektedir. Evler genellikle bahçeli ve büyük olduğundan kentsel yeşil alan bulunmamaktadır. Alanın çeşitli yerlerinde hizmet veren dini tesis alanları bulunmakta, bunlar arasındaki Han ve Harman Cami tarihi önem taşımaktadır. Alan içerisinde ayrıca vali konağı, Erciyes Üniversitesi Misafirhanesi bulunmaktadır.

Ticaret kullanımı Harman Meydanı ve Ali Saip Paşa Caddesi boyunca yoğunlaşmıştır. Bu kullanım içerisinde kafe, restoran, bakkal, çay bahçeleri bulunmaktadır. Ticaret alanlarının yoğun olarak bulunduğu Kçüköy Mahallesi aynı zamanda turistik açıdan da önemlidir.

Tarihi kent dokusu içerisindeki parseller, 0-500 m² arasında iken, bağ-bahçe düzeni içerisinde bulunan parsellerin büyüklükleri 1500-3000 m² arasında değişmektedir. 3000 m² ve üzerindeki parseller bağ-bahçe dokusu içerisinde yoğun olarak bulunmaktadır. Alan kullanımları Harita 11'da gösterilmiştir.

Harita 11: Arazı Kullanım Haritası

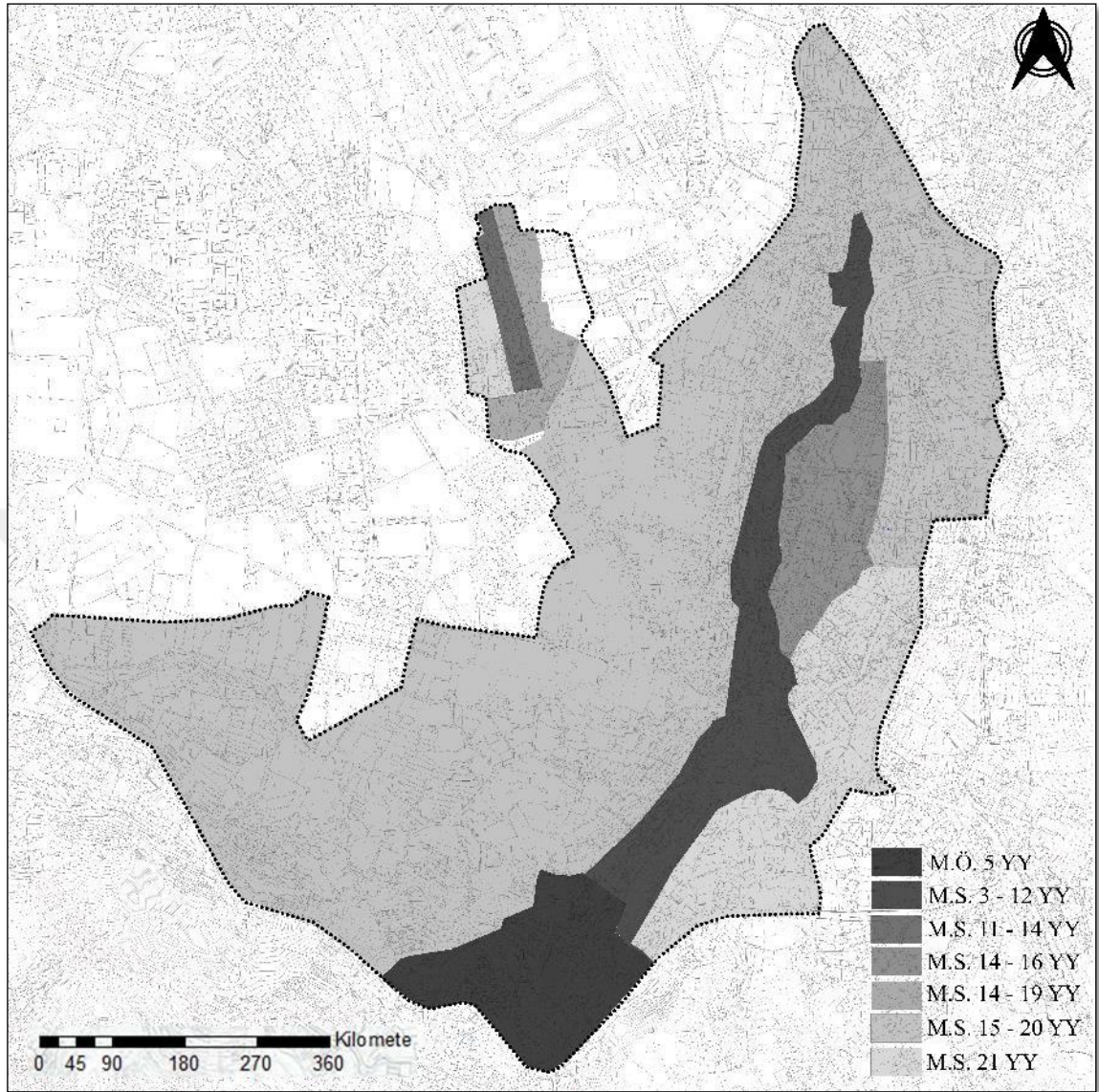
4.1.8.Tarihsel Gelişim

Eski bir yerleşim yeri olan Talas, arkeolojik ve tarihi değerleriyle önemli tarihi bir yerleşim özelliği göstermektedir. Talas ve çevresindeki insan yaşamının ve uygarlığın izleri günümüzden yaklaşık 4000 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. M.Ö. 2000’li yıllarda Hitit egemenliğinde olan Talas sonrasında Perslerin ve İskender İmparatorluğunun hakimiyeti altında kalmış M.Ö. 37 M.S. 12.yy arasında önce Roma egemenliğinde daha sonra Bizans egemenliğinde kalmıştır (Doğanay & Eraslan, 2017). İlk yerleşmeler Yeraltı Şehri ile başlamış, güney-kuzey yamaçlar doğrultusunda yayılım

göstermiştir (Harita 12). Romalıların zulmüne karşı gelen Kayserili din adamı Aziz Basilius'un (M.S. 330-379) yönetiminde Talas ekonomik olarak güçlü bir ticaret, sanat ve kültür merkezi olmuştur. M.S. 360 yılından sonra yazılmış birçok eserde Talas ve çevresindeki vadilerde birçok oyma kilise ve manastırın inşa edildiği belirtilmektedir (Tuzcu, 2017).

Talas ve çevresinde ilk Türk izlerine Bizans egemenliği sırasında rastlanmıştır. 647'de Kayseri ve çevresi Emeviler tarafından işgal edilmiştir. Emevilerle baş edemeyen Bizans bu süreçte Anadolu'ya akın eden Türk topluluklarını Emeviler ile sınır teşkil eden Ağırnas, Küçük Bürüngüz, Büyük Bürüngüz, Gesi, Darsiyak, Germir, Tavlusun, Deverenk, Zincidere, Akçakaya, Talas ve Endürlük köylerine yerleştirmiştir. Bu Türk boyları zamanla yerleşik düzene geçmiş, üretim çeşitlenmiş bayındırlık ve ticari faaliyetler gelişmiştir (Tuzcu, 2017). Bugünkü Talas'ın kurulması Selçuklular döneminde Oğuz Türklerinin Anadolu'ya göç etmesiyle başlamıştır. Türklerin göç etmesiyle eski adı "Mutalaska" ya da "Mutalaski" olarak bilinen bölge günümüzde kullanılan "Talas" kelimesine dönüşmüştür (Özsoy, 1991; Tuzcu, 2017). Türkçe bir kelime olup kelime manası "*temiz ve güzel havası olan kırlar, ağaçları bol, dinlenmeye elverişli yeşil alanlar*"dır. Asya'da Belh ve Merv şehirleri arasında bulunan Uluğ Talas ve Kiçi Köy (Kiçi Talas) olmak üzere iki bölümden oluşan bir Türkmen şehri olduğundan söz edilmekte ve Tablakaya, Han ve Harman mahallelerinden oluşan büyük (Uluğ) Talas ile Kiçi Köy'ün (Kiçi Talas) bugünkü Talas'ı oluşturduğu söylenmektedir (Özsoy, 1991).

Osmanlı döneminde Talas ve çevresinde ticari faaliyetler ve tarımsal üretim giderek artmıştır. 1490-1520 yılları arasındaki arşiv belgelerinde Talas ve çevresinde, tarımsal ve zanaatsal üretimin çok fazla olduğu, ürettiği sebze ve meyveyi satarak ihtiyacı olan tahılı satın aldığı belirtilmektedir. Bol su kaynaklarına sahip, teraslanmış yamaçlarında her türlü sebze ve meyvenin yetiştirildiği, çeşit çeşit üzüm bağlarının olduğundan bahsedilmektedir (Tuzcu, 2017). Balkan, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonrasında tüm Anadolu'da olduğu gibi Talas'ta tahrip edilmiştir. Cumhuriyet ile kalkınma faaliyetleri başlamış, Türkler bir taraftan Rumlar ve Ermenilerden kalan evleri onarıırken diğer taraftan bağ ve bahçe işleri ile uğraşmışlardır. Talas'ın etrafındaki kayalık tepelere üzüm asmaları dikerek Herami, Delikkaya, Şakşak, Yeni Bağlar, Çömlekçi, Çay Bağları gibi bağ ve bahçe bölgeleri oluşturmuşlardır (Özsoy, 1991).

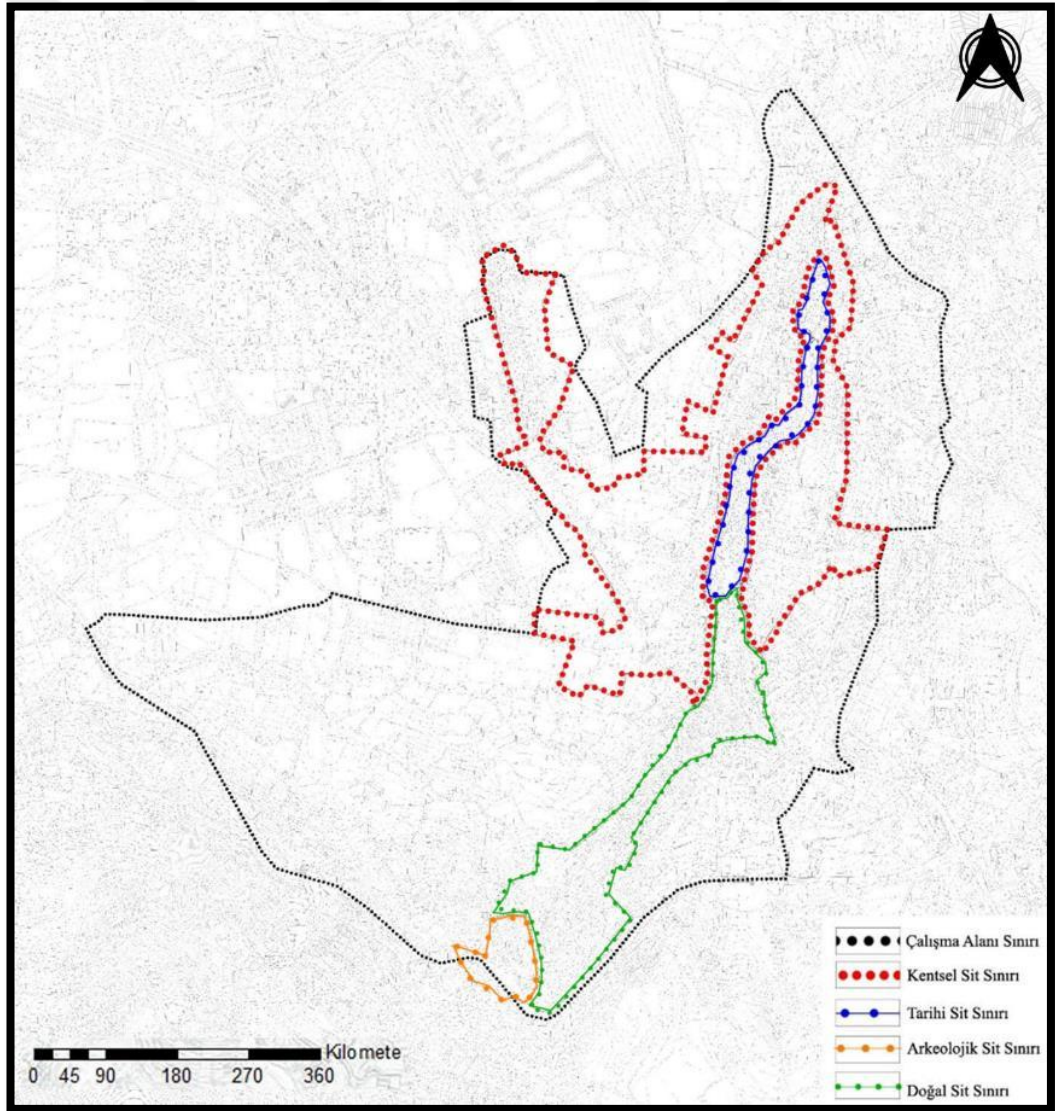

Harita 12: Tarihsel Gelişim

Talas ve çevresi geçmişten bugüne tarımsal çeşitliliğin ve gelişimin olduğu bir üretim alanıdır. Su kaynaklarının bulunduğu bölgede teraslanmış yamaçlarda birçok sebze ve meyvenin yanında çeşitli üzüm bağları da yetiştirilmiştir. Talas ve çevresinde bağcılık önemli bir gelenek olmuş, halk tarafından kayalık tepelere üzüm asmaları dikilerek çeşitli bağ ve bahçe bölgeleri oluşturulmuştur. Böylece tarımsal üretim yapan halk, bölgenin ekonomisine katkı sağlamıştır.

4.1.9. Sit Alanları

Eski Talas, 18.yy ve 20.yy sivil mimarlık ve dini yapı örneklerinden oluşmaktadır. İlk eski eser tespitleri 1977 yılında yapılmış Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından eski eser olarak belirlenmiştir. 1977 tarihli 1/1000 ölçekli imar planında önerilen ‘Talas Kentsel Sit Sınırları’ Kayseri Kültür Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu kararı ile değiştirilmiştir. 1990 yılında sit alanları yeniden belirlenmiş doğal, kültürel ve tarihi değerler K.T.V.K.K tarafından Doğal-Tarihi Sit ve Doğal-Arkeolojik Sit sınırları belirlenmiştir (Harita 13). Doğal sit alanları ise “II. Derece Doğal Sit Alanı” olarak tescillenmiştir. Prehistorik ve Bizans Dönemleri izlerini taşıyan Talas Yeraltı Şehri, kültürel, tarihi ve arkeolojik öneme sahiptir.

Harita 13: Sit Sınırları

4.2.YERLEŞME ANALİZLERİ

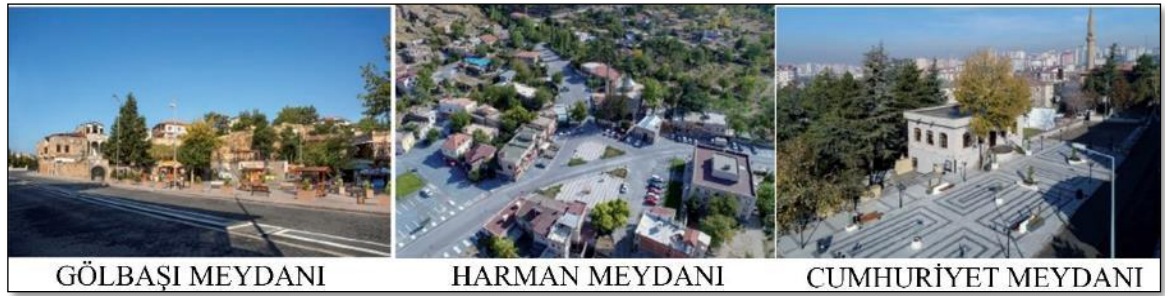
4.2.1.Doğal ve Yapay Açık Alanlar

Açık alan kavramı, kent dokusunun önemli elemanlarından birisidir. Genellikle yapılaşmış alanlar ve ulaşım alanlarının dışında kalan boş alanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu alanlar herhangi bir amaca hizmet etmeyen ve rekreasyonel kullanım için uygun potansiyeldeki alanlardır (Öztan, 1968).Bu çalışmada kentsel dış mekanlar doğal ve yapay açık alanlar olarak sınıflandırılmıştır. Çalışma alanındaki açık alanlar, insan eliyle tasarlanmamış, planlanmamış ya da düzenlenmemiş “Doğal Açık Alanlar” ve planlama, tasarım, yapım süreçlerinin sonucunda ortaya çıkan, çeşitli amaçlar için kullanılan “Yapay Açık Alanlar” olarak 2 başlık altında toplanmıştır. Meydanlar, parklar, mezarlık ve konut bahçeleri yapay açık alanlar olarak; falez, doğal sit, kullanılmayan konut bahçeleri ve boş arsalar doğal açık alanlar olarak değerlendirilmiştir.

Kiçiköy Mahallesinde bulunan Atatürk Bulvarı, Kazım Paşa ve Ali Saip Paşa Caddelerinin kesişim noktası olan Gölbaşı Meydanı etrafındaki kullanımlar genellikle belediyeye ait kafe tarzında ticarethanelerdir. Tarihi kent alanı niteliği taşıyan meydan, kentsel sit alanı içerisinde kalan önemli noktalardan biridir. Ali Saip Paşa Konağı, Ali Saip Paşa Çeşmesi ve sarnıç meydanda bulunan taşınmaz kültür varlıkları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihi kent dokusu içerisinde en büyük meydan niteliğindeki Harman Meydanı, Kazım Paşa ve Erhan Caddelerinin kesişim noktasıdır. Bu meydan çevresinde günümüzde sağlık ocağı, camii, kütüphane, kiraathane, eczane ve kafe alanları bulunmaktadır. Ayrıca meydanda kültürel miras değeri taşıyan Harman Camii, Cemil Baba Evi ve eski Rüştüye Mektebi yer almaktadır.

Tablakaya Mahallesi’nde yer alan Cumhuriyet Meydanı, kentin en eski ortak alanlarından biridir. Genellikle kamu yapılarının bulunduğu meydanın çevresinde Eski Belediye Binası, Tablakaya Camii ve Salih Ağa Çeşmesi gibi önemli yapılar bulunmaktadır.

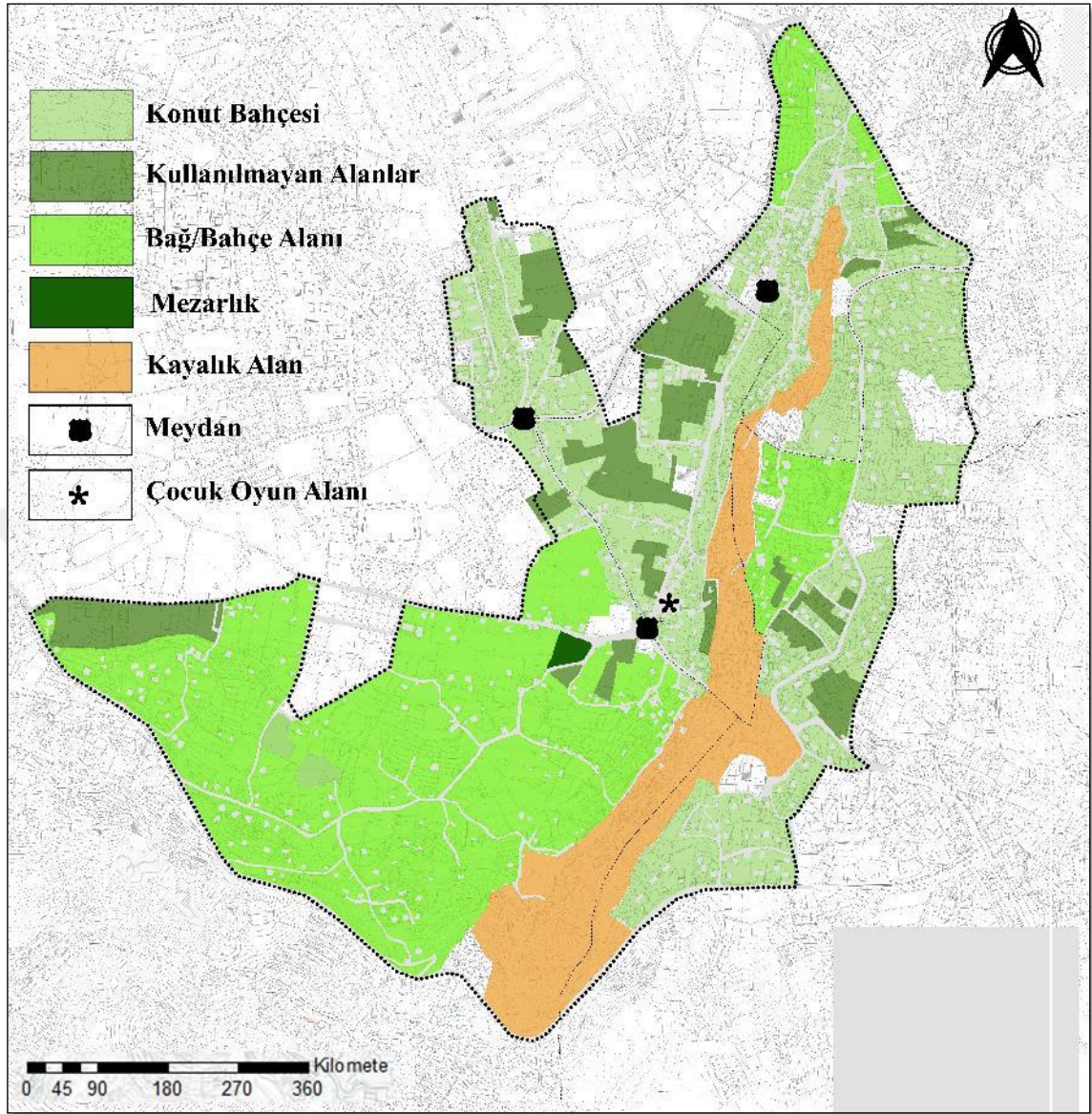

Resim 13.Talas Bağları Meydanları (Anonim, 2024b)

Çalışma alanı içerisinde 1 adet park bulunmaktadır. Harman Meydanında bulunan parkta çocuk oyun alanı yer almaktadır. Alan içerisinde bulunan eski Ermeni mezarlığı imar planında otopark olarak kullanılmaktadır. Açık alanlar olarak konut bahçeleri, ev sakinlerinin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiş, kullanılmayan bahçeler ise doğal nitelikleri ile bugüne kadar gelmiştir. Açık alan kullanımlarına göre dağılımı Harita 15'te gösterilmiştir. Çalışma alanının topoğrafyası göz önünde bulundurularak alanın Güney-Doğu yönündeki verimli topraklar tarımlaştırılmış, böylelikle eğim boyunca bahçeler oluşmuştur. İnsan müdahalesi ile oluşmuş bu teraslar ve yamaçlar güney-kuzey yönünde uzanmış oldukça büyük bir alanı kapsamaktadır. Bu teraslar geçmişte oldukça aktif olarak ekilse de bugün sulama imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle metruk durumdadır. Doğal sit alanı içerisindeki geleneksel dokunun tahrip olmasıyla alan içerisinde büyük boşluklar oluşmuştur.

4.2.2.Topografya Kullanımı

Dağlar, ovalar, platolar gibi coğrafi unsurlar, yeryüzünde kısa mesafede önemli değişimlere yol açarak birçok çeşitliliğe sebep olmaktadır. Dolayısıyla farklı bölgelerde farklı kullanım imkanları sağlarken topoğrafya, yeryüzünün çeşitliliğini ve bölgesel özelliklerini belirleyerek, insanın yaşam şekli ve ekonomik faaliyetlerini şekillendirmektedir. Doğal peyzaj ile insanın sosyo-kültürel seviyesine bağlı olarak farklı tip ve şekillerde araziden faydalanma biçimleri ortaya çıkmaktadır.

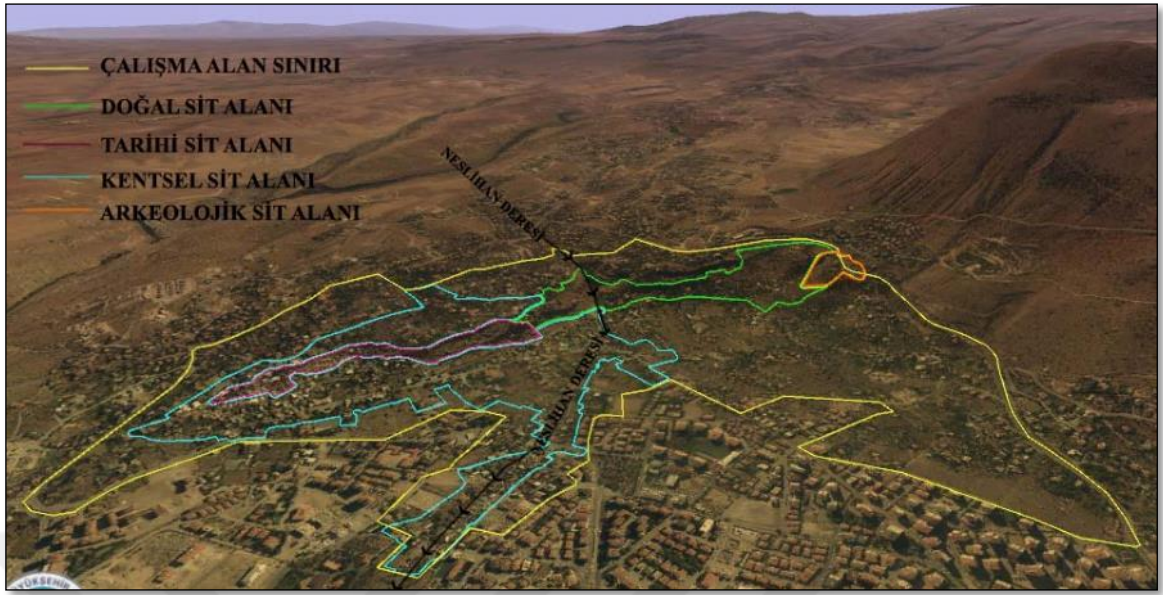
Harita 15: Açık Alan Kullanım Haritası

Çalışma alanı Ali Dağı eteklerinden başlayarak Kayseri ovasına yayılım göstermiş olması sebebiyle çeşitli topografik özelliklere sahiptir. Özellikle güney-kuzey doğrultuda uzanan yamaçlar yerleşimin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Güneybatı yamaçlar eğim boyunca taraçalandırılarak etkin bir şekilde tarım amaçlı kullanılmıştır. Bu sayede suyun yönlendirilmesi kolaylaşmış yukarıdan başlayarak eğim boyunca su aşağıdaki bahçelere kadar ulaşmıştır. Bu bölge çoğunlukla geniş bahçeli bağ evlerinden oluşurken alanın güneydoğusu tamamıyla bir yerleşim özelliği göstermektedir. İncelenen alanda yükseklik değerleri 1140 m ile 1300 m arasında değişmektedir (Resim 14).

Resim 14. Çalışma Alanı Yükselti Değerleri

Çalışma alanı, iki farklı topografik özellik göstermektedir. Alanın aşağı kesimleri düz bir arazi yapısına sahipken, yukarı kesimler Ali Dağı'na doğru yükselen eğimli arazilerden oluşmaktadır. Bu iki düzlem oldukça dik yamaçlar ile ayrılmaktadır. Aşağı bölgelerin düz arazi yapısı, tarımsal faaliyetler için uygun koşullar sağlamakta, bağ alanı olarak nitelendirilen alandan Ali Dağı'na doğru gidildikçe karşılaşılan dik yamaçlarda eğimden faydalanılarak oluşturulmuş tarım terasları yer almaktadır. Çalışma alanı Neslihan Deresi'nin geçtiği vadi ile ikiye ayrılmakta bir tarafta bağ-bahçe alanları bulunmakta vadinin diğer tarafındaki kayalıklar üzerinde Talas'ın geleneksel dokusunu oluşturan tarihi yerleşme dokusu yer almaktadır (Resim 15). Tarihi ve kentsel sit alanı içerisindeki değerler, geçmiş medeniyetlere dair önemli bilgiler sunmakta, bu iki alanın varlığı hem doğal hem de kültürel miras açısından değer taşımaktadır.

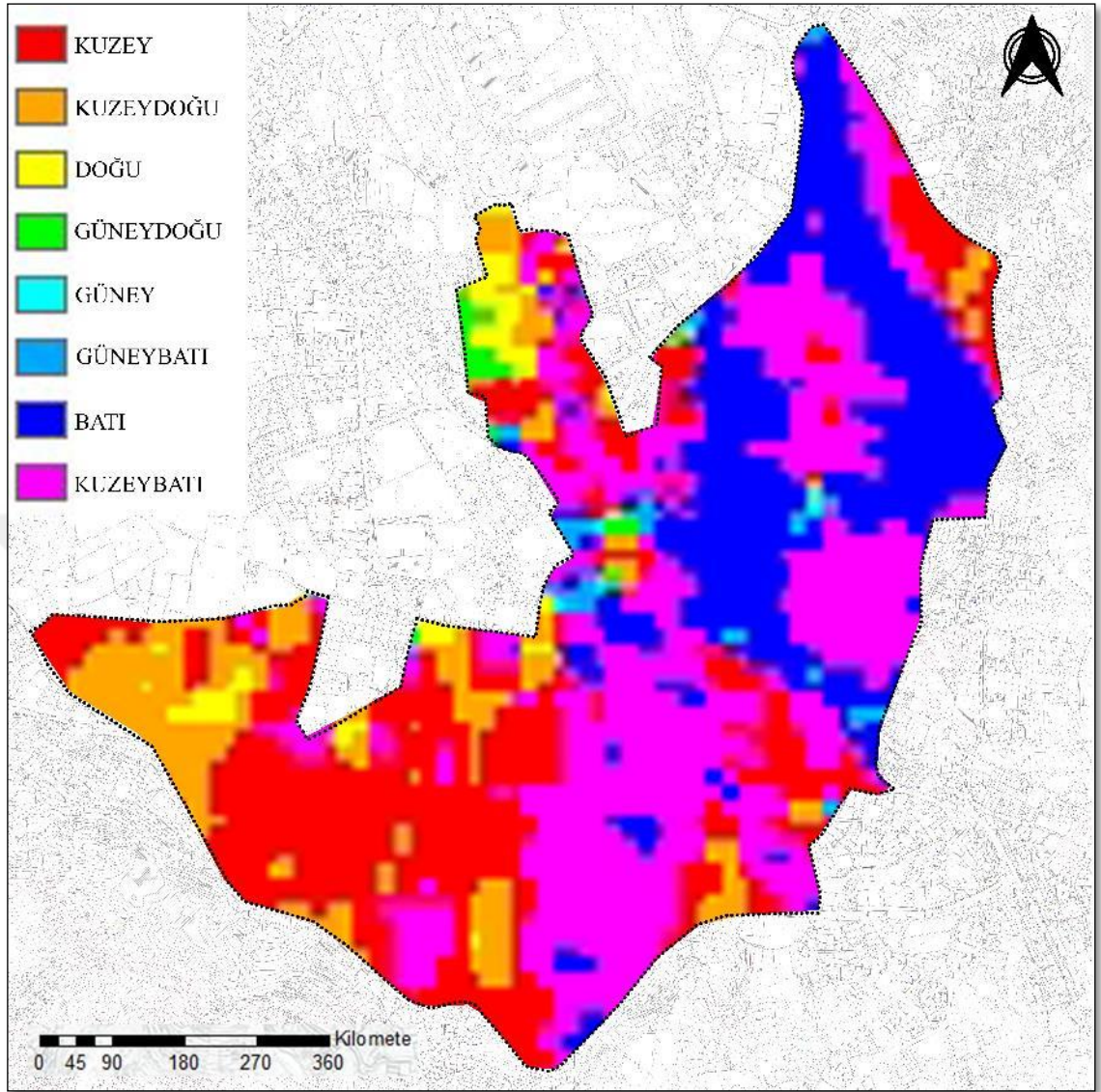

Resim 15. Çalışma Alanı Yerleşme Dokusu

4.2.3.Bakı

Yerleşmelerin yönlenmesi birçok faktörün etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. İklim, rüzgâr yönü, topoğrafya, güneşlenme gibi faktörler yerleşimlerin konumlanması ve yönlenmesinde etkili olmuştur. Yapılan bakı analizi (Harita 16) incelendiğinde batı ve kuzeybatı yönelimli yamaçlar büyük oranda yerleşim alanı olmuşken kuzey ve kuzeydoğu yönelimli düz arazide tarım yapılmaktadır. Ali Dağı ve etrafında etkili olan rüzgâr koridorları doğu ve güneybatı rüzgarlarıdır. Çalışma alanının arazi yapısı ve yönlenmesi nedeniyle bu rüzgarlardan etkilenmemektedir.

Alanın tüm Kayseri ovasına hâkim bir bakıya sahip olması manzara etkisi yaratmaktadır. Bu sebeple konutlar manzara yönüne doğru arazinin eğimi kullanılarak inşa edilmiştir. Bağların çoğunluğunun Erciyes'in kuzey eteklerinde olması evlerin kuzeye yönlendirilmesine neden olmuş, hem yaz aylarında güneşin olumsuz etkisini en aza indirmek hem de yön itibarıyla avlulara düşen bina gölgelerinden faydalanmak amaçlanmıştır (Büyükmihçî, 2006).

Harita 16: Bakı Analizi

4.2.5.Yöresel Vejetasyon

Talas, karasal ikliminin hâkim olduğu Kayseri yöresi Orta Anadolu bozkır bitkisi içinde yer almaktadır. Bitki örtüsü çayır, mera ve otlaktan oluşmaktadır. Ali Dağı ve çevresi 400'ün üzerinde bitki barındırmaktadır. 84'ünün endemik olduğu 414 bitki yetişmektedir. Bu türlerden 23 tanesinin tip yeri Talas ve Ali Dağı'dır (Karakaya, 2011).

Arazi Çalışması sırasında kaydedilen bazı bitki türleri Tablo 8'deki gibi gösterilmiştir. Bunlar içerisinde genellikle gülgiller (Rosaceae) ailesine dahil türler bulunmaktadır.

Gülgiller ailesi tarım ve bahçecilik için önemli bir yere sahiptir. Ticari tarım için yetiştirilmelerinin yanı sıra süs bitkisi olarak park ve bahçelerde de bulunabilir. Erik, kiraz, şeftali, kayısı, badem, elma, armut, kuşburnu yaygın olarak yetiştirilen türleridir. Bu türler ilkbaharda çiçeklenir ve meyvelerinden reçel, marmelat ve macun yapılmaktadır. Birçok aile bahçelerinde bu tür meyve ağaçlarından bulundurmaktadır.

Tablo 8. Bitki Türleri (Anonim, 2024c)

YAYGIN ADI (Kayseri)	FAMİLYA	CİNS	TÜR	GÖRSEL
Elma	Rosaceae	Malus	Malus sylvestris (L.)	
Armut	Rosaceae	Pyrus	Pyrus communis (L.)	
Badem	Rosaceae	Prunus	Prunus dulcis (Mill.)	
Kuşburnu	Rosaceae	Rosa	Rosa dumalis Bechst.	
Alıç	Rosaceae	Crataegus	Crataegus azorolus L.	
Dağ Muşmulası	Rosaceae	Cotoneaster	Cotoneaster frigidus wall. ex. lindl.	
Gilaboru	Viburnaceae	Viburnum	Viburnum opulus L.	
Ceviz	Juglandaceae	Juglans	Juglans regia L.	
Asma	Vitaceae	Vitis	Vitis vinifera L.	

Cehri	Rhamnaceae	Rhamnus	Rhamnus cathartica	
Ekşi Karadut	Moraceae	Morus	Morus nigra L.	
Salkım Söğüt	Salicaceae	Salix	Salix babylonica L.	
Amerikan Sarmaşığı	Vitaceae	Porthenocissus	Porthenocissus quinquefolia (L.)	
Kokarağaç	Simaroubaceae	Ailanthus	Ailanthus altissima (mill.) Suvingle	
Kurtbağrı	Oleaceae	Ligustrum	Ligustrum vulgare L.	
Gümüş Dantel Sarmaşığı	Polygonaceae	Follopia	Follopia aubertii (L. Henry) Holvb	
Akçaağaç	Sopindaceae	Acer	Acer monspessulanum L.	
Hint Keneviri	Cannabaceae	Cannabis	Cannabis sativa L.	
Hint Yağı	Euphorbiaceae	Ricinus	Ricinus communis L.	
	Boraginaceae	Wigondia	Wigondia urens Kunth	
	Cannabaceae	Celtis	Celtis africana Burm.	
Orman Gülü	Ericaceae	Rhododendron		

Vibunum opulus, genellikle Kayseri yöresinde yetişen önemli bir türdür. Eylül-Ekim aylarında toplanan meyvesi ile yöresel bir içecek olarak tüketilmektedir. Çalı formu bir bitki olan vibunum opulus, genellikle bahçe duvarlarında bulunmakta ve kırmızı meyvesiyle süslemektedir. Odunsu bir bitki olarak karşımıza çıkan asma ise çalışma alanında önemli bir yere sahiptir. Bağcılığın da önemli unsurlarından olan üzüm asması, birçok ailenin bahçesinde uzun yıllardır yetiştirilmektedir. Asmadan elde edilen üzüm pekmez, sirke, pestil ve şarap yapımında kullanılmaktadır.

Resim 16. Üzüm Asmaları (Duman E. Arşivi)

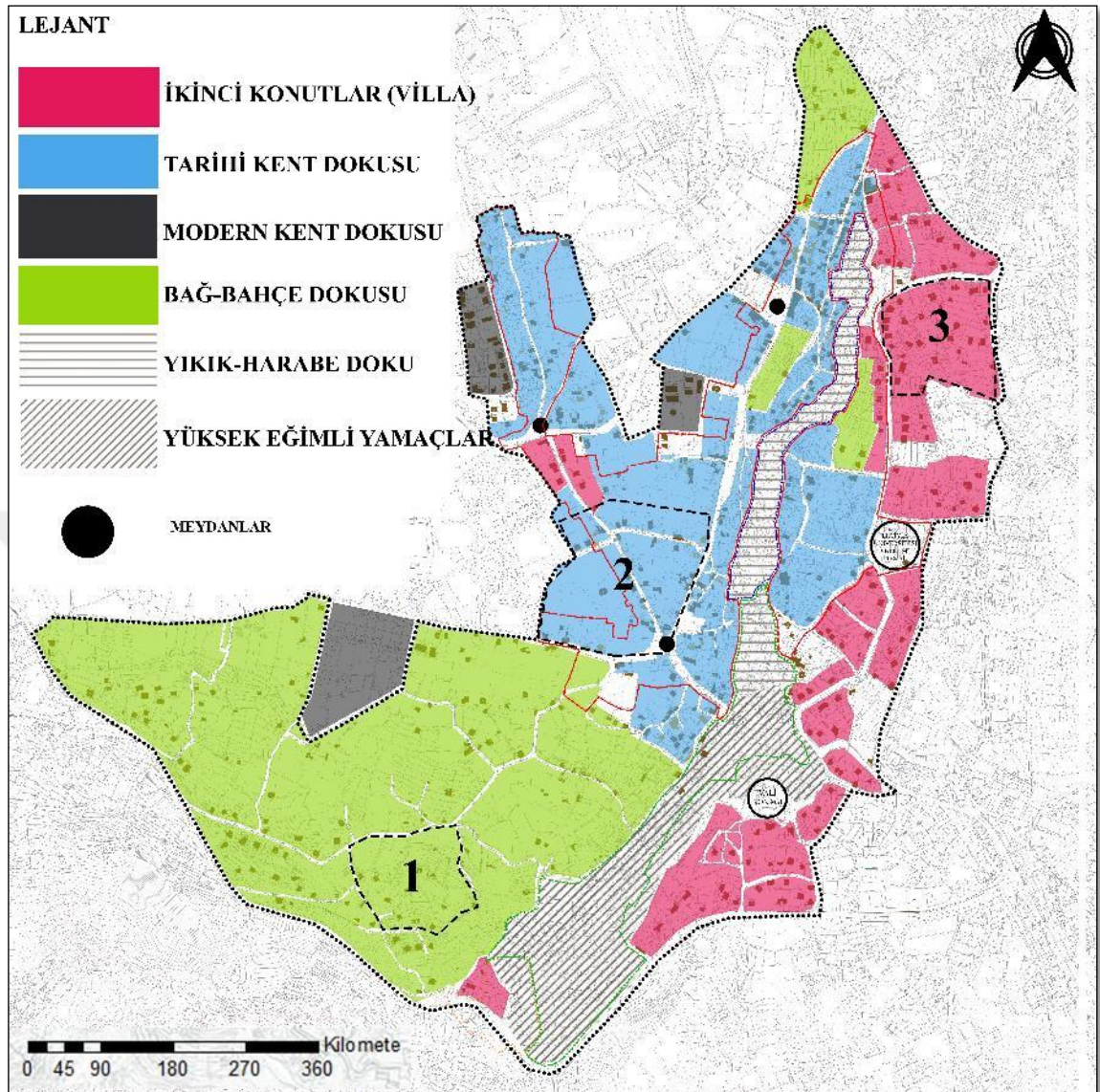
Dikenli bir ağaç türü olan Rhamnus cathartica, küçük yuvarlak meyveleri boya yapımında kullanılmaktadır. Boyası için yetiştirilen bitki, halı ve dokuma sanayisinde kullanılmıştır (Somuncu, 2004). Süs bitkisi olarak bahçe duvarlarını saran Amerikan ve Gümüş Dantel Sarmaşığı'nda alanda bulunmaktadır.

4.2.6.Yerel Yerleşim Düzeni

Yerel yerleşim düzeni, bölgenin kültürel ve tarihi kimliğiyle doğrudan bağlantılıdır. Bir bölgenin sosyal, kültürel ve coğrafi özellikleriyle insanların yaşam alanlarını nasıl düzenlediklerini ve bunun süreç içerisindeki değişimi anlaşılabilmektedir. Topoğrafya, iklim, jeoloji, toprak yapısı gibi fiziksel etmenlerin yanı sıra toplum ve aile yapısı, yaşam biçimi ve tarihi olaylar gibi sosyal etkenler yerleşme düzenini oluşturan en önemli etkenlerdir (Büyükmihçi, 2000).

Talas şehrinin kuruluş sürecindeki ilk yerleşim faaliyetleri miladın ilk yıllarına dayanan 2000 yıllık tarihi bir geçmişe sahiptir. Yerleşimin en erken izleri, barınma ve savunma ihtiyacını karşılamak amacıyla yamaç ve vadilerde kaya oyma mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonraki süreçlerde insanlar bu kaya oyma mekanlar ile bağlantılı olarak bitişik nizamda kuzey-güney yönünde uzanan eğimli arazi üzerine yerleşmişlerdir (Şahankaya, 2022). Yamacı ayıran Neslihan Deresi'nin kuzeyinde kalan alan yerleşmenin yoğun olduğu güneydoğusunda kalan alan ise bağ-bahçe alanının yoğun olduğu bölgedir (Resim 17). Bunun sebebi, topografik olarak aşağıda yer alan düz arazilerin tarıma daha elverişli olmasıdır.

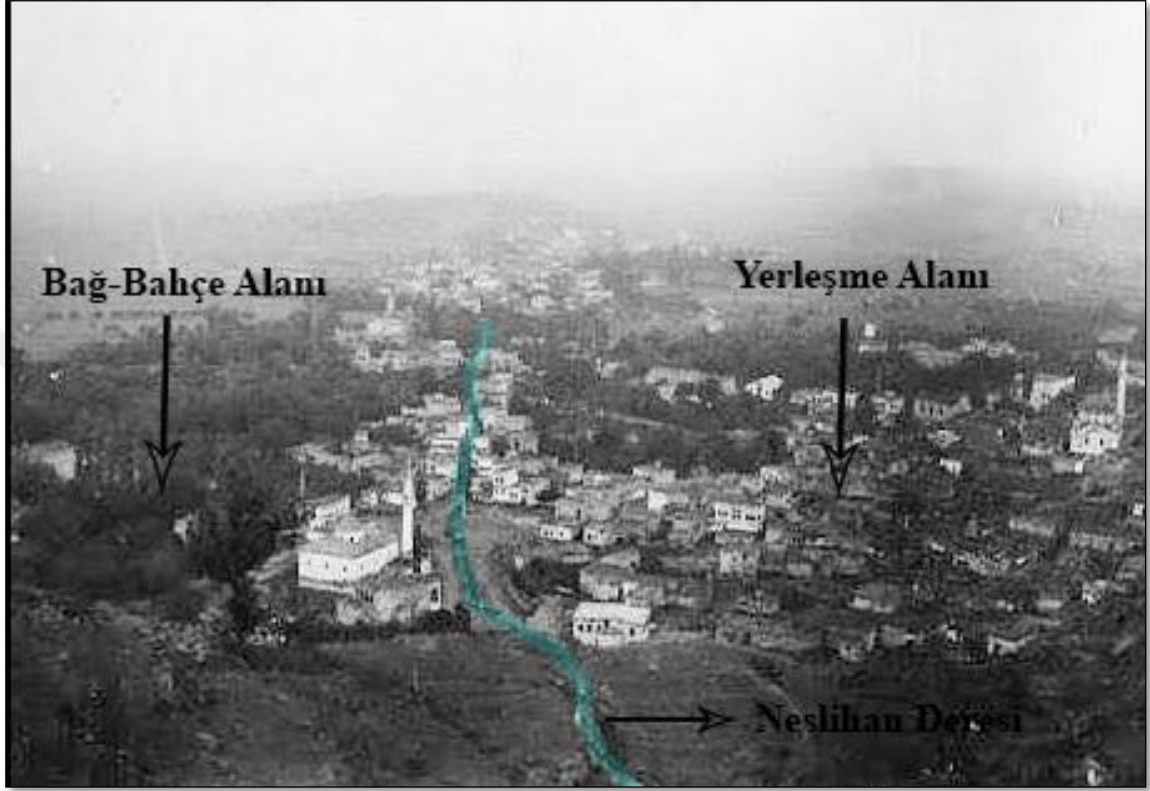
Çalışma alanı yerleşim şekline göre bağ-bahçe dokusu, tarihi kent dokusu ve ikinci konutlar olmak üzere 3 kategoriye ayrılmıştır (Harita 17). Bu kategorilerin her biri, bölgenin yerleşim düzenindeki farklı yönleri temsil etmektedir. Bağ-bahçe dokusu, tarım ve bağcılık faaliyetleri ile yoğunlaşmış yerleşim bölgelerini ifade ederken bu bölgelerde genellikle evlerin yanında ya da yakınında bahçeler ve tarım alanları bulunmakta ve insanlar bu alanları dinlenme amaçlı ya da dönemsel olarak kullanmaktadır. Tarihi kent dokusu ise tarihi değeri olan, kültürel miras açısından önem taşıyan bölgelerdir. Burada genellikle eski yapılar, tarihi kalıntılar ve kültürel anıtlar bulunmaktadır. Üçüncü kategori olan ikinci konutlar, villa tipi genellikle orta- üst gelir grubunun kullandığı evlerdir. Bir bölgenin yerleşim düzeni sadece fiziksel yapıları değil, aynı zamanda insanların sosyal etkileşimlerini, geleneklerini ve günlük yaşamlarını da yansıtmaktadır.

Harita 17: Doku Analizi

Çalışma alanının yerleşme özellikleri incelenirken saha çalışması sırasında sokak yapısı, konutlar, konut bahçeleri, bahçe duvarları ve parselasyon dikkate alınmıştır. Özellikle Harman Meydanı, Kçüköy Mahallesi Ali Saip Paşa Caddesi, Kazım Paşa Caddesi ve Erhan Caddesi boyunca yoğunlaşan tarihi doku, alanın geçmişle olan kültürel bağını ve önemli sivil mimarlık örneklerini bulundurması açısından önemlidir. Değişen sosyal, kültürel ve ekonomik yapıya bağlı olarak yapılarda kullanılan malzeme, teknik, plan ve cephe özellikleri tarihi kent dokusunu oluşturmaktadır. Tarihi kent dokusunun yerleşme özellikleri incelendiğinde; konutların genellikle bitişik nizamda ve 1 ya da 2 katlı olduğu görülmektedir. Konutlar genellikle taş malzeme kullanılarak yığma sistemde

yapılmıştır. Alanın topoğrafyası yapıların konumlanmasında ve mimarisinde etkili olmuştur. Eğimli arazi üzerine yerleşilmesinin sonucu olarak yapılar arasında kot farkları bulunmaktadır.

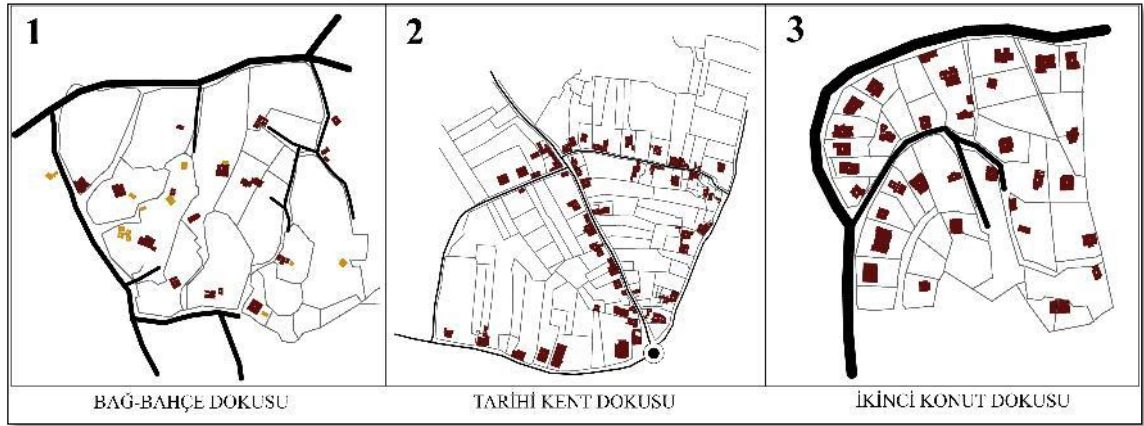

Resim 17. Talas 1950 (Anonim, 2024d)

Çalışma alanı içerisindeki yerleşme özellikleri incelendiğinde, tarihi kent dokusu sokağa cepheli lineer bir şekilde oluşmuşken bağ-bahçe dokusu içerisindeki konutlar dağınık bir şekilde bulunmaktadır. İkinci konut dokusu içerisinde ise daha büyük konutlar nizami bir şekilde sıralanmıştır (Şekil 8). Yerleşme özelliklerinin çalışma alanı içerisindeki konumları numaralandırılarak Harita 16’da gösterilmiştir.

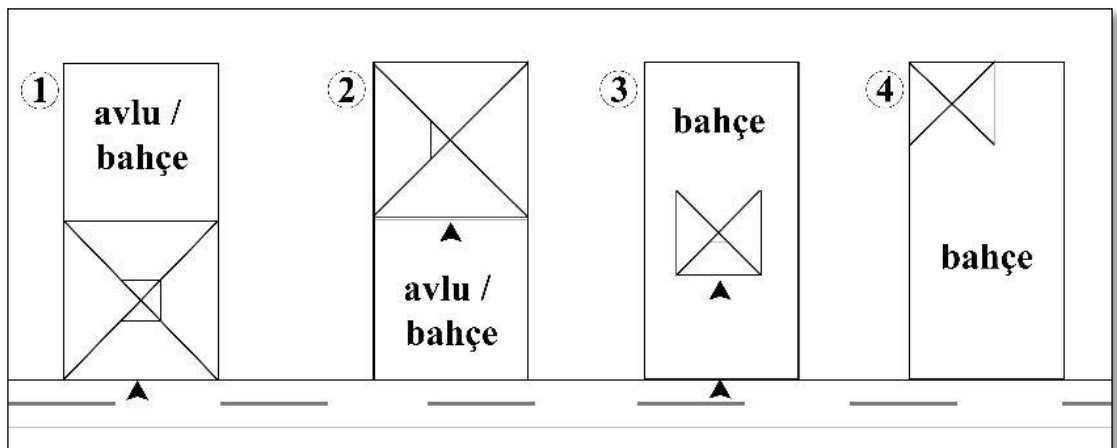
Tarihi kent dokusu içerisinde genellikle küçük parsellerden oluşan yerleşme dokusu, bitişik nizamda doğrudan sokakla ilişkili, avlusu ya da bahçesi olan yapılardır.

Yapıların parsel içindeki konumuna bağlı olarak ön, arka ya da yan bahçeleri olabilmektedir. Tarihi kent dokusu incelendiğinde, konutlar parseldeki konumuna göre 4 farklı şekilde bulunmaktadır (Şekil 9).

Şekil 8: Yerleşme Doku

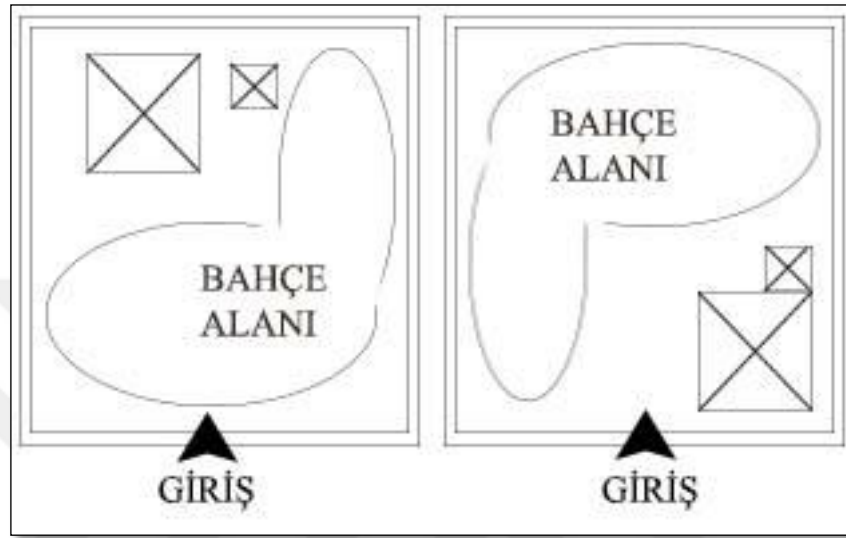
Dikdörtgen planda biçimlenmiş parsellerde sokağa cepheli yapılar tarihi kent dokusunu oluşturmaktadır. Çoğunluğu kentsel sit sınırları içerisinde yer alır ve bahçesi ya da avlusu arka plandayken yapı doğrudan sokak ile bağlantılıdır. Malzeme ve yapım tekniği açısından birbirini tekrar eden yapılar cepheleriyle sokakları tanımlamaktadır. Sokağa açılan kapılar ile üst kat çıkmaları, Talas sokaklarının karakteristik yapısını oluşturmaktadır. Sokaklar dönemin gereksinimlerine göre şekillenmiş, yaya ulaşımının belirgin bir rol oynadığı 19. yy'da insan ölçülerine uygun olmasının yanı sıra ulaşım için kullanılan at, eşek gibi binek hayvanlar ile at arabalarının rahatça geçebileceği geleneksel sokak dokuları oluşmuştur.

Şekil 9: Tarihi Doku Konut- Parsel İlişkisi

Bağ-bahçe dokusu birbirine uzak, dağınık ve bağımsız olarak bulunan konutlardan oluşmaktadır. Evler genellikle büyük bahçeler ile çevrelenmiştir. Bu bahçelerde tarımsal

faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Organik bir şekilde gelişen yerleşme dokusunda konutlara bahçeden ya da yoldan ulaşılmaktadır. Yığma taşlar ile örülmüş duvarlar ile birbirinden ayrılan bahçelerde konut haricinde depo ya da ahır olarak kullanılan ayrı bir yapı da bulunmaktadır (Şekil 10).

Şekil 10: Bağ-bahçe Dokusu Konut-Parsel İlişkisi

4.2.7. Sirkülasyon

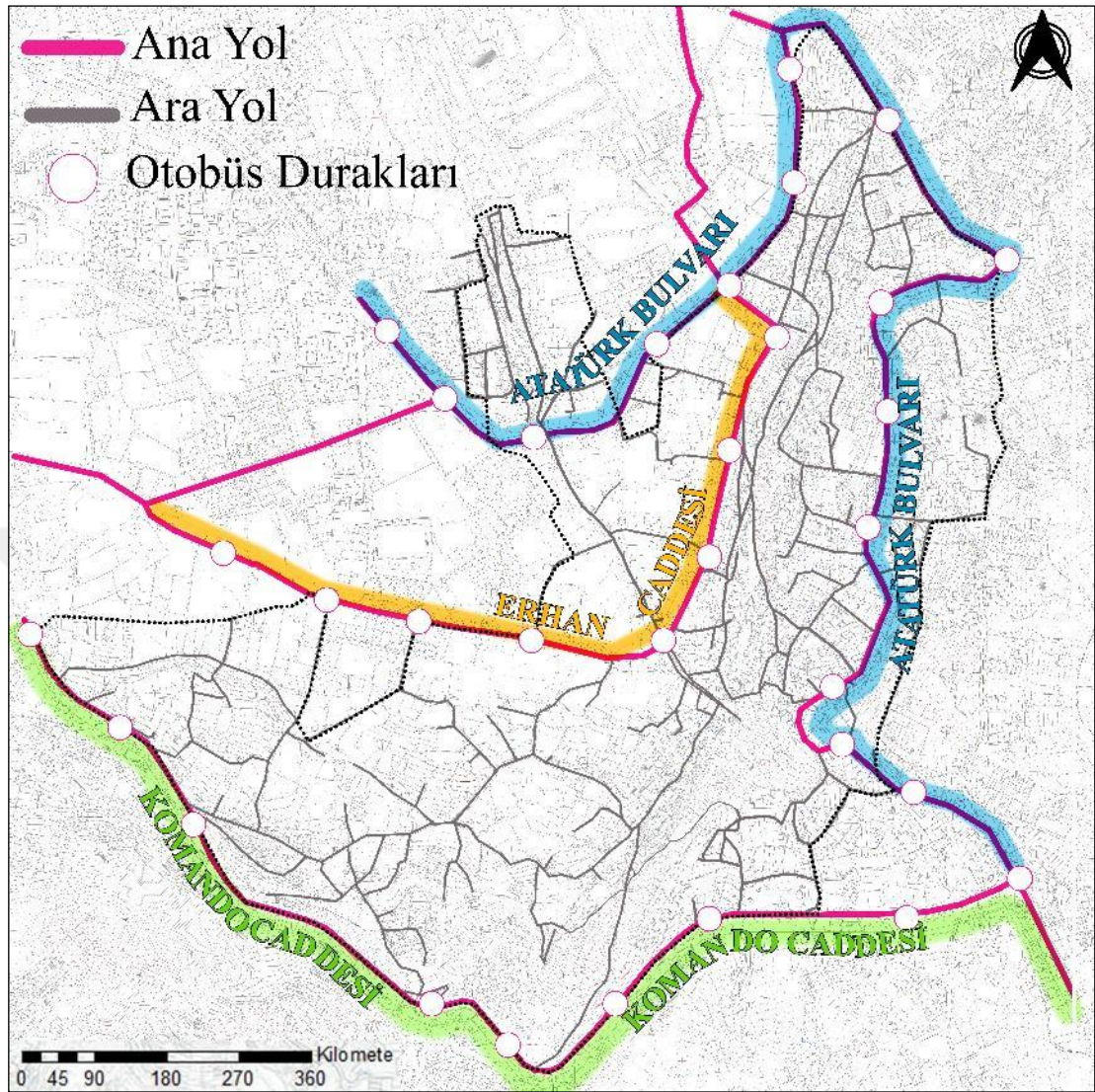
Kentsel dolaşım, bir bölgedeki insan hareketliliği ve bu hareketliliği sağlayan altyapı sistemlerini kapsamaktadır. Toplu taşıma, yaya ulaşımı, bisiklet, özel araç gibi birçok ulaşım şekli bulunmaktadır. Bu dolaşım ağı, kent içindeki farklı bölgeleri birbirine bağlayarak insanların günlük aktivitelerine olanak sağlamaktadır. Çalışma alanı içerisindeki hareketliliği ve sirkülasyonu anlayabilmek için yol ağı, ulaşım hatları, toplu taşıma durakları ve istasyonları, trafik akışı ve yönlendirme, trafik yoğunluğu konularına değinilmiştir. Bunun yanı sıra dolaşımın kültürel ve tarihi bağlamı içindeki yerinin vurgulanabilmesi, mimari yapılar ve tarihi izler ile sağlanmaktadır. Bunlar; eski tren istasyonları, antik yollar, köprüler ve yol ağları gibi tarihi altyapı unsurları olabilir.

Alanın kent ile bağlantısı ana yollar ile sağlanmaktadır. Kayseri – Talas yolu Talas Bulvarı olarak bilinen ve devamında Atatürk Bulvarı ile Halef Hoca Caddesi'ne bağlanan ana taşıt aksları bulunmaktadır. Çalışma alanı içerisindeki Erhan Caddesi, Atatürk Bulvarı ile bağlantılıdır ve şehir içi toplu taşıma bu caddeler üzerinden sağlanmaktadır. Yukarı Talas'a ulaşım ise Komando Caddesi ve Atatürk Bulvarı ile

olmaktadır. Şehir içi ulaşım ağında önemli bir konuma sahip olan bu aks devamında Atatürk Bulvarı'na bağlanmaktadır. Bölgedeki ana yollar ve bu yollar üzerinde bulunan duraklar Harita 18'de gösterilmiştir. Harita incelendiğinde topoğrafyaya bağlı olarak yolların kuzey-güney doğrultusunda geliştiği görülmektedir. Yine topoğrafyaya bağlı olarak yollar eğimin arttığı yerlerde merdivenleşmiş, üst kotlara ulaşım kolaylaşmış, bu merdivenler sayesinde insan hareketliliği sağlanmıştır. Bağ-bahçe dokusu içerisinde çıkmaz sokaklar (Resim 18) bulunmaktadır. Bu yollar, konuta, tarım alanlarına ya da bahçeye erişimin sağlanması için organik olarak gelişmiş yollardır. Bunun yanı sıra arazinin yapısı da çıkmaz sokak oluşumunda etkili olmuştur. Çıkmaz sokaklar fiziksel bir altyapı olmak dışında kültürel etkileşim açısından da önemlidir.

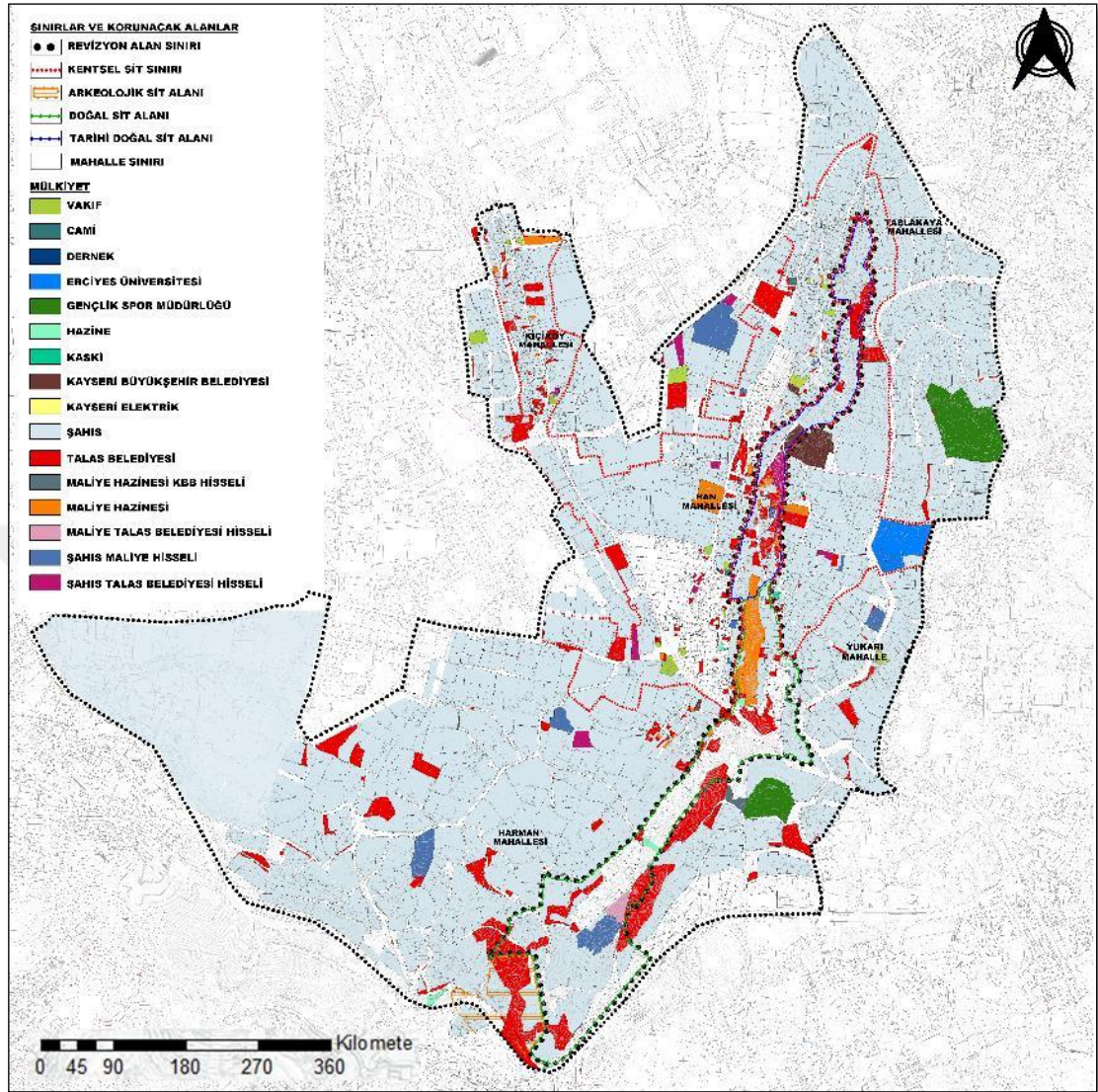
Resim 18. Alanda Bulunan Çıkmaz Sokak Örnekleri ((Duman E. Arşivi)

Harita 18: Ulaşım Hatları

4.2.8.Mülkiyet

Çalışma alanı içerisinde yer alan konutların çoğu özel mülkiyettir. Mübadele döneminde Ermeni ve Rumların zorunlu göçleri sonrası birçok mülk Türklere geçmiştir. Kamu mülkiyetinde bulunan alanlar ise genellikle geleneksel konut dokusu içerisinde yer almaktadır. Talas ve Büyükşehir Belediyesi'ne ait ticarethaneler, Gençlik Spor Müdürlüğüne ait konuk evi ve sosyal tesisler bulunmaktadır. Bunların yanında Devlet hazinesi, dernek, vakıf arazileri de bulunmaktadır (Harita 19).

Harita 19: Mülkiyet Haritası (Anonim, 2023)

4.2.9. Geleneksel Mimari

Talas, kendine özgü geleneksel konut mimarisi örneklerini içeren tarihi geçmişiyle öne çıkan bir yerleşmedir. İklim koşulları ve topoğrafya dikkate alındığında farklılaşan mevsimsel kullanımı ve mimari düzenlemeleri ile karakterize edilmektedir. Türk, Ermeni ve Rumların bir arada yaşadığı Talas'ın geleneksel kent dokusu, dokuya uyumlu yerel malzeme ile inşa edilmiştir. Yapıların temel malzemesi olan taş, bölgedeki taş ocakları ve doğal çevrenin sağladığı imkanlar dahilinde kullanılmıştır. Aşağı Talas ve Yukarı Talas arasındaki topoğrafik farklılık, yapıların oluşumunda rol oynamıştır. Geleneksel kent dokusu, yaz ve kış aylarında kullanılan küçük ve bitişik nizamda

yapılardan oluşmaktadır. Burada gözlemlenen yüksek yapı yoğunluğu sınırlı arazi kullanımını ve toplumsal etkileşimin dinamiklerini yansıtmaktadır.

Binaların biçimlenmesinde coğrafi etkenlerin yanı sıra ev sahiplerinin ekonomik durumu ve inançları da etkili olmuştur. Farklı kültürlerin bir arada yaşadığı tarihi Talas evleri çoğunlukla iki katlıdır. Üst katlar yazlık, alt katlar ise kışlık olarak kullanılmaktadır. Zemin katlar ise bağcılık kültürünün bir yansıması olarak ahır ve depo işlevine ayrılmıştır. Bu işlevler bahçeye ayrılan alanın daha büyük olduğu evlerde bahçenin içerisinde yer almıştır (Resim 19).

Resim 19. Ahır ve Depo Alanları (Duman E. Arşivi)

Evlerde bulunan mahzen, soğukluk ve depo gibi mekanlar (Resim 20), geçmişte tarım ve hayvancılık ile uğraşan halkın ihtiyaçlarına yönelik olarak inşa edilmiştir. Soğukluklar, yazın serin kışın sıcak olması sebebiyle yiyeceklerin uzun süre saklanmasını sağlamıştır. Eğimli bölgede inşa edilmiş konutların zemin katlarında topoğrafyaya bağlı olarak kaya oyma mekanlar soğukluk olarak kullanılmıştır. Bodrum katta bulunan ve kiler olarak kullanılan bu mekanlar zerzemi olarak adlandırılmaktadır.

Resim 20. Atasoy Konağı'nın Mahzeninden görünüş (Duman E. Arşivi)

Talas bağlarında üzümlerin ezilerek suyunun çıkarıldığı; şarap, pekmez, sirke yapımında kullanılan üretim teknesi/mekânı olarak karşımıza çıkan şirahaneler, mahzenlerin bir köşesinde bulunan taştan yapılmış ya da kayadan oyulmuş mekanlardan oluşmaktadır. Türkler bu mekanları “Zerzembî” Ermeni ve Rumlar “Şirahane” olarak adlandırmaktadır. Bu mekanların tavanında yer alan, mutfak ya da taşlığın zemininde bulunan şirahane deliği (Resim 21) olarak bilinen boşluklardan ürünler mahzene konulmaktadır.

Talas'ın geleneksel konut mimarisi incelendiğinde, taşlık olarak adlandırılan evlerin girişinde tokana (yemeğin piştiği yer), ahır, samanlık, depo, tuvalet gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu mekanlar geçmişin günlük yaşam pratiklerini günümüze yansıtmaktadır. Evlerin üst katlarında sofa etrafında odalar sıralanmaktadır. Sofa (Resim 22), Türk mimarisinde Osmanlı döneminden itibaren misafirleri ağırlamak amacıyla oturma odası niteliğinde kullanılan bir mekandır. Genellikle yüksek tavanlı, geniş ve dikkat çekici süslemeler ile bezenmiştir.

Resim 21. Yaman Dede Konağı ve Atasoy Konağı'ndaki Şirahane Delikleri (Duman E. Arşivi)

Resim 22. Atasoy Konağı Sofası (Duman E. Arşivi)

Bağ Evleri

Genellikle yazlık olarak kullanılan bağ evleri, üzüm ile çeşitli meyve ağaçlarının bulunduğu bahçeler ile kısa süreli yaşam alanı olan sade yapılardır. Yeşil doku içerisinde bulunan bu yapılar, oldukça büyük bahçeler içerisinde birbirine uzak olarak konumlanmıştır. Kullanım amaçları bağ bahçe işlerine yönelik olduğundan, bağ sahiplerinin “bağı gördürme” sırasında temel ihtiyaçları karşılayacak şekilde inşa edilmiştir. Çoğunlukla tek bir mekândan oluşan, tek odalı ve küçük yapılar olan bağ evlerinin malzemesi taş, yapım tekniği yığmadır. Bu yapıların alt katları genellikle depo olarak kullanılmıştır.

Özgünlüğünü koruyan bağ evleri (Resim 23 ve 24), günümüzde kullanılmayan bakımsız evlerdir. Su kaynaklarının yetersizliği, sosyo-kültürel ve ekonomideki değişimler, kentlerin büyümesi gibi faktörlere bağlı olarak bağ evlerinin kullanımı giderek ilgi azalmıştır. Talas’ın bağ evlerine günümüzde çok az rastlanmaktadır.

Resim 23. Geleneksel Bağ Evleri (Duman E. Arşivi)

Resim 24. Gedine İçinde Bulunan Bağ Evi (Duman E. Arşivi)

4.2.10.Tescilli Yapılar

Kentsel Sit sınırları içerisinde dinsel (7), kültürel (18) ve sivil mimarlık (90) örneklerinden oluşan toplamda 115 adet taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır. Farklı kültürlerle ve etnik yapılara tanıklık eden alanda farklı yapı türleri bulunmaktadır. Han, Harman, Kçüköy, Tablakaya ve Yukarı Mahalle olmak üzere 5 mahalle çalışma alan sınırları içerisine girmektedir.

4.3.TOPLUMSAL ANALİZLER

4.3.1.Tarım ve Hayvancılık Faaliyetleri

Talas geçmişte tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı bir bölge olmuştur. Topografya, kayaç yapısı, toprak türü ve iklim gibi etkenler tarım faaliyetlerinin yayılışında etkili olmuş buna bağlı olarak tarım arazileri ovaya doğru gelişmiştir. Geçmişte tarımsal faaliyetlerin yürütülmesi ekonomik amaçlı iken günümüzde aileler kendi ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde bahçelerinde bu faaliyetleri sürdürmektedir. Resim 25 ve 26'de Tablakaya, Kçüköy ve Harman Mahallelerine ait 1960 tarihli tarım arazileri, bağ ve bahçeler gösterilmiştir.

*Resim 25. Tablakaya ve K       Mahalleleri arasında kalan Tarım Arazileri 1960
(Tuzcu, 2017)*

Resim 26. Harman Mahallesi Yukarıdan Görünüş 1960 (Tuzcu, 2017)

Doğal şartlara bağılı olarak tarım faaliyetleri yanında hayvancılık ile de uğraşmaktadır. Geçmişte ulaşımla da kullanmak amacıyla at ve eşek yetiştirildiğı bilinmektedir. Günümüzde ise kısıtlı alan ve imkanlar ile hayvancılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü görülmektedir (Resim 27).

Resim 27. Harman Mahallesiinde Küçükbaş Hayvan Varlığı (Duman E. Arşivi)

4.3.2. Bağcılık/Bahçecilik Faaliyetleri

Türkiye’de bağcılık, yıllara dayanan köklü bir kültürel gelenektir. Bağcılığın Türkiye’nin hemen hemen her yerinde yapılan bir tarım çeşidi olmasının nedeni üzümün iklim ve toprak seçiciliğinin olmamasıdır. Üzüm yetiştirmenin kolaylığı ve her yerde yapılabilmesi çoğu aile için geçim kaynağı olmaktadır. Tarımsal ve ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda kendi ihtiyaçları için gıda üretiminin bir yolu olarak da görülmektedir.

Kayseri’nin Erciyes Dağı eteklerinde yer alan geniş bağ alanları şehrin işleme ve gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Erciyes volkan Dağı’nın varlığı çeşitli geçici yerleşmelerin oluşmasına sebep olmuştur. Ova seviyesine yakın olan yerlerde (1100 m-1500 m arası) bağlar, bağların bir üst bölümünde ise köyler yer alırken köylerin üstünde yaylalar bulunmaktadır. Su varlığının az olduğu ova ve platolar ile dağ yamaçlarında en çok üzüm bağları bulunmaktadır. Yüksek rakımlı Kayseri bağlarında daha serin havanın etkisiyle alçak rakımlı bağların meyvelerine ek olarak erik, elma, armut, kiraz ağaçları da bulunur. Su kaynaklarının bol olduğu yüksekliklerde ise üzüm çubukları yerine ağaçlara sarılmış ya da duvarları kaplayan üzüm asmaları yer almaktadır (İzbırak, 1947).

Kayseri’de bağcılık kültürü, yaylaya çıkma düşüncesi ile aynı amaçlar etrafında gelişmiştir. Yazın sıcakların artmasıyla birlikte insanlar daha havadar mekanlara mevsimsel olarak göç etmektedir. Özellikle Temmuz ve Ağustos aylarında sıcakların artmasıyla birlikte insanlar Erciyes’in eteklerindeki serin ve sakin yüksekliklerine basit

ve taştan evler yapıp etrafına bağ ve bahçelerle çevrelemiş ve bu alanlarda farklı bir yaşam şekli oluşturmuşlardır (Erkiletlioğlu, 2012). 1950’li yıllara kadar Kayseri’de bağcılık, sadece yazlık (sayfiye) ihtiyacını karşılamak amaçlı değil, aynı zamanda ekonomik amaçlıdır. 1950’lerden sonra değişen ekonomik yapı ile bazıları için sadece yazlık ihtiyacını karşılayan alanlar olmuştur (Türkten, 1998). 1950’li yıllarda Talas, bağ ve bahçeleriyle dönemin ünlü sayfiye alanlarından biri olmuş özellikle Kçüköy ve Harman Mahalleleri Yaz-kış oturulan yerleşik alanlar olmuştur. Cumhuriyet Dönemi’nde yapılan nüfus mübadelesi ile Yukarı Talas ve Tablakaya mahallelerinde oturan Rumlar Yunanistan’a dönmüş, böylelikle Talas devamlı oturulan bir yerleşim yeri olmaktan çıkmıştır.

Talas bağları “*Nisan sonları ve mayıs ayı başlarında Talas’ın üst üste sıralanmış teraslarını süsleyen badem, kiraz, elma ve benzeri ağaçların çiçekleri, insanı sarhoş ederek bir renk cümbüşü, güzel koku ve söze dökülmesi zor bir ziyafet sergilerdi.*” (İmamoğlu, 2014). Bu bağlardaki temel uğraşlar; ağaç, asma ve çubukların budanması, gübrenmesi ve aşılmasıdır. Meyve ağaçları ve üzümler bağ sahibinin isteğine göre çeşitlilik göstermekte, karadut, kıızılcık, alıç, muşmula gibi birçok meyve bağlarda yetiştirilmektedir. 16. yy’da Talas köyünden alınan vergiler incelendiğinde çoğunlukla meyve ve sebzelerden alındığı görülmektedir. Bu verilere bakıldığında o dönemdeki üretimin ekonomik amaçlı olduğu söylenebilir. Cehri bitkisi geçmiş dönemde Kayseri ve genelinde yaygın olarak yetiştirilmiştir. Talas ise cehri üretiminin önemli ölçüde yapıldığı bölgelerden biri olmuştur (Somuncu, 2004).

1834 tarihli temettuat defterlerinde Kayseri genelinde 4749 Müslüman haneden 117’sinin çoğu şehir merkezinde olan yazlık bahçeleri ve 2646’sınında bağ bulunmaktaydı 20.yy.ın başlarına gelindiğinde merkezde 12811 haneye karşılık 1675 bahçe ve 6068 bağ bulunmaktadır (Erkiletlioğlu, 2012). 19. Yy. Talas’ında ise 11.515 dönüm tarım arazisi bulunmaktadır. Bu arazilerin 5.231 dönümü tarla, 1.431 dönümü bağlık-bahçelik 26 dönümü dutluk, 1554 dönümü ise cehriliktir (Cömert, 2010).

Kökeni Farsça olan “bağ” sözcüğü TDK’de “Üzüm kütüklerinin dikili bulunduğu toprak parçası” “bahçe” sözcüğü ise “Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2024). Kayseri’de bağ ve bahçeler bir arada bulunabilmektedir. Yazlık, yazlık ev veya zevk için kullanılan yer olarak geçen

“sayfiye” ile “bağ” kavramları arasında benzerlik bulunmakta, şehrin çevresinde bulunan köy ve kasabalarda “Sayfiye” adı verilen yazlıklar bulunmaktadır. Sayfiye yeri olarak nitelendirilen Talas, yamaçlarından akan bol su varlığı ile diğer bağ alanlarından ayrılmaktadır.

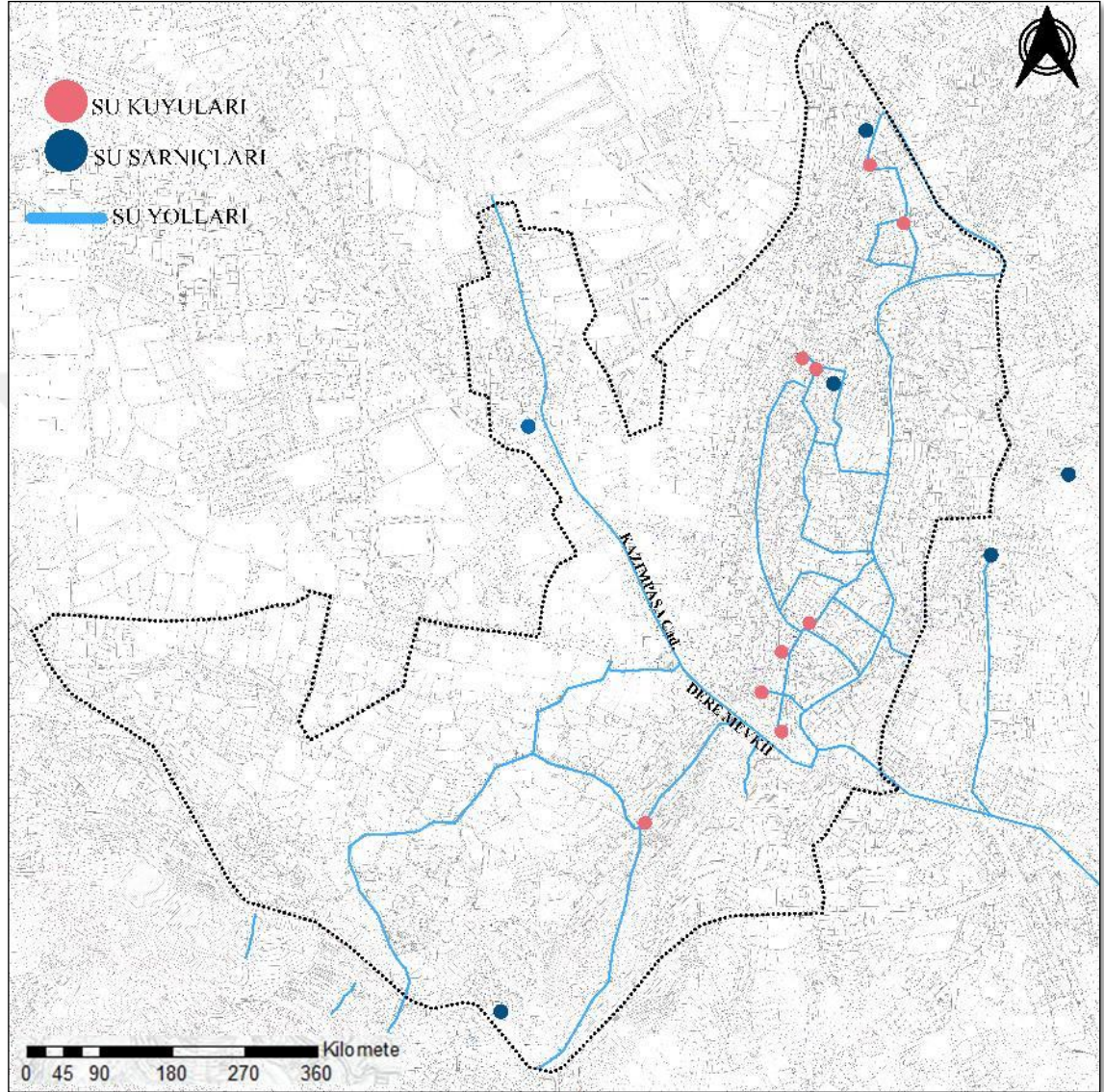
Doğal peyzajın kültürel peyzaja dönüşümündeki süreç, bağcılık faaliyetleri ile doğrudan ilişkilidir. İnsanın doğayı anlamaya ve uyum sağlamaya yönelik çabaları, sonrasında doğayı kontrol etmeye ve kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelmiştir. Bu süreçte doğal peyzaj unsurları (bitki örtüsü, topoğrafya, su kaynakları vb.) insan müdahalesi sonucunda kültürel peyzaja dönüşmüştür. Bağcılık ise insanın doğayla etkileşimi ve onu kendi ihtiyaçlarına göre nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla bağ alanları doğal peyzajın kültürel peyzaja dönüşümünü yansıtan önemli alanlar olmuştur.

Bağcılık, medeniyetlerin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamlarını etkileyen uzun yıllardır süregelen bir tarım geleneği olmuş, tarımsal faaliyetlerin yanı sıra sosyal etkileşimin ve topluluk bilincinin de gelişmesinde etkili olmuştur. Bağ evleri ise yaşam alanı olmakla birlikte tarımsal faaliyetlerin merkezi olmuştur. Yapımında kullanılan malzeme ve teknikler, bağcılığın gereksinimlerine uygun olarak şekillenen mimari özellikler bağ evlerinin yerel kimliğini yansıtarak kültürel mirasın önemli bir parçası olmuştur.

4.3.3. Su Kullanımı

Yaşamın temel kaynağı olan su, medeniyetlerin oluşmasında ve gelişmesinde etkili olmuştur. Talas’ın biçimlenmesi ve gelişmesinde de etkin rol oynayan su, Erciyes Dağı eteklerindeki kaynaklardan su kanalları aracılığıyla kente ulaştırılmıştır. Kente ulaştırılan su, kaya oyma mekanlarda ve sarnıçlarda depolanmış, bağ ve bahçe gibi tarım alanlarının sulanmasında kullanılan su, çeşmeler aracılığıyla mahallelere ve evlere taşınmıştır. Özellikle ilkbahar aylarında karların erimesiyle başlayan doğal bir süreç, Harmandere mevkiindeki kayalıklardan sızan suların, zamanla bir şelale oluşturmaya yol açmıştır. Bu su yolu Dere Sokak’ın bulunduğu mevkiiden Küçüköy Mahallesi’ne kadar Kazım Paşa Caddesi boyunca uzanmakta (Harita 20) ve aşağı mahallelerdeki tarım arazilerini sulayarak Talas Jandarma Komutanlığı’na kadar uzanmaktaydı (Şahankaya, 2022).

Talas'ın bağları Erciyes'in kaynak suları ile sulanmaktaydı günümüzde ise değişen iklim koşulları ve yeni sulama olanakları ile bu durum değişmiştir.

Harita 20: Çalışma Alanı Su Yolları, Su Sarıncıları ve Su Kuyuları

Neslihan Deresi, Harmandere ve Orta Ark olarak 3 farklı şekilde adlandırılan dere 1999 yılında doldurularak üstü kapatılmıştır.

Resim 28. 1950 yılı Harman Camii ve Harman Deresi (Anonim, 2024d)

Resim 29. 1965 yılı Kiçiköy Mevkiinde Harman Deresi (Anonim, 2024d)

Resim 30. 1972 yılı Harman Deresi ve Bağ Alanları (Anonim, 2024d)

Resim 31. 1945 yılı 1910-1920 yılı arası yapıldığı düşünölen Dolaylı Köprü ve Şelale (Anonim, 2024d)

Resim 32. 1960 yılı kışı karla kaplı Neslihan Deresi (Anonim, 2024d)

Bağcılığın en önemli unsurlarından olan su, bahçelere akarlar aracılığıyla aktarılmıştır. Akar, belirli bir coğrafi alanda yerel halk arasında yaygın olarak kullanılan bir terimdir. Genellikle küçük dere, çay ya da su kanallarını ifade etmek için kullanılır. Akarlar aracılığıyla bahçe içerisine alınan su, yine bahçe duvarları boyunca devam eden su kanalları ile komşu bahçelere aktarılmıştır. Bu sistem ile akarlar cepheleri olmayan bahçeler de sulanmıştır (Resim 33).

Resim 33. Su Kanalları Sistemi (Duman E. Arşivi)

Alanın su ihtiyacının karşılandığı bir başka yapı su kuyularıdır. Yaz aylarında su kaynaklarının yetersizliği kışın yağın karların su ihtiyacını karşılayacağı düşüncesiyle su kuyuları depolama amaçlı yapılmıştır. Su kuyuları; mahalle, ev ve sokak kuyuları olmak üzere 3 şekilde karşımıza çıkmaktadır (Resim 34). Fakat günümüzde mahalle kuyularına örnek bulunmamaktadır. Sokak ve mahalle kuyularına su genellikle yağmur suları ya da doğal yeraltı suları gibi su kaynaklarından bu kuyulara doğal olarak sızardı. Bazı durumlarda, suyun kuyulara ulaşması için yönlendirme kanalları ya da basit su taşıma sistemleri de kullanılmıştır. Kuyular da insanların günlük su ihtiyacını karşılamak, hayvanları sulamak, tarımsal faaliyetlerde bulunmak amacıyla kullanılmıştır. Ev kuyuları (Resim 35) ise evlerin yakınında bulunan ev halkının su ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılan küçük ölçekli kuyulardır. Bu kuyular, evlerin günlük ve diğer kullanımlar için su temin etmek için yapılmıştır. Bazı evlerde birden fazla su kuyusu bulunmaktadır. Yerleşmelerin içinde ya da evlerin avlularında bazen de her ikisinde bu yapılar karşımıza çıkmaktadır. Kış aylarında kuyulardaki suyun donmaması ve içindeki suyun korunması için “kuyuya kar basma” olarak bilinen bir yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntem aynı zamanda kuyunun su ihtiyacını karşılamaktadır. Günümüzde bu kuyuların kullanımı yaygın değildir.

Resim 34. Sokak ve Avlu Kuyuları (Duman E. Arşivi)

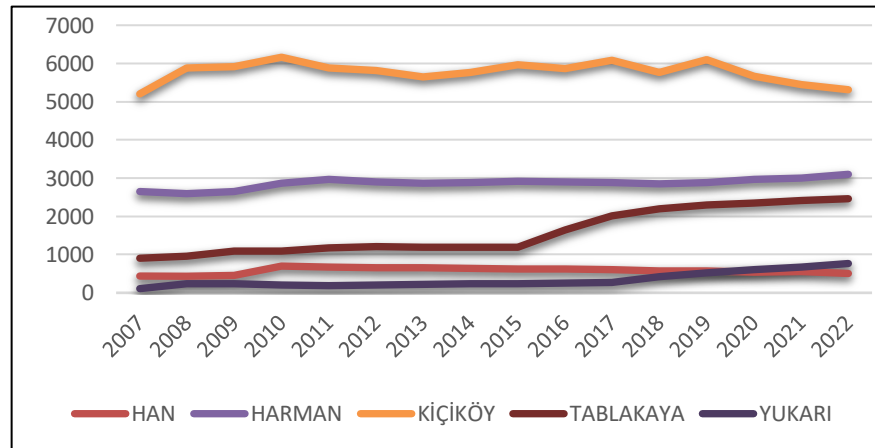
Resim 35. Ev İi Kuyuları (Duman E. Arşivi)

4.3.4. Demografik Yapı

Talas bölgesi, kültürel mirası, çeşitli etnik grupları ve ekonomik yapısı ile önemli bir merkez olmuştur. Talas, günümüz Kiçiköy Mahallesi dolaylarında kurulmuş olup 1180 yılında 500 hanelik bir Türk köyü olduğu bilinmektedir (Subaşı, 1998). Farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan Talas'ta, 16.yy. başlarında gelen Ermeni ve Rum toplulukları ile nüfusta hareketlilikler başlamıştır. 1520 yılı nüfus kayıtlarına göre, 1 mahallede Müslümanlar, 22 mahallede Rumlar ve 7 mahallede Ermeniler yaşamaktadır (Özsoy, 1991). Karahisar-ı Develi (Yeşilhisar) ve Talas Kazası nüfus yoklaması defterlerini inceleyen Demirci ve Kartal, Talas İlçesine ait 3 mahalle bulunduğunu (Han, Harman, Kiçiköy) ve bu mahallelerin toplam nüfusunun 888 olduğunu söylemektedirler (Demirci ve Kartal, 2014).

1844 tarihli 2020 numaralı Talas ve civarı Müslim nüfus defteri kayıtlarında; Han Mahallesi nüfusu 314 ve hane sayısı 139, Harman Mahallesi nüfusu 316 ve hane sayısı 137, Kiçiköy Mahallesi nüfusu 227 ve hane sayısı 100 olarak geçmektedir.

20.yy. başlarında yaşanan olaylar sonucunda Ermeni ve Rumlar göç etmiş ve nüfusta hızlı bir düşüş yaşanmıştır. 2023 yılı TÜİK verilerine göre Talas İlçesi, 168.172 nüfusu ile Kayseri'nin en kalabalık 3. ilçesidir. Çalışma alanını içeren mahallelerin yıllara göre nüfus değişimi Şekil 11'de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde nüfus ve nüfus hareketliliğinin en fazla olduğu mahallenin Tablakaya Mahallesi olduğu görülmektedir.

Şekil 11: Mahallelerin Yıllara Göre Nüfus Değişimi

Tablo incelendiğinde, nüfusun %51'ini kadınlar %49'unu erkekler oluşturmaktadır. Nüfusun yaşlara göre dağılımı incelendiğinde ise %69 ile 15-64 yaş arası, %22 ile 0-14 yaş arası, %9 ile 65 yaş üstü oluşturmaktadır.

Çalışma alanı yerleşme özelliklerine göre bağlık-bahçelik, geleneksel ve modern kent dokusu olmak üzere 3 bölgeye ayrılmıştır. Bu alanlardaki nüfus hesaplamaları konut sayısı ve hane halkı büyüklüğü (3.15 – Talas İlçesi Hane Halkı Büyüklüğü) kullanılarak hesaplanmıştır. Geleneksel doku içerisinde 303, bağ-bahçe dokusu içerisinde 232 ve modern kent dokusu içerisinde 146 konut bulunmaktadır. Yapılan hesaplamalar sonucunda bağ-bahçe alanında yaşayan insan sayısı 730.8, geleneksel doku içerisinde 954.45, modern kent dokusu içerisinde ise 459.9 kişi yaşamaktadır.

Aile yapısı incelendiğinde çekirdek aile tipinin yaygın olduğu görülmektedir. Talas kentsel sit alanı sınırları içerisinde ve çevresinde yaşayan yöre halkının bir kısmı kırsal yaşam tarzını sürdürürken bir kısmı kentsel yaşam tarzını sürdürmektedir.

Talas Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmalarına göre, geleneksel konut dokusunun kullanım süresi, mahallede yaşam süreleri düşünüldüğünde %80'inin yaşadıkları mahallelerde doğdukları tespit edilmiştir. Talas geleneksel dokusunda erkek nüfusunun %80'i Talas, %4'ü yakın kentlerden ve %2'si Doğu Anadolu Bölgesinden göç ettiği görülmektedir. Bu oranlara göre kullanıcı genelinin Kayserili (%91) olduğu söylenebilir (Anonim, 2023).

Saha çalışması sırasında yapılan görüşmeler sonucunda bağ evi niteliğindeki konutlar çoğunlukla yaz aylarında sayfiye amaçlı kullanılmaktadır. Bu konutlarda yaşayan insanlar Talas doğumlu olduklarını, kent merkezinde bulunan konutlarında yaşadıklarını yılın belirli dönemlerini bağ evlerinde geçirdiklerini belirtmişlerdir.

4.3.5. Sosyo-Ekonomik Yapı

Talas, farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Dönemin Rum ve Ermeni kesimi geçimlerini ticaret ve zanaat ile sağlarken bölgedeki Türkler tarım ve hayvancılık ile uğraşmışlardır. 1843 tarihli cizye defterlerinde, Han ve Yukarı Mahalleleri için 1 esvat (orta halli), 10 edna (fakir) vergisi alınmıştır (Yörük, 2013). 1844 tarihli Talas ve civarı müslim kayıt defterlerini inceleyen Barış, başta çiftçilik, ırgatlık, çerçi, bağcı, bostancı olmak üzere toplamda 41 meslek bulunduğunu

belirtmiştir. Bu durum o dönemdeki halkın büyük çoğunluğunun bağ, bahçe işleri yaparak geçimlerini topraktan sağladıklarının göstergesi olmuştur (Yıldırım, 2015). Bu kayıtlara göre Kiçiköy Mahallesi'nde en çok bulunan meslekler; çerçi, çiftçi, doğramacı, çoban, taşçı, kasap, merkepçi, tüccar, ırgad, tabib olarak geçerken Han Mahallesi'nde nakkaş, kömürcü, debbağ, çerçi, ekmekçi, berber, ırgad, bağcı, bostancı, katırcı Harman Mahallesi'nde ise debbağ, çerçi, bağcı, ırgad, katırcı, çiftçi fırıncı, bakkal, bostancı olarak kayıtlara geçmiştir. Bu verilere bakıldığında bağcılık ve bahçecilik ile uğraşanların Han ve Harman mahallelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanlardaki başlıca mahsullerin buğday, arpa, meyve ve ceviz olduğu ayrıca arıcılık ve hayvancılık ile de uğraşıldığı bilinmektedir (Demirci ve Kartal, 2014).

1915'te Ermenilerin 1923'te de Rumların gitmesiyle ticaret ve zanaat ile uğraşanların sayısı azalmış, ekonomik yapı durağan bir hale gelmiştir. Talas halkı 1930 ve 1960'lı yıllar arasında şoförlük yapmış Kayseri'de şoför denilince akla Talaslılar gelmiştir (Şahankaya, 2022). Kayseri sanayisinin gelişmesiyle birlikte yeni meslek dalları ortaya çıkmış, Talas işçi ve memur sınıfının yaşadığı üst gelir grubunun yazlık ve dinlenme ihtiyaçlarını karşıladığı bir yer haline gelmiştir. Kayseri kentinin hızla gelişmesiyle Talas mahalle olmuş, Talas'ın bağları ise hızlı kentleşme sonucunda giderek azalmıştır. Günümüzde ise Talas, sosyal ve ekonomik açıdan Kayseri'ye bağlı daha çok yerleşme alanları ve yazlıklarıyla öne çıkmaktadır.

4.3.6. Toplumsal Yapı

İnsanın içinde yaşadığı coğrafya, yaşam şekli ve sosyal yapının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Talas'ta özellikle geçmiş dönemde bağcılık ve tarıma dayalı bir yaşam biçimi benimsenmiş, bu durum, bölgedeki sosyal ilişkileri ve aile yapısını şekillendirmiştir. Ekonomik ve sosyal yapının oluşmasında etkili olan bağcılık faaliyetleri, işgücü ihtiyacına dayalı olarak birlikte çalışma kültürünü doğurmuş, bu sayede bir arada yaşayan aile bireyleri geniş aile yapısını oluşturmuştur. Aile içi dayanışmanın ve iş birliğinin güçlenmesiyle ortak mekanlarda geçirilen zaman artmıştır.

Geleneksel aile yapısının olduğu aile fertlerinin bir arada yaşadığı bu sistemde, yüz yüze ve samimi ilişkiler gelişmiş, bağ evlerinde geçirilen zaman aile bağlarının güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Toplumların ekonomik ve kültürel yapılarının etkisiyle bireylerin günlük yaşamda üstlendikleri görev ve sorumluluklar sonucunda

toplumsal roller oluşmuş bunun sonucunda kadın ve erkek arasında görev dağılımları yapılmıştır. Fiziksel güç gerektiren bağ-bahçe işlerini üstlenen erkekler, su kuyularının doldurulması, bağın bellenmesi, ağaçların budanması gibi işler üstlenirken, kadınlar ise genellikle ev işlerinin yapılması, kışlık hazırlıkları gibi faaliyetlerde bulunmuştur (Altuncuoğlu, 2018).

Bağ hayatı, güçlü komşuluk ilişkilerinin oluşmasında etkili olmuştur. Yaz aylarında bağa göç edilmesiyle birlikte cami, hamam, kahvehane, meydan gibi ortak mekanlarda bir araya gelen mahalle sakinleri, sosyal dayanışma ve yardımlaşma üzerine kurulu ilişkiler geliştirmiştir.

Resim 36. 1980 Yılı Harman Mahallesi Sakinleri Kapı Önü Oturması (Şahankaya, 2022)

Günümüzde ise modern kentleşmenin sonucunda giderek azalan komşuluk ilişkileri ve mahalle kültürü farklı bir boyut kazanmıştır. Geleneksel aile yapısını sürdüren birkaç aile dışında Talas'ta çekirdek aile yapısı görülmekte eskisi kadar olmasa da komşuluk ilişkileri halen devam etmektedir.

4.3.7. Somut Olmayan Kültürel Miras

Bağcılık faaliyetleri, insanların bir araya gelerek pazarlar, festivaller, gelenekler ve diğer etkinlikler ile topluluk üyeleri arasında sosyal etkileşimi sağlamaktadır. Şahankaya, eskiden Talas'ta üzüm toplama vakti geldiğinde Ali Dağı'nda çıra (ataş) yakıldığını, ateşin yakılması üzümlerin toplanması (bağ bozumu) için en uygun zamanın geldiğini ve ateşin yanmasıyla birlikte tüm bağlarda üzümler festival havasında toplanıldığını ifade etmiştir. *“Vesile Bingöl Avcı, Harman Mahallesi'nin kızı, Tablakaya Mahallesi'nin gelini, namıdiğer ‘Terzi Vesilesi’ şu an 81 yaşında. Anneme “çıra yanması” konusunu sordum. O da ceviz toplama zamanı olarak açıkladı. Hatta bir de deyiş söyledi, “Çıra yanmayınca ceviz mi kavlar, yürek yamayınca gözler mi ağlar” diye. Ayrıca çıra yanması kışa hazırlığa başlama olarak da addedilir.”* (Şahankaya, 2022).

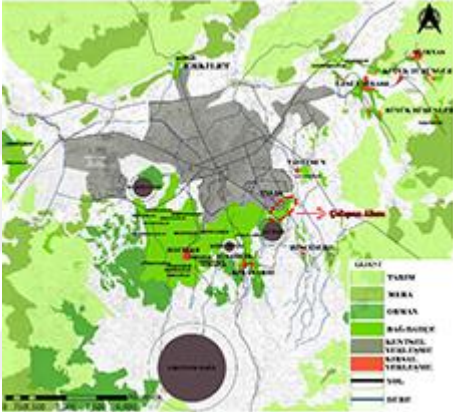
Resim 37. 1960 Yılı Eşel Ailesi Bağ Bozumunda (Şahankaya, 2022)

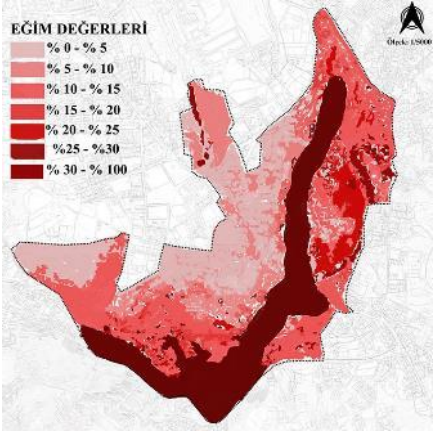
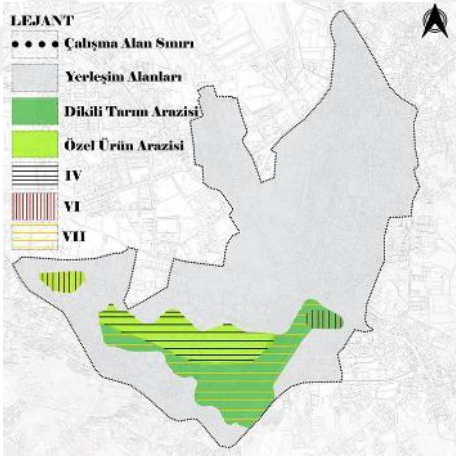
4.4.Talas Bağ Yerleşmelerinde Kültürel Peyzaj Niteliklerinin Değerlendirilmesi (Çözümlemesi)

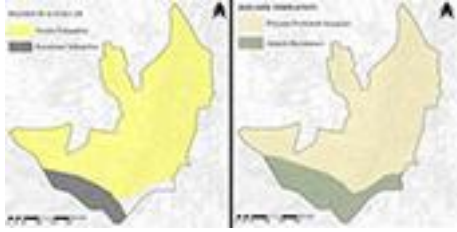
Bu bölümde, bir kültürel peyzaj örneği olarak Talas bağ yerleşmesinin karakteristik özelliklerinin kaynağı olan unsurlar ortaya konacak ve bu unsurların kültürel peyzaja nasıl katkı verdikleri ve onu nasıl şekillendirdikleri konusunda değerlendirmeler yapılacaktır. Bu kapsamda araştırma kurgusu önerisine göre bir önceki başlıkta yer alan alansal-yerleşme-toplumsal ölçekte toplanan analiz verileri altında sıralanan başlıklar bu bölümde doğal, kültürel ve toplumsal nitelikler olarak 3 başlık altında tablolara ayrılarak gruplandırılmıştır. Bu başlıklar altında değerlendirilen analiz verileri ayrı ayrı ele alınarak kültürel peyzaja katkıları ve etkilerinin nasıl olduğu değerlendirilmiştir. İlk

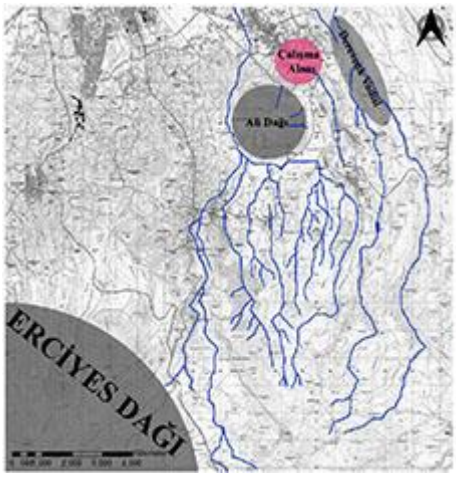
olarak tablo 10’da doğal nitelikteki unsurlar sıralanmıştır. Tablo 11’ de kültürel nitelik taşıyan unsurlar, tablo 12’te ise toplumsal nitelik taşıyan unsurlar sıralanmış ve kendi içlerinde değerlendirmeleri yapılmıştır. Son olarak Talas bağ yerleşmesine kültürel peyzaj niteliği kazandıran karakteristik özellikler belirlenmiştir.

Tablo 10. Kültürel Peyzajın Doğal Nitelik Taşıyan Unsurları

DOĞAL NİTELİKLER		Kültürel Peyzaja Katkı ve Etki Düzeyi
Coğrafi Konum	 Kayseri kenti bağ alanları haritasında görüldüğü üzere Talas bağları bulunduğu konum itibariyle yeşil dokunun bir parçasını oluşturmaktadır.	Kayseri ovasını kuşatan Erciyes, Yılanlı ve Ali Dağı arasında kalan Hacılar'dan başlayarak Hisarcık, Kıranardı, Zincidere şeklinde devam eden ve Tavlusun üzerinden Gesi Bağları'na bağlanan yeşil bir kuşağın halkası olarak Talas bağları coğrafi olarak yer almaktadır. Bağ faaliyetleri bu kuşağın parçası olarak burada yer tutmuş ve aynı zamanda bu kuşağın sürekliliğini sağlamıştır.

Topoğrafya	 Eğim haritasında görüldüğü üzere yerleşim genelinde eğim %5 ile %15 aralığında olup bağcılık faaliyetleri için uygundur.	Talas Bağları'nda yamaçlar ve falezler teraslanarak bağ faaliyetleri için kullanılırken düz arazilerde bahçecilik işleri ve bağ evlerinin yer aldığı görülmektedir. Bu teraslar ve doğal alandaki bitki varlıkları çok özgün bir peyzajın ortaya çıkmasını sağlamışlardır.
Toprak Yapısı	 Toprak yapısı haritasında görüldüğü üzere 4, 6 ve 7.sınıf araziler bulunmaktadır. 4.sınıf arazi aynı zamanda özel ürün arazisiyken 7.sınıf arazi dikili tarım arazisi olarak geçmektedir. Bu alanlar bağcılık için uygun alanlardır.	Toprak yapısı, ürün çeşitliliği sağlamakta, bağ faaliyetlerine uygun ürünler yetiştirilebilmektedir. Bu durum yöresel vejetasyonun oluşmasında etkili olmuştur.

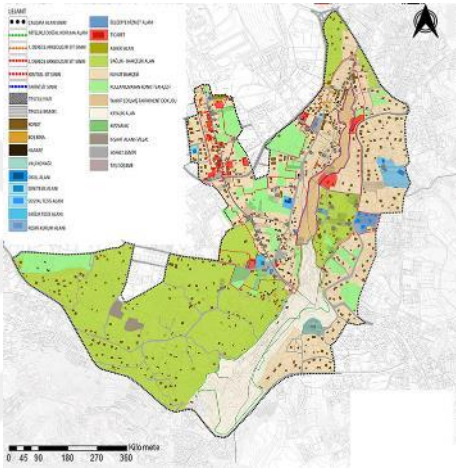
İklim		İklim'e uygun meyve ve sebze üretiminin yapılmasıyla çeşitli bitki türlerinin yetişmesine olanak sağlamıştır. Konutların yapımında yerel yapı malzemesinin kullanılması, konut tipolojisi ve yerleşme dokusunun oluşmasında etkili olmuştur.
Bitki Örtüsü		Doğal bitki örtüsü içinde mera varlığı, hayvancılık faaliyetlerinin yapılmasına olanak sağlamıştır. Diğer yandan, Tarımsal faaliyetler ve bahçecilik faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan üretim deseni bitki örtüsünü şekillenmiştir.
Jeolojik Yapı	 Jeolojik yapı haritalarında görüldüğü üzere çalışma alanının ana volkanik yapısını oluşturan andezit ve piroklastik kayalar konut yapımı, anıt ve tarihi yapı süslemeleri için uygundur.	Falez ve vadilerin oluşmasına katkı sağlamış, teraslar ve setlerin oluşmasında etkili olmuştur. Yer altından çıkarılan doğal taşlar, konut yapımında yapı malzemesi olarak kullanılmıştır.

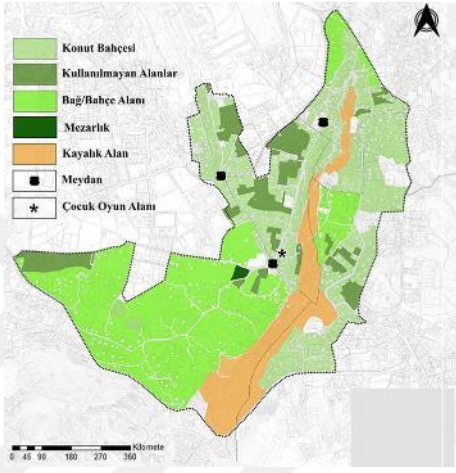
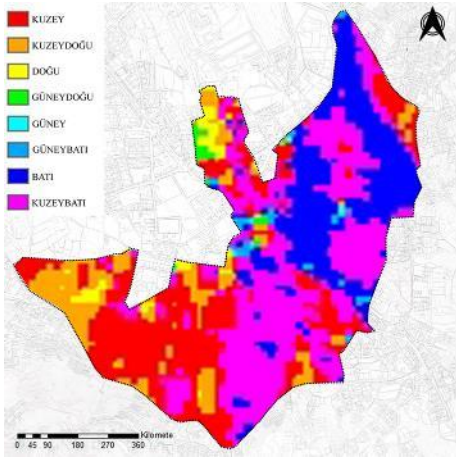
Hidrolojik Yapı	 Hidroloji haritalarına göre Erciyes Dağı'ndan kaynak alan akarsu ve dereler bağ faaliyetleri için gerekli su ihtiyacını karşılamıştır.	Topoğrafyaya bağlı olarak su kaynakları, doğrudan yerleşme düzeninde ve evlerin mimarisinde su kullanımına ilişkin çözümler getirmiştir.
------------------------	--	---

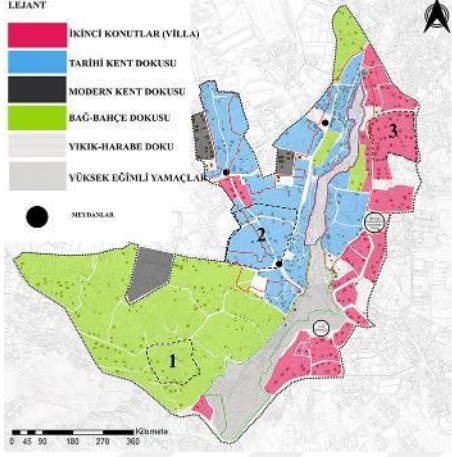
Talas bağlarının doğal niteliklerine göre yapılan değerlendirmeler sonucunda, dağlar ile çevrili Kayseri ovası içerisinde ova, plato, volkan konileri ve vadi tabanı olarak yeşil kuşağın bir bölümünü oluşturan Talas bağları, kendine özgü topoğrafya, iklim ve toprak yapısına bağlı olarak şekillenen bir bağ yaşam biçimi üretmiştir. Dolayısıyla, bağ yerleşme alanının yer seçiminde Kayseri yerleşmesini batı-güney ve doğu ekseninde kuşatan ve sonrasında Koramaz Vadisi ile birleşen bu yeşil kuşağın öncelikli etmen olduğu söylenebilmektedir. Jeolojik yapının yerleşme dokusuna etkisi malzeme seçim ve kullanımı ile doğrudan ilgilidir. Jeomorfoloji, topoğrafya, hidroloji, iklim gibi doğal niteliklere uyumlu olarak şekillenen bağ yaşamı, içerisinde bulunduğu peyzajın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Talas bağları, Ali Dağı eteklerinde gelişim göstermesi sonucunda yamaç yerleşimi niteliği kazanmış, farklı arazi kullanımları ve doğal peyzaj unsurları ile kültürel peyzaja katkı sağlamıştır. Erciyes Dağı'nın volkanik faaliyetleri sonucunda oluşan toprak yapısı, bağ-bahçe faaliyetlerinin gelişmesinde etkili olmuş kültürel peyzajın ekonomik boyutunun oluşmasında katkı sağlamıştır. Su kaynaklarının etkin kullanımı ve yönlendirilmesi sonucunda bağ ve bahçeler şekillenmiş, bölgedeki doğal kaynaklar, yöresel mimarinin oluşmasında etkili olmuş, kullanılan yapı

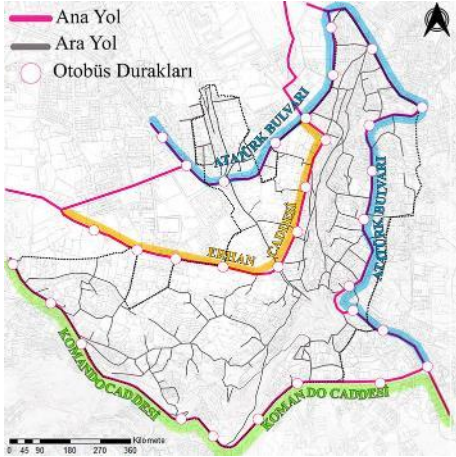
teknikleriyle birlikte kültürel peyzajın özgün bir nitelik kazanmasını sağlamıştır. Karasal iklim bölgesi içerisinde bulunan ve Kayseri'ye göre daha havadar ve serin olan Talas bağları sayfiye amaçlı kullanılmış, böylece sosyal ve rekreasyon alanları ile kültürel peyzajın sosyal boyutuna katkı sağladığı görülmüştür.

Tablo 11. Kültürel Peyzajın Kültürel Nitelik Taşıyan Unsurları

KÜLTÜREL NİTELİKLER		Kültürel Peyzaja Katkı ve Etki Düzeyi
Arazi Kullanım	 Arazi kullanım haritasına göre bağ-bahçe alanları kırsal yaşam için uygundur.	Bağ ve tarım alanları ve sonradan oluşturulmuş olan falezler ile doğal yeşil bir peyzaj ortaya çıkmıştır. Doğal niteliklerden kaynaklanan ve sezonluk kullanım niteliği gösteren bağ yaşantısı aynı zamanda daimî yerleşmenin söz konusu olduğu (eski) Talas yerleşmesi ile çok yakın konumda ve iç içe geçmiş bir şekilde konumlanmıştır. Bu durum günümüzde ciddi kayıplar söz konusu olsa da Geleneksel Talas evleri ve yerleşme dokusunun, bağ yaşantısının olduğu alanla tam bir bütünleşme içinde olduğunu göstermektedir.

Tarihsel Gelişim		Birkaç yüzyıldır süren bağcılık faaliyetleri, tarihsel bir nitelik kazanarak kadim bir kültür haline gelmiş; bağ yaşantısının karakteristik kültürel bir unsur olmasını sağlamıştır.
Doğal ve Yapay Açık Alanlar	 Açık alanlar haritasına göre konut bahçeleri, bağ-bahçe alanları tarımsal faaliyetlerin sürdüğü alanlardır. Bu alanlar yerel tarım ve ekonomik faaliyetler için uygundur.	Bağlık-bahçelik alanları, falezleri, doğal sit alanları ile peyzaj niteliği kazanmış; manzara etkisi yaratmıştır.
Yönlenme	 Yönlenme haritasına göre evler	Arazi kullanımı ve yaşam mekanları topoğrafya ve güneşe göre yönlenmiştir.

	manzara yönüne doğru (kuzeybatı) yerleşmiştir.	
Yerel Yerleşim Düzeni	 Yerleşme dokusu haritasına göre bağ-bahçe dokusu tarımsal faaliyetlerin ve geleneksel yaşam biçiminin sürdüğü alanlardır. Belirli bir yaşam biçimini yansıtan tarihi kent dokusu, geleneksel mimariyi ve kültürel kimliği yansıtmaktadır. Modern kent dokusu ise yerleşmenin güncel gelişimini ve modern yaşam tarzını yansıtmaktadır.	Yöre ait geleneksel mimari ile özgün kentsel dokunun oluşmasına olanak sağlamıştır. Bu doku, mevcut doğal niteliklerle bütünleşerek özgün bir peyzaj ortaya çıkarmıştır. Yerleşme dokusunun hem kendi içinde barındırdığı avlu-bahçe düzeni hem de bağ alanı ile gösterdiği mekânsal bütünlük doğal ve kültürel unsurların tam bütünlüğünü ortaya koymaktadır.

Sirkülasyon	 Sirkülasyon haritasına göre konutlar arası ulaşımı sağlayan ara yollar organik olarak gelişmiştir.	Topografya, doğal nitelikler ve geleneksel yaşam biçimi doğrultusunda hem bağ alanında hem de konut dokularında hayvan arabalarının da geçişine olanak veren dar, organik yer rampalı ya da merdivenli sokak dokuları oluşmuştur. Bağ alanlarında ve kentsel dokunun dış çeperlerinde parseller büyüdüğü için sokak erişme mesafeleri artmakta, buna bağlı olarak adaların büyümesiyle alanın peyzaj karakteri artmaktadır.
Geleneksel Mimari		Bağ yaşam biçimine bağlı olarak evlerde farklı kullanımlara hizmet eden iç mekân düzenlemeleri yapılmış, dış mekânda ise evler, avlulu ya da bahçeli olarak dokuya katkı sağlamıştır.
Yöresel Vejetasyon		Doğrudan yaşam biçiminin bir sonucu olarak tarım ve bağcılık faaliyetleri ile ortaya çıkan yöreye özgü vejetasyon oluşmuştur.

Talas bağlarının kültürel niteliklerine göre yapılan değerlendirmeler sonucunda, kültürel peyzajın tarihsel, sosyal ve yerleşme özellikleri ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğu

görülmektedir. Talas bağları, farklı arazi kullanım kararları doğrultusunda doğal bir peyzaj özelliği taşımasının yanı sıra tarihsel gelişim, yerleşme düzeni ve geleneksel mimarisi ile yerleşmenin kültürel kimliğini yansıtmaktadır. Barındırdığı tarihi yapıları ile peyzajın ya da unsurlarının bölgede yaşamış yerel topluluklar için önemli olması, kültürel peyzajın sosyal ve kültürel bir kimlik kazanmasını sağlamıştır. Ermeni ve Rum grupların tarihi süreç içerisinde kendi yaşam tarzlarını yansıttıkları geleneksel bir mimari dilin oluşması, peyzajın dini ve tarihsel unsurlar içerdiğini göstermektedir. İnsan eliyle tasarlanmış, düzenlenmiş bağ ve bahçeler ile teraslanmış yamaçlar kültürel peyzajın simgesi haline gelmiştir. Arazi kullanımlarına göre ayrılan bağ-bahçe dokusu ve tarihi kent dokusunun (geleneksel Talas evleri) birbiriyle etkileşim içerisinde olduğu alanlar, bütüncül bir karakter taşıyarak peyzaja katkı sağlamaktadır. Kültürel peyzajın parçalarını oluşturan yerleşme dokusu, mimari yapı ve arazi kullanımları yer aldıkları doğal yapı ile bütünleşerek kültürel peyzajı oluşturmaktadır.

Tablo 12. Kültürel Peyzajın Toplumsal Nitelik Taşıyan Unsurları

TOPLUMSAL NİTELİKLER	Kültürel Peyzaja Katkı ve Etki Düzeyi
Tarım ve Hayvancılık Faaliyetleri	Tarım ve hayvancılık faaliyetleri, sosyal, kültürel ve ekonomik dinamikleri ile kültürel peyzajın şekillenmesi ve gelişmesinde etkili olmuş, tarihsel süreç içerisinde toplumun gelişmesine katkı sağlamıştır.
Bağcılık/Bahçecilik Faaliyetleri	Bağcılığın, Kayseri ve çevresindeki benzer alanlarda olduğu gibi bir yaşam biçimi olarak yerleşmesine olanak sağlamıştır.
Demografik Yapı	Bağ-bahçe faaliyetleri, kırsal yaşama uygun aile yapısını oluşturmuştur. Talas bağları düşük nüfus yoğunluğuna sahip bir bölgedir. Yerleşme alanlarının daha seyrek olması bunu desteklemektedir. Bağların mevsimsel kullanımı kullanıcıların yaş

	ortalamasını artırmaktadır.
Toplumsal Yapı	Bağcılık kültürü, birlikte çalışma ve iş bölümü ile sosyal bağları güçlendirmiştir. Toplumsal rollerin belirlenmesinde Geleneksel aile yapısı etkili olmuştur. Talas bağları, farklı topluluklara ev sahipliği yaparak kültürel etkileşime katkı sağlamış, kültürel yapıda ve yerleşme dokusunda gayrimüslimlerin izleri görülmektedir.
Sosyo-Ekonomik Yapı	Yerel halkın küçük ölçekli üretim yaptığı, ihtiyaçlarını karşıladığı tarım ve bağcılığa dayalı kırsal yaşam biçimi gelişmiştir.
Somut Olmayan Kültürel Miras	Bağ faaliyetlerinin yaşam biçimine de yansımaları ile düzenlenen festival ve etkinlikler, ortak değer ve inançlarının yaşatılmasını sağlamış, “Çırayandı” olarak bilinen ateş yakma olayı nesiller boyunca “bağ bozumu” zamanı olarak anılmıştır. Bağ faaliyetleri dilde de kendi kelime ve kavramlarını üretmiş “bağ gördürmek”, “bağvant”, “görümlü bağ-görgümsüz bağ” gibi terimler kullanılmıştır.

Talas bağlarının toplumsal niteliklerine göre yapılan değerlendirmeler sonucunda, bir yerleşim bölgesinde doğal çevre ile kültürel unsurlar, yaşam biçimi, sosyal yapısı ve ekonomik faaliyetlerini düzenleyen en temel unsurlardır. Dolayısıyla toplumsal nitelikler doğal unsurların sunmuş olduğu şartlar ile şekillenen faktörler olmaktadır. Toplumsal yapının şekillenmesi belirli bir tarihsel süreç içerisinde gerçekleşmektedir. Bu süreç içerisinde bölge insanları kendilerinden önceki nesillerden edindikleri bilgi ve birikimler üzerine yenilerini ekleyerek bu bölgede oluşan kültürel peyzayı şekillendirmeye devam etmiştir. Daha çok geleneksel toplum yapısının görüldüğü bu

bölgede insanlar arasında dayanışma, iş birliği ve iş bölümü kültürel dayanışmayı artırmıştır. Burada tek bir kültürden söz etmek mümkün değildir. Talas bağları, özellikle kültürel yapı ve yerleşme dokusunda farklı kültürlerin izlerini taşımaktadır. Bölgenin ekonomik yapısı incelendiğinde ihtiyaçların küçük ölçekteki üretim faaliyetleri ile sağlandığı, kırsal yaşam biçiminin hâkim olduğu görülmektedir. Bu faaliyetler insanların yaşamlarına da yansımış özellikle bölgede düzenlenen festival ve etkinlikler insanlar arasında ortak bir değer oluşturmuştur.

Tüm bu değerlendirmeler sonucunda Talas kültürel peyzajının karakteristikleri şu şekilde tespit edilmiştir:

- Farklı etnik grupların kültürel geleneklerine, bilgi ve birikimlerine, uygulamalarına tanıklık etmiştir.
- Yamaçlarda yer alan tarım teraslarından bilinçli olarak faydalanmaktadır.
- Doğal çevrenin yoğun insan faaliyetleri ile derin bir ilişkisi sonucunda geleneksel bağ yaşamının ayrılmaz bir parçası olmaktadır.
- Geleneksel mimarisi, insan yerleşmeleri ve arazinin tarımsal kullanımının zaman içinde organik ve doğaya uyumlu bir şekilde geliştirmektedir.
- 4000 yıllık eskiye dayanan yerleşmeleri ile farklı kültürlerin buluşma noktası olmaktadır.
- İnsan faaliyetlerinin çevresi ile etkileşimi sonucunda özgün manzaralar üretmektedir.
- Geleneksel bağ kültürünü ve yaşam tarzını yansıtan konut tipolojisi ve yerleşme dokusu ile bütünleşmektedir.
- Su kaynaklarının etkin kullanılması sonucunda düzenlenmiş bağ bahçe alanları ile geliştirilmiş su sistemlerini özgün kullanımını yansıtmaktadır.
- Kaya oyma mekanları ve mağaraları ile insanların zorlu coğrafi koşullara olan adaptasyonunun bir örneği olmaktadır.
- Bulunduğu coğrafi konum itibarıyla bozkır bitki örtüsü içerisinde yer alan Kayseri yerleşmesini kuşatan yeşil dokunun bir parçasını oluşturmaktadır.
- Tarım terasları ve bağ alanlarındaki üretim desenini yansıtan bitki çeşitliliği ile özgün bir peyzaj ve estetik değeri taşımaktadır.

5.BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde hızla değişen dünyanın bir parçası olarak kültürel peyzajlar, tarihsel süreç içerisinde biriken bilgi ve deneyimler ile doğal ve kültürel unsurların bir araya gelmesi sonucunda oluşan karmaşık alanlardır. 60'lı yıllarda Dünya Mirası Sözleşmesi'ne göre miras alanları “doğal alanlar” ve “kültürel alanlar” olarak 2 başlık altında ele alınmaktaydı. 20. yy.'ın sonlarına gelindiğinde bu iki kavramın birbiriyle etkileşim içerisinde olduğu anlaşılmış, doğal ve kültürel alanların birlikte daha geniş bir kapsamda incelenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda insan ve çevresi arasındaki karşılıklı etkileşimi ifade eden bir kavram olarak kültürel peyzajlar tanımlanmaya başlanmıştır. Yapılan tanımlar incelendiğinde kültürel peyzaj; insan faaliyetlerinin etkisiyle zaman içerisinde gerçekleşen ve doğal çevre ile etkileşimleri sonucunda oluşan, çeşitli insan faaliyetlerinin izlerini taşıyan hem doğal hem de kültürel miras unsurlarını içeren coğrafi alanlar olarak tanımlanabilir.

Ulusal ve uluslararası koruma toplulukları tarafından ilgi konusu haline gelmesiyle birlikte çalışmalar hız kazanmış, kültürel peyzajların kayıt altına alınması, korunması ve yönetilmesine yönelik çabalar artmıştır. 1992'de Dünya Miras Komitesi tarafından “üstün evrensel değer” taşıdığı koşuluyla “kültürel peyzaj kategorisi”nde Dünya Miras Listesi'ne dahil edilerek yasal bir statü kazanmıştır. Zaman içerisinde farklı disiplinlerin çalışma konusu olan kavram; miras yönetimi, planlama ve uygulama alanlarına da yayılmıştır. UNESCO, ICOMOS, IFLA, IUCN VE ICCROM gibi uluslararası örgütler kültürel peyzaj karakterini tanımlayıcı özellikler ve somut olmayan özelliklerini sıralamıştır. Kültürel peyzajların çok çeşitli doğal ve insan yapımı unsurları içerdiğinin fark edilmesiyle bu çeşitliliğin tanımlanması ve her tür peyzajın kendine özgü özelliklerinin belirlenmesi için farklı yaklaşımlar benimsendiği görülmüştür. Birçok ulusal ve uluslararası organizasyon kültürel peyzajı farklı kategorilere ayırmış ve temel

ilkelerini sıralamıştır. Bu durum uluslararası standartların oluşturulması açısından önem arz etmektedir.

Doğal ve kültürel mirasın belgelenmesi ve kayıt altına alınması, bu alanların korunması ve yönetilmesine yönelik çalışmaların ilk adımını oluşturmaktadır. Neyin yönetileceği, nerede ve ne durumda olduğunun bilinmesi, kültürel peyzajların belgelenmesi, kendisini oluşturan unsurların (Alansal-kültürel-toplumsal) detaylı analizi ile olmaktadır. Bu anlamda kültürel peyzajları anlamak ve değerlendirmek için birçok ülke ve kuruluşları, R. Melnick'in kırsal tarihi bölgelerin tanımlanabilmesi için belirlemiş olduğu 12 özelliği temel almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Ulusal Tarihi Koruma Yasası kapsamında Ulusal Park Servisi tarafından kültürel peyzaj alanlarına yönelik çalışmalar yürütmektedir. Yine HALS-Tarihi Amerikan Peyzaj Araştırması, CLI-Kültürel Peyzaj Envanteri Ulusal Park Servisi bünyesinde peyzajlara yönelik yürütülen çalışmalardır. Bunun yanı sıra İngiltere, Fransa ve Kanada'da kültürel peyzajlar miras yönetimi kapsamında değerlendirilmekte, peyzajın tanımlanması ve korunmasına yönelik çalışmalar titizlik ile yürütülmektedir. Türkiye'de ise zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahip bir ülke olmasına rağmen uluslararası düzeyde kültürel peyzajların korunmasına yönelik çalışmaların yeterince olmadığı görülmektedir. Uluslararası anlaşmalar ve protokollerle koruma altına alınan pek çok kültürel peyzaj, yeterli koruma ve sürdürülebilir yönetimden yoksun kalmaktadır. Türkiye'nin kültürel mirasını koruma çabalarını artırması, uluslararası iş birliğine daha fazla önem vermesi ve kültürel peyzajlar konusunda daha etkin bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

UNESCO tarafından Dünya Mirası kapsamına alınan kültürel peyzajlar, taşıdıkları "üstün evrensel değer" leri ile çeşitliliğinin ve farklılıklarının tanımlanması açısından önemlidir. Bu kapsamda Kültürel peyzajların evrensel ve yerel unsurlarının daha iyi anlaşılması için dünyanın farklı bölgelerinde yer alan kültürel peyzaj örnekleri incelenmiştir. Farklı ölçek ve nitelikteki bu örnekler incelendiğinde görülmektedir ki her biri insan ve doğa arasındaki etkileşimin farklı unsurlarını barındırmaktadır. Taşıdıkları tarihi, kültürel, estetik ve çevresel değerleri ile kültürel peyzaja konu olmuş miras alanlarıdır. Bamiyan Vadisi; insan müdahalesi ile şekillenen manastırları, şapelleri ve budist heykelleri ile daha çok kültürel nitelikleri ile öne çıkarken Cinque Terre; eğimli arazileri üzerindeki üzüm bağları ve zeytin alanları ile doğal niteliklerin etkileri görülmektedir. Bam kültürel peyzajının coğrafi konumu nedeniyle önemli ticaret

yollarının üzerinde bulunması ve kerpiç duvarlı yapıları ile daha çok kültürel nitelik taşıdığının göstergesidir. Honghe Hani pirinç terasları ise topoğrafyanın sunduğu olanaklar dahilinde pirinç üretimini destekleyen bütünleşmiş bir tarım sistemi ve onun etrafında gelişen geleneksel yerleşme dokusu ile hem kültürel hem de doğal niteliklerin öne çıktığı bir kültürel peyzaj örneğidir.

Bam kültürel peyzajı ile benzer nitelikteki Tütsü Rotası, coğrafi işaretleri ile öne çıkmaktadır. Belli bir kültürün izlerini taşıması, çöl yaşamını simgeleyen yapıları sayesinde kültürel özellikleriyle öne çıkmaktadır. Kolombiya'nın kahve kültürel peyzajı, İspanyol kültürel kalıplarına entegre edilen kahve üretim süreçlerinin arazi kullanımını şekillendirmesi sonucunda oluşan yaşam şekli onun kültürel bir nitelik taşıdığını göstermektedir. İtalya Toskana bir tarafta Rönesans Dönemi'nin kültürel niteliklerini yansıtan köy ve kasabaları, bir tarafta tahıl, üzüm, meyve ve sebze yetiştiriciliği ile doğal bir peyzaj sunan üretim çiftlikleri sayesinde kültürel peyzajın hem doğal hem de kültürel niteliklerini barındırmaktadır. Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri, tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış kalesi ve onun etrafındaki hidrolojik ve doğal kaynakların etkisiyle gelişmiş Hevsel bahçelerinin doğal nitelikleri ile öne çıkmaktadır. Kültürel peyzaja konu olmuş bu örnekler içerikleri eşsiz nitelikleri ile Dünya Miras Listesi'ne dahil olmuştur. Örnekler incelendiğinde görülmektedir ki kimisi kültürel unsurları ile kimisi doğal unsurları ile kimisi de hem kültürel hem doğal unsurları ile öne çıkmış ve kültürel peyzaja katkı sağlamıştır.

Kültürel peyzajların korunmasının en önemli aşaması, doğal ve kültürel değerleri ile peyzaj niteliklerinin ortaya konmasıdır. Bu kapsamda, örnek alan olarak seçilen Talas Bağ Yerleşmesi karakterini oluşturan mekansal, kültürel ve sosyal nitelikleri ile günümüze kadar özgünlüğünü ve bütünlüğünü koruyarak gelebilmiş geleneksel yerleşmeleri ve bu yerleşmeler içerisindeki geleneksel yapıları ile tarihi ve kültürel değerini korumaktadır. Küresel ölçekte kültürel peyzaj alanlarının seçim kriterleri dikkate alındığında Talas Bağ yerleşmesi, insan ve doğanın katkılarının uyumlu bir şekilde harmanlanması sonucu ortaya çıkan eşsiz doğal ve kültürel özellikleri nedeniyle önemli bir kültürel peyzaj alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma ile her bir kültürel peyzajın kendine özgü nitelikleri, dinamikleri, değerleri ve özellikleri ile aynı bileşenler çerçevesinde yenilenmesi hedeflenmiştir.

Talas bağ yerleşmesinin kültürel peyzaj alanı olarak değerlendirilmesi amacıyla geliştirilen araştırma kurgusu önerisine göre analiz edilen çalışma alanının kültürel peyzaj özellikleri değerlendirilmiştir. Literatür çalışması sonucunda elde edilen bilgiler ışığında veriler “Alansal, Yerleşme ve Toplumsal” olarak 3 başlık altında değerlendirilmiş ve bu analizler sonucunda Talas Bağ Yerleşmesi Kültürel Peyzajı için doğal, kültürel ve toplumsal nitelikler olarak çözümlemeler yapılmıştır. Alandaki başlıca doğal nitelikler; coğrafi konum, topoğrafya, toprak yapısı, iklim ve bitki örtüsü, jeolojik yapı ve hidrolojik yapı olarak sıralanırken başlıca kültürel nitelikler; arazi kullanımı, tarihsel gelişim, doğal ve yapay açık alanlar, yönelme, yerel yerleşim düzeni, dolaşım, geleneksel mimari ve yöresel vejetasyon olarak, toplumsal nitelikleri ise tarım ve hayvancılık faaliyetleri, bağcılık/bahçecilik faaliyetleri, demografik yapı, toplumsal yapı, sosyo-ekonomik yapı ve somut olmayan kültürel miras olarak sıralanmıştır. Alanı şekillendiren başlıca doğal unsurlar teraslanmış yamaçları, bağ/bahçe alanları, doğal bitki örtüsü ve hidrolojik yapısı olmuşken kültürel unsurlar ise geleneksel yaşam biçimi, yerleşme dokusu, arazi kullanım biçimleri ve somut olmayan kültürel miras değerleri olmuştur. Bu doğal ve kültürel unsurların bir araya gelerek birbirini etkilemesi sonucunda Talas Bağları kültürel peyzajı oluşmuştur.

Çalışma kapsamında, Talas bağ yerleşmesi kültürel peyzajını ayrıntılı bir şekilde ele alarak bölgenin doğal ve kültürel değerleri analiz edilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda Talas bağlarının özgün kültürel peyzaj karakteristikleri bölgenin tarihi, sosyal ve coğrafi dinamikleri ile şekillenmiştir. Farklı medeniyetlerin kültürel birikimleri sonucunda çok katmanlı kültürel bir yapının oluşmasını sağlamıştır. Bu durum, alandaki mimari yapıdan tarımsal faaliyetlere kadar pek çok alanda kendini göstermektedir. Alanın topoğrafyasına uygun bir şekilde yamaçlarda yer alan teraslar, tarımsal üretimi desteklemekte bu sayede doğal çevre ile uyumlu olarak gelişen bağ yaşamının bir parçasını oluşturmaktadır.

Talas bağları, kültürel peyzaj açısından zengin tarihi ve kültürel dokusuyla öne çıkmaktadır. Talas bağ yerleşmesi kültürel peyzajı, çok katmanlı yapısı, farklı medeniyetlerin izlerini taşıması ve doğal çevre ile uyumlu bir şekilde gelişen tarım sistemleri ile öne çıkmaktadır. Talas bağları, bu özellikleri ile kültürel peyzaj alanları için önemli kaynak oluşturmaktadır. Bölgedeki kültürel çeşitlilik, Talas’ın tarihsel sürekliliğini sağlamış ve farklı medeniyetlerin izlerini taşıyan bir peyzaj olmuştur.

Talas'ın çok katmanlı kültürel yapısı, yerleşmelerin mimari dokusuna, sosyal ve günlük yaşam pratiklerine yansımış bölgenin kültürel peyzajının oluşmasına katkı sağlamaktadır. Talas bağ yerleşmesinin en dikkat çekici özelliklerinden biri, tarımsal faaliyetlerin doğal çevre ile uyumlu bir şekilde geliştirilmiş olmasıdır. Topografik şartlar göz önünde bulundurularak yamaçlarda gelişen tarım terasları, arazi yapısına uygun olarak bağ yaşamının bir parçası haline gelmektedir. Bu sayede doğa ve insanın uyumlu birlikteliği sonucunda ortaya çıkan bir peyzaj alanı olmuştur. Ayrıca bağ ve bahçecilik faaliyetlerine uygun olarak inşa edilmiş bağ evleri hem işlevsel hem estetik değerleri ile bölgenin karakteristiğini oluşturmaktadır. Geliştirilen su sistemleri ile tarımsal verimliliğin desteklenmesi sağlanmış aynı zamanda peyzajın şekillenmesinde etkili olmuştur. İnsanların zorlu coğrafi koşullara adaptasyonunun birer örneği olarak karşımıza çıkan kaya oyma mekanlar, mağaralar ve yeraltı şehri bölgenin doğal yapısına uyumlu olarak inşa edilmiş ve yerleşim yerinin bir parçası haline gelmektedir. Sonuç olarak Talas bağ yerleşmesi kültürel peyzajı, çok katmanlı ve zengin doğal ve kültürel özellikleri ile öne çıkan bir alan olmaktadır. Çok kültürlü yapısı, tarihsüreklilik, doğal çevre ile uyumlu olarak gelişen geleneksel tarım ve su yönetimi bölgenin kültürel peyzajını şekillendirmektedir. Talas bağları, tarihsel, kültürel ve doğal niteliklerin iç içe geçtiği özgün bir kültürel peyzaj alanı olarak sürdürülebilir bir şekilde korunması ve yönetilmesi gereken önemli bir peyzaj değeri olmaktadır

Talas bağları, Kayseri ovası içerisinde yer alan yeşil kuşağın bir parçası olarak dikkat çekmektedir. Çalışma bulguları, doğal unsurlar ile kültürel unsurlar arasındaki ilişkinin incelenmesi, seçilen örnek alan üzerinden yapılacak çalışmalara yön vermesi ve her bir kültürel peyzajın bulunduğu konum ve özellikleri ile karakteristik özelliklerinin belirlenmesi açısından önemlidir. Yapılan çalışma göstermektedir ki doğanın kültürü, kültürün ise doğayı karşılıklı olarak etkilediği ve birbirinden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği anlaşılmıştır. Geleneksel bağ yaşamı Talas bağları örneğinde barındırdığı doğal, kültürel ve toplumsal unsurların tam bütünleşmesiyle şekillenmiş bir kültürel peyzajdır.

Bugün hala varlığını sürdüren bağlar genellikle işlevsel olmalarına rağmen geleneksel bağ evleri günümüz konfor anlayışına uygun olmadığı gerekçesiyle yıkılarak yerlerini modern konutlara bırakmaktadır. Bu durum, geçmişin mirasının korunmasıyla geleceğin ihtiyaçları ve konforu arasındaki dengeyi kurma çabasının bir sonucu olarak ortaya

çıkılmaktadır. Bağıcılığın bu dönüşümü, kültürel değerlerimizi ve geçmişimizi kaybetme riskini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle yeni yaşam biçimlerini benimsemek ve çağdaş olanakları değerlendirmekle birlikte geleneksel bağ evleri ve kültürel peyzaj yaşamının korunması ve bu zengin mirasın gelecek nesillere aktarılması için çaba sarf etmek son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akıl, B., Bozöyük, İ., Yalçın, C., 2009. Erenköy-Tavlusun-Yukarıtalas-Tablakaya-Kıçıköy-Bahçelievler-Harman-Han ve Dere Mahalleleri İmar Planına Esas Jeolojik-jeoteknik Etüt Raporu, İller Bankası Genel Müdürlüğü Makina ve Sondaj Dairesi Başkanlığı Jeoteknik Etüt Şube Müdürlüğü.
- Altuncuoğlu, N., 2018. Sosyal Hayatın Önemli Unsurlarından: Kayseri Bağ Hayatı ve Hamam Kültürü. *Journal of Universal History Studies (JUHIS)*, 1(1): 88-95.
- Anonim, 1966. United States, National Historic Preservation Act of. (Web sayfası: <https://www.nps.gov/subjects/archeology/national-historic-preservation-act.htm>), (Erişim Tarihi: Ağustos 2024).
- Anonim, 1983. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. (Web sayfası: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Anonim, 2003. Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun. (Web sayfası: <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4881.html>), (Erişim tarihi Ağustos 2024)
- Anonim, 2005. Cultural Landscape Inventory City Of Mississauga. (Web sayfası: http://www5.mississauga.ca/pdfs/Cultural_Landscape_Inventory_Jan05.pdf), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Anonim, 2006. 1/25000 Ölçekli Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, Kayseri, Talas Belediyesi
- Anonim, 2008. Kültürel Peyzaj Atölyesi, Kültürel Peyzaj Alanlarının Tanımları. (Web sayfası: <http://mo.org.tr/?sayfa=etkinlik&sub=detail&bid=96&mid=96&tip=0&Recid=745>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

- Anonim, 2011. 648 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname. (Web sayfası: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110817-1-1.htm>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024)
- Anonim, 2015. Les atlas de paysages. (Web sayfası: <https://objectif-paysages.developpement-durable.gouv.fr/les-atlas-de-paysages-20>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Anonim, 2017. Kayseri İli Talas İlçesi 1/5000 Ölçekli İlave Nazım İmar Planı Açıklama Raporu. (Web sayfası: https://www.kayseri.bel.tr/uploads/plandegisikligiaskiilan/2017_06_03/rapor_139.pdf), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Anonim, 2023. Talas (Kayseri) Kentsel Sit Alanı ve Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu Plan Açıklama Raporu. Kayseri, Talas Belediyesi.
- Anonim, 2024a. Talas Belediyesi Resmî Web Sitesi. (Web sitesi: <https://www.talas.bel.tr/tr/rota-talas/tarihce>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024)
- Anonim, 2024b. Talas Belediyesi Tarihi Kent Değerleri Rehberi: Rota Talas. (Web sitesi: https://www.talas.bel.tr/images/ustmenu/20211202084720_0.pdf), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Anonim, 2024c. Plantnet. (Web sitesi: <https://identify.plantnet.org/tr>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Anonim, 2024d. Talas Tanıtım Portalı, Facebook Sayfası. (Web sitesi: <https://identify.plantnet.org/tr>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Antrop, M., 2005. Why Landscapes of the Past are Important for the Future. **Landscape and Urban Planning**, 70(1): 21-34.
- Aplin, G., 2007. World Heritage Cultural Landscapes. **International Journal of Heritage Studies**, 13(6): 427-446.
- Arı, Y. 2005. Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı. **Doğu Coğrafya Dergisi**, 10(13): 311-339.

- Birnbaum, C., 1994. Protecting Cultural Landscapes: Planning, Treatment and Management of Historic Landscapes. U.S. Department of the Interior National Park Service Cultural Resources, Preservation Briefs 36. (Web sayfası: <https://www.nps.gov/orgs/1739/upload/preservation-brief-36-cultural-landscapes.pdf>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Buckle, R., 2002. Managing Cultural Landscapes: a Case Study of Stirling, Alberta Master's thesis, University of Calgary, Calgary, Canada). pp. 79-81. (Web sitesi: <https://prism.ucalgary.ca/bitstreams/a0e4bb81-9683-47d9-bd27-3fabdbe7b63f/download>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Buggey, S. 1999. An Approach To Aboriginal Cultural Landscapes. Historic Sites And Monuments Board Of Canada. (Web sayfası: <https://publications.gc.ca/site/eng/9.823720/publication.html>), (Erişim tarihi: Ağustos 2023).
- Büyükmıhçı, G., 2000. Anadolu'da Konut IV: Kayseri Evleri. **Arkitekt Dergisi**, Nokta Basın A.Ş. Yayınları, no.490: 55-69.
- Büyükmıhçı, G., 2006. Kayseri'de Yaşam ve Konut Kültürü. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 23(1): 83-92.
- COE, 1995. Recommendation Of The Committee Of Ministers To Member States On The Integrated Conservation Of Cultural Landscape Areas As Part Of Landscape Policies. (Web sayfası: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804fd025), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Cömert, Hüseyin, *19. Yüzyılda Talas*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2010.
- Demirci, S., Kartal, K. 2014. 1833/34 (H. 1249) Tarihli Kayseri Sancağı, Karahisar-i Develi (Yeşilhisar) ve Talas Kazası Müslim Nüfus Defteri İncelemesi. *History Studies*, 6(4): 1-29.

- Doğanay, O., Eraslan, H., 2017. Sit Alanları ve Arkeolojik Sit Potansiyellerine Yönelik Tespitler ve Öneriler. **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 31(42): 7-23.
- Erkiletlioğlu, Halit, *Terkedilen Kültürümüz Kayseri Bağcılığı*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2012.
- Eryazıcıoğlu, M. E., 2012. Kültürel Peyzaj Alanlarının Korunmasına Yönelik İlkeler: İstanbul Boğaziçi Örneği, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 146.
- Fernández Cacho, S., 2023. Cultural Landscapes Inventories: Theories, Methods and Techniques. *ACE: Architecture, City and Environment*, 17(51), 11807.
- Fowler, P. J., 2003. World Heritage Cultural Landscapes, 1992-2002. UNESCO, World Heritage Series: Papers 6, s. 133.
- Gao, J., Lin, H., Zhang, C., 2021. Locally Situated Rights and the ‘Doing’ of Responsibility for Heritage Conservation and Tourism Development at the Cultural Landscape of Honghe Hani Rice Terraces, China. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(2-3): 193-213.
- Hua, H., Zhou, S., 2015. Human-Environment System Boundaries: A Case Study of the Honghe Hani Rice Terraces as a World Heritage Cultural Landscape. *Sustainability*, 7(8): 10733-10755.
- ICOMOS Türkiye, 2012. Kapadokya Bildirgesi. (Web sayfası: https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0551720001536917527.pdf), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- ICOMOS Türkiye, 2013. Mimari Mirası Koruma Bildirgesi. (Web sitesi: https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

ICOMOS Türkiye, 2014. Floransa Bildirgesi “İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj”.
(Web sayfası:

https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0034808001536912096.pdf), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

ICOMOS Australia, 2009. Leading Cultural Heritage Conservation for Australian Monuments and Sites. (Web sitesi: **<https://australia.icomos.org/>**), (Erişim Tarihi: Ağustos 2024).

ICOMOS-Australia, 2013. Burra Charter “The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance”. (Web sayfası: **<https://australia.icomos.org/>**), (Erişim Tarihi: Ağustos 2024).

ICOMOS-IFLA., 2017. Principles Concerning Rural Landscapes as Heritage. (Web sayfası:

https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/General_Assemblies/19th_Delhi_2017/Working_Documents-First_Batch-August_2017/GA2017_6-3-1_RuralLandscapesPrinciples_EN_final20170730.pdf), (Erişim tarihi: Ağustos 2024)

ICOMOS-IFLA, 2019. The International Scientific Committee on Cultural Landscapes. (Web sayfası: **<https://landscapes.icomos.org/>**), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

IFLA., (2022). UNESCO World Heritage Cultural landscapes Definitions. (Web sitesi: **<https://www.iflalc.org/definitions.html>**), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

IUCN., (1994). Guidelines For Protected Area Management Categories. (Web sitesi: **<http://iucn.org/themes/wcpa/pubs/pdfs/IUCNCategories.pdf>**), (Erişim tarihi: Ekim 2023).

İmamoğlu, Vacit, *Büyükbahçe başı Bir Varmış Bir Yokmuş*, Heyamola Yayınları, İstanbul 2014.

İzbırak, R., 1947. Kayseri Şehrinin İşleme ve Gelişmesinde Bağcılığın Etkileri. **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 5(4): 401-418.

Jacques, D., 1995. The rise of cultural landscapes. **International Journal of Heritage Studies**, 1(2): 91-101.

Karakaya, Nihat, *Talas Kır Çiçekleri*. Talas Belediyesi Yayınları, Kayseri 2011

Kayseri İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2024. (Web sayfası: <https://kayseri.tarimorman.gov.tr/Menu/80/Cografı-Yapi>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024a. (Web sayfası: <https://kayseri.ktb.gov.tr/TR-54977/topraklar.html>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024b. (Web sayfası: <https://kayseri.ktb.gov.tr/TR-54978/iklim-ve-bitki-ortusu.html>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024c (Web sayfası: <https://kayseri.ktb.gov.tr/TR-54998/talas.html>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

Kevseroğlu, Ö., 2022. Kültürel Peyzaj Alanlarının Kolektif Hafızadaki Sürekliliğini Değerlendiren Bir Yöntem Önerisi: Kayseri Derevenk, Gesi ve Koramaz Vadi Yerleşimleri. İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, s. 398.

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, 2024. (Web sayfası: <http://yerbilimleri.mta.gov.tr/anasayfa.aspx>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

Madran, E., Özgönül, N., Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara 2005.

Melnick, R., 1984. Cultural Landscapes: Rural Historic Districts in the National Park System. (Web sayfası: <https://npshistory.com/publications/landscapes/rural-historic-districts.pdf>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

- NPS., 1996. Guidelines for the Treatment of Cultural Landscapes: Preservation Planning and the Treatment of Cultural Landscapes. (Web sayfası: https://www.nps.gov/crps/tps/landscape-guidelines/preservation_planning.htm), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- NPS., 2000. Historic American Landscapes Survey. (Web sayfası: <https://www.nps.gov/subjects/heritagedocumentation/hals.htm>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- NPS., 2005. Historic American Landscapes Survey Guidelines for Historical Reports (Erişim tarihi: https://www.nps.gov/subjects/heritagedocumentation/upload/HALS-Guidelines-Historical-Reports_508.pdf), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- NPS., 2009. National Park Service Cultural Landscapes Inventory Professional Procedures Guide. (Web sayfası: <https://irma.nps.gov/DataStore/DownloadFile/513401>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Özsoy, H., 1991. Dünden Bugüne Talas. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, s. 103.
- Öztan, Y., 1968. Ankara Şehri ve Çevresi Yeşil Saha Sisteminin Peyzaj Mimarisi Prensipleri Yönünden Etüd ve Tayini. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, s. 188.
- Page R, R., Gilbert C., A., Dolan S, A., 1998. A Guide to Cultural Landscape Reports: Contents, Process, and Techniques. U.S. Department of the Interior, National Park Service, Park Historic Structures and Cultural Landscapes Program. (Web sayfası: https://www.nps.gov/parkhistory/online_books/nps/cl_reports.pdf), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

Page R, R., 2001. Cultural Landscape Inventory Professional Procedures Guide. U.S Department of the Interior National Park Service Cultural Resource Stewardship and Partnerships Park Historic Structures and Cultural Landscapes Program. Washington, DC. (Web sayfası: <https://npshistory.com/publications/landscapes/cli-procedures-guide-2001.pdf>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

Ravankhah, M., 2020. Earthquake Disaster Risk Assessment for Cultural World Heritage Sites: The Case of “Bam and its Cultural Landscape” in Iran. A Thesis Approved by the Faculty of Architecture, Civil Engineering and Urban Planning at the Brandenburg University of Technology Cottbus-Senftenberg, Germany, p.184

Rodríguez, O., Vracholi, M., Sauer, J. 2022. Payments for Environmental Services and Coffee Production in Colombia: Technical Efficiency Across the World Heritage Status Borders. **Ecological Economics**, 200: Article 107531.

Rouhi, J., 2016. Issues and Significances of a Reconstructed Cultural Landscape: The case study of Bam and its Cultural Landscape. Conference: The 4th International Congress on Civil Engineering, Architecture & Urban Development, 27-29 December, Tehran (Iran), S. 1-13.

Rössler, M., 2006. World Heritage Cultural Landscapes: A UNESCO Flagship Programme 1992–2006. **Landscape Research**, 31(4), 333-353.

Rössler, M., Lin, R. C. H., 2018. Cultural Landscape in World Heritage Conservation and Cultural Landscape Conservation Challenges in Asia. **Built Heritage**, 2(3), 3-26.

Samsudin, P. Y., Maliki, N. Z., 2015. Preserving Cultural Landscape in Homestay Programme Towards Sustainable Tourism: Brief Critical Review Concept. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 170: 433-441.

Sauer, C. O., 1925. The Morphology of landscape. University of California Publications in Geography, Berkeley: University Press, 2(2): 19-53.

- Shirvani Dastgerdi, A., Sargolini, M., Broussard Allred, S., Chatrchyan, A. M., Drescher, M., DeGeer, C., 2022. Climate Change Risk Reduction in Cultural Landscapes: Insights from Cinque Terre and Waterloo. **Land Use Policy**, 123, 106359.
- Somuncu, M., 2004. Cehri Üretimi ve Ticaretinin 19. Yüzyılda Kayseri Ekonomisindeki Önemi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 0(22).
- Soyukaya, N., 2015. Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı Yönetim Planı. Institut français d'études anatoliennes. (Web sayfası: <https://books.openedition.org/ifeagd/1248>), (Erişim Tarihi: Ağustos 2024).
- Subaşı, Muhsin, İlyas, *Dünden Bugüne Kayseri*. Geçit Yayınevi, Kayseri 1998
- Şahankaya, Mustafa, Benim Adım Talas, Talas Belediyesi Kültür Yayınları 28, Kayseri 2022
- Taylor, K., 2009. Cultural Landscapes and Asia: Reconciling International and Southeast Asian Regional Values. **Landscape Research**, 34(1), 7-31.
- TDK, 2024. Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (Web sayfası: <https://identify.plantnet.org/tr>), (Erişim tarihi: Ağustos, 2024).
- Tuzcu, Ali, *1860-1960 Geçmiş Zaman Yansımaları*, Talas Belediyesi Kültür Yayınları, 2017
- TÜİK, 2024. Grid Nüfusları. (Web sayfası: <https://cip.tuik.gov.tr/?il=38>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).
- Türkten, N. (1998). Kayseri Bağcılığının Dünü Bugünü ve Şehircilik Açısından Durumu, (451-456). II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, 16-17 Nisan, Kayseri, s. 476.
- UNESCO, 1972. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. (Web sayfası: <https://whc.unesco.org/en/documents/3193/>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

UNESCO, 2002. Cultural Landscapes: The Challenges of Conservation. (Web sayfası: https://whc.unesco.org/documents/publi_wh_papers_07_en.pdf), (Erişim sayfası: Ağustos 2024).

UNESCO, 2009. World heritage cultural landscapes: A handbook for conservation and management. (Web sayfası: http://whc.unesco.org/documents/publi_wh_papers_26_en.pdf), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

UNESCO, 2011. Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı. (Web sitesi: <https://www.unesco.org.tr/Pages/590/176>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

UNESCO, 2024. World Heritage List Statistics. (Web sayfası: <https://whc.unesco.org/en/list/stat>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

Yıldırım, S. 2015. 2020 Numaralı H. 1260 / 1844 Talas ve Civarı Müslim Nüfus Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, s. 253.

Yörük, D., 2013. H.1259/ M.1843 Tarihli Cizye Defterlerine Göre Kayseri'de Rum ve Ermeniler. **Turkish Studies (Elektronik)**, 8(11): Article 11.

Yücel, S. D. K., Salt, E., 2018. Kültürel Peyzajların Tarihsel Süreç İçerisindeki Değişimlerinin Tespiti: Bursa İznik Örneği. **Planlama Dergisi**, 28(1): 40-55.

WEB_1: Cultural Landscape and Archaeological Remains of the Bamiyan Valley. (Web sayfası: <https://whc.unesco.org/en/list/208>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

WEB_2: Portovenere, Cinque Terre, and the Islands (Palmaria, Tino and Tinetto). (Web sitesi: <https://whc.unesco.org/en/list/826/>), (Erişim tarihi Ağustos 2024).

WEB_3: Bam and its Cultural Landscape. (Web sayfası: <https://whc.unesco.org/en/list/1208>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

WEB_4: Cultural Landscape of Honghe Hani Rice Terraces. (Web sayfası: <https://whc.unesco.org/en/list/1111>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

WEB_5: Incense Route-Desert Cities in the Negev. (Web sayfası: <https://whc.unesco.org/en/list/1107>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

WEB_6: Coffee Cultural Landscape of Colombia. (Web sayfası: <https://whc.unesco.org/en/list/1121>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

WEB_7: Medici Villas and Gardens in Tuscany. (Web sayfası: <https://whc.unesco.org/en/list/175>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

WEB_8: Diyarbakır Fortress and Hevsel Gardens Cultural Landscape. (Web sayfası: <https://whc.unesco.org/en/list/1488/>), (Erişim tarihi: Ağustos 2024).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Elif Nur DUMAN

Uyruğu: Türkiye (T.C.)

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yükseklisans	Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı	2024
Lisans	Erciyes Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama	2019
Lise	Talas Şehit Mahmut Yıldırım Anadolu Lisesi	2015

YABANCI DİL

İngilizce

YAYINLAR

- Duman, E. & Yücel, C. (2023). Kültürel Peyzaj Alanı Olarak Bağ Yerleşmelerinin Analizi: Talas Bağ Yerleşmesi Örneği, II. Uluslararası Sürdürülebilir Kentler Kongresi, Çevrimiçi, 26-27 Ekim 2023.